

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN KARİYER KARARI
YETKİNLİK BEKLENTİLERİNİN ANNE BABA
TUTUMLARI VE BAŞA ÇIKMA STİLLERİ AÇISINDAN
İNCELENMESİ

Rifat Yusuf BAHADIR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Abdullah SÜRÜCÜ

Konya - 2018

T. C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Rifat Yusuf BAHADIR		
	Numarası	16830101025		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri / Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tezin Adı	Lise Öğrencilerinin Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentilerinin Anne Baba Tutumları ve Başa Çıkma Stilleri Açısından İncelenmesi		

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin

Adı Soyadı	Rifat Yusuf BAHADIR
Numarası	16830101025
Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri / Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Abdullah SÜRÜCÜ
Tezin Adı	Lise Öğrencilerinin Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentilerinin Anne Baba Tutumları ve Başa Çıkma Stilleri Açısından İncelenmesi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Lise Öğrencilerinin Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentilerinin Anne Baba Tutumları ve Başa Çıkma Stilleri Açısından İncelenmesi başlıklı bu çalışma 28/02/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Doç.Dr. Dr. Abdullah Sürücü Danışman
Prof.Dr. Bülent Dilmas Üye
Doç.Dr. Cengiz Sahin Üye

C. Sahin

ÖNSÖZ

Türkiye’de lise döneminde mesleğe karar verme süreci, bireylerin kariyer gelişimlerinin önemli bir basamağı olarak değerlendirilmektedir. Bireylerin bu süreçte en çok kullandıkları inançları ise kariyer kararı öz-yeterlik beklentileridir. Bu araştırma kariyer kararı öz-yeterliği beklentisi kavramının doğasının açıklanmasında alana anne baba tutumları ve başa çıkma tarzları açılarından yeni bir bakış açısı kazandırmayı hedeflemektedir.

Bu tezin bir ürün olarak ortaya konmasında her zaman ilgisini ve desteğini eksik etmeyen değerli Tez danışmanım Yrd.Doç.Dr. Abdullah SÜRÜCÜ hocama en içten duygularıyla teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve deneyimlerinden istifade ettiğim yönlendirme ve önerileriyle beni destekleyen Doç.Dr. Erkan IŞIK hocama çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bana destek olan, koşulsuz bir şekilde destekleyen ve beni motive eden sevgili eşim Damla BAHADIR’a sonsuz teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca beni maddi ve manevi bir şekilde sabırla destekleyen yalnız bırakmayan; Canım annem Süreyya BAHADIR ve sevgili babam Orhan BAHADIR’a sonsuz teşekkür ederim

Rifat Yusuf BAHADIR

Konya, 2018

T. C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Rifat Yusuf BAHADIR
	Numarası	16830101025
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri/Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Abdullah SÜRÜCÜ
	Tezin Adı	Lise Öğrencilerinin Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentilerinin Anne Baba Tutumları ve Başa Çıkma Stilleri Açısından İncelenmesi

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, lise öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin anne baba tutumları ve başa çıkma stilleri açısından incelenmesidir. Araştırmada nicel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Kırşehir ilindeki liselerde öğrenim gören 198 erkek , 201 kız toplam 399 öğrenci araştırmanın çalışma gurubunu oluşturmaktadır. Kişisel bilgi formu, Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği, Anne Baba Tutumları Ölçeği ve Çocuk ve Ergenler için Başa Çıkma Ölçeği araştırmada veri toplama araçları olarak kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon katsayısı tekniği ve çoklu regresyon analizi ile incelenmiştir.

Toplam Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi'nin anne baba tutumları alt boyutlarından Sorumluluk ve Kabul ile pozitif, başa çıkma biçimlerinden Aktif Başa Çıkma ile pozitif, Olumsuz Başa Çıkamaz ile ise negatif yönde ilişki içinde olduğu belirlenmiştir. Toplam Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi anne baba tutumları alt boyutlarından Otorite ve Denetleme ve başa çıkma biçimlerinden Kaçınan Başa Çıkma ile anlamlı ilişkisinin olmadığı belirlenmiştir. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi alt boyutlarının tamamının anne baba tutumları alt boyutlarından Sorumluluk ve Kabul ile pozitif, başa çıkma biçimlerinden Aktif Başa Çıkma ile

pozitif, Olumsuz Başa Çıkma ile ise negatif yönde ilişki içinde olduğu belirlenmiştir. Tüm alt boyutların anne baba tutumları alt boyutlarından Otorite ve Denetleme ve başa çıkma biçimlerinden Kaçınan Başa Çıkma ile anlamlı ilişkisinin olmadığı belirlenmiştir.

Araştırmada lise öğrencilerinin toplam puan bazında kariyer kararı yetkinlik beklentileri anne baba tutumlarının “sorumluluk ve kabul boyutu” ile başa çıkma biçimleri alt boyutu olan “aktif başa çıkmanın” da anlamlı bir yordayıcısı olduğu ortaya konmuştur. Anne baba tutumlarının alt boyutlarından sorumluluk ve kabulün kariyer kararı yetkinlik beklentileri ölçeğinin alt boyutları olan Kendini Doğru Bir Şekilde Değerlendirme, Mesleklerle İlgili Bilgi Toplama, Hedef Belirleme, Plan Yapma, Problem Çözme’nin anlamlı yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca otorite ve sorumluluğun Mesleklerle İlgili Bilgi Toplamanın anlamlı yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Başa çıkma biçimleri alt boyutu olan aktif başa çıkmanın kariyer kararı yetkinlik beklentileri ölçeğinin alt boyutları olan Kendini Doğru Bir Şekilde Değerlendirme, Mesleklerle İlgili Bilgi Toplama, Hedef Belirleme, Plan Yapma, Problem Çözme’nin anlamlı yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca Olumsuz Başa Çıkma’nın Kendini Doğru Bir Şekilde Değerlendirme’nin anlamlı bir yordayıcısı olduğu; Kaçınan Başa Çıkma’nın Plan Yapma’nın ve Problem Çözme’nin anlamlı bir yordayıcısı olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kariyer kararı, başa çıkma, anne baba tutumları

T. C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Rifat Yusuf BAHADIR
	Numarası	16830101025
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri /Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Abdullah SÜRÜCÜ
	Tezin İngilizce Adı	Examination of High School Students' Career Decision Competency Expectations in Terms of Parental Attitudes and Coping Styles

SUMMARY

The purpose of this research is to examine career decision-making competence expectations of high school students in terms of parental attitudes and coping styles. Quantitative research methodology has been adopted in the research. 198 males and 201 females studying in high schools in Kırşehir constitute the working group of a total of 399 students. Personal information form, Career Decision Competence Expectation Scale, Parent Attitudes Scale, and Being for Children and Adolescents Scale were used as data collection tools. Relations between variables were examined by Pearson correlation coefficient technique and multiple regression analysis. It was determined that Total Career Decision Competency Expectancy is positively correlated with Responsibility and Acceptance from the subscales of parent attitudes, Positive with Active Achievement and Negative Achievement with negative attitudes. Total Career Decision Competency Expectancy was found to have no significant relationship with Parental Attitudes sub-dimensions, Authority and Supervision and Avoidance of Achievement. It was determined that all of the Career Decision Competency Expectancy sub dimensions were positively correlated with the subscales of parent attitudes with SK, positive with Active Achievement, and

negative with Negative Achievement. It was determined that all subscales had no significant relationship with Substance Abuse from Authority and Supervision and coping styles from the subscales of parent attitudes. The survey revealed that high school students' career decision competence based on total points was a significant predictor of "active coping", which is the subscale of how parent attitudes cope with the "responsibility and acceptance dimension." Parental responsibilities and acceptance of career subordinates competence It was determined that the subscales of the expectant scale were a meaningful predictor of Self-Assessment, Profession-Related Information Collection, Goal Determination, Plan Making, Problem Solving, and Authority and Responsibility were significant predictors of Collecting Information on Occupations. the sub-dimensions of the career decision-making competence expectancy scale, which is the actor's first step, is a meaningful evaluation of self-correctness, job-related information collection, goal setting, and that Negative Precedence is a significant predictor of Self-Correct Appraisal; It has been determined that avoidance avoidance is a significant predictor of planning and problem solving

Key Words: Career decision, coping style, parenting style

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	vi
TABLolar LİSTESİ	xii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	3
1.2. Araştırmanın Önemi	4
1.3. Araştırmanın Sayıtlıları	5
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.5. Tanımlar	5
BÖLÜM II	6
KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	6
2.1. Meslek ve Kariyer	6
2.2. Kariyer Seçimine Etki Eden Faktörler	7
2.2.1. Yetenekler	7
2.2.2. İlgiler	7
2.2.3. Değerler	7
2.2.4. Cinsiyet	7
2.2.5. Aile	8
2.3. Sosyal Bilişsel Öğrenme Teorisi	8
2.3.1. Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı	8
2.4. Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramında Modeller	9
2.4.1. İlgil Modeli	9
2.4.2. Seçim Modeli	10
2.4.3. Performans Modeli	11

2.5. Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramında Temel Kavramlar	11
2.5.1. Yetkinlik Beklentisi	11
2.5.2. Sonuç Beklentisi	18
2.6. Yetkinlik Beklentisinin ve Sonuç Beklentilerinin Kaynakları	20
2.6.1. Kişisel Performanslar-Doğrudan Deneyimler	21
2.6.2. Dolaylı Öğrenmeler-Dolaylı Yaşantılar	22
2.6.3. Sözel Cesaretlendirme-Sosyal İkna	23
2.6.4. Fizyolojik Durum-Heyecanlanma	24
2.7. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi	24
2.8. Anne Baba Tutumları	27
2.8.1. Anne Baba Tutumları İle İlgili Öne Sürülen Kuramlar	29
2.8.2. Anne Baba Tutumları İle İlgili Öne Sürülen Yaklaşımlar	30
2.9. Başa Çıkma Stilleri.....	31
2.9.1. Stresle Başa Çıkma Sürecinde Biyolojik Paradigma.....	36
2.9.2. Stresle Başa Çıkmada Psikososyal Paradigma	37
2.10. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi, Anne Baba Tutumları ve Başa Çıkma Tazları İle İlgili Araştırmalar	37
2.10.1. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi, Anne Baba Tutumları ve Başa Çıkma Tazları İle İlgili Yapılan Uluslararası Araştırmalar	37
2.10.2. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi, Anne Baba Tutumları ve Başa Çıkma Tazları İle İlgili Yapılan Ulusal Araştırmalar	44
BÖLÜM III.....	50
YÖNTEM	50
3.1. Çalışma Grubu.....	50
3.2. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları.....	51
3.2.1. Kişisel Bilgi Formu.....	51
3.2.2. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği.....	51
3.2.3. Anne Baba Tutumları Ölçeği.....	52
3.2.4. Çocuk ve Ergenler için Başa Çıkma Ölçeği	52
3.3. Araştırmanın İşlem Yolu	53
3.4. Verilerin Analizi.....	53
BÖLÜM IV	54

BULGULAR.....	54
4.1. Anne Baba Tutumları Ölçeği Alt Boyutları ve Başa Çıkma Stilleri ile Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Alt Boyutları Arasında Anlamlı Düzeyde İlişki Var Mıdır?	54
4.2. Anne Baba Tutumları Ölçeği Alt Boyutları ve Başa Çıkma Stilleri, Kariyeri Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Alt Boyutlarını Anlamlı Düzeyde Yordamakta Mıdır?.....	56
4.2.1. Anne Baba Tutumları Ölçeği Alt Boyutları ve Başa Çıkma Stilleri, Kariyeri Kararı Yetkinlik Beklentisi Alt Boyutlarından Kendini Doğru Bir Şekilde Değerlendirme Alt Boyutunu Anlamlı Düzeyde Yordamakta Mıdır?.....	56
4.2.2. Anne Baba Tutumları Ölçeği Alt Boyutları ve Başa Çıkma Stilleri, Kariyeri Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Alt Boyutlarından Mesleklerle İlgili Bilgi Toplama Alt Boyutunu Anlamlı Düzeyde Yordamakta Mıdır?.....	57
4.2.3. Anne Baba Tutumları Ölçeği Alt Boyutları ve Başa Çıkma Stilleri, Kariyeri Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Alt Boyutlarından Hedef Belirleme Alt Boyutunu Anlamlı Düzeyde Yordamakta Mıdır?.....	58
4.2.4. Anne Baba Tutumları Ölçeği Alt Boyutları ve Başa Çıkma Stilleri, Kariyeri Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Alt Boyutlarından Mesleki Gerçekçi Plan Yapma Alt Boyutunu Anlamlı Düzeyde Yordamakta Mıdır?	58
4.2.5. Anne Baba Tutumları Ölçeği Alt Boyutları ve Başa Çıkma Stilleri, Kariyeri Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Alt Boyutlarından Problem Çözme Alt Boyutunu Anlamlı Düzeyde Yordamakta Mıdır?.....	59
BÖLÜM V	61
TARTIŞMA VE YORUM.....	61
5.1. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi İle Anne Baba Tutumları ve Başa Çıkma Stilleri Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	61

5.2. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi “Kendini Doğru Bir Şekilde Değerlendirme” Alt Boyutunun Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	63
5.3. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi “Mesleklerle İlgili Bilgi Toplama” Alt Boyutunun Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	65
5.4. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi “Hedef Belirleme” Alt Boyutunun Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	66
5.5. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi “Gerçekçi Plan Yapma” Alt Boyutunun Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	68
5.6. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi “Problem Çözme” Alt Boyutunun Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	70
BÖLÜM VI.....	72
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	72
6.1. Sonuçlar.....	72
6.2. Öneriler.....	74
KAYNAKLAR	76
EKLER.....	96
Ek 1. Araştırma İzin Onay Belgesi	96
Ek 2. Kişisel Bilgi Formu	97
Ek 3. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği	98
Ek 4. Anne Baba Tutum Ölçeği.....	99
Ek 5. Çocuk ve Ergenler İçin Başa Çıkma Ölçeği.....	100
Özgeçmiş	101

TABLolar LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1. Çalışma Grubuna İlişkin Kişisel Veriler.....	50
Tablo 2. Çalışma Grubunun Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı	51
Tablo 3. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi, Anne Baba Tutumları ve Başa Çıkma Biçimleri Arasındaki Korelasyonel İlişkiler	54
Tablo 4. Kendini Doğru Bir şekilde Değerlendirme Alt Boyutunun Yordanmasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonucu.....	56
Tablo 5. Mesleklerle İlgili Bilgi toplama Alt Boyutunun Yordanmasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonucu	57
Tablo 6. Hedef Belirleme Alt Boyutunun Yordanmasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonucu.....	58
Tablo 7. Gerçekçi Plan Yapma Alt Boyutunun Yordanmasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonucu.....	59
Tablo 8. Problem Çözme Alt Boyutunun Yordanmasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonucu	60

BÖLÜM I

GİRİŞ

21. yüzyıla doğru bir kariyeri tercih etmiş olmak halen önemini koruyan bir konu olarak dikkati çekmektedir. Özellikle bireyin içerisinde bulunduğu gelişim dönemi dikkate alındığında ergenlik döneminde yapılacak tercihin önemi bir kat daha artmaktadır. Bu noktada uzmanlar tarafından ergenliğin kariyer kararı verme sürecinde kritik bir dönem olduğu ifade edilmektedir (Betz, 2004; Felsman ve Blustein, 1999). Bu dönemde bireyin kariyer tercihinde etki edecek değişkenlerin bilinmesi, onun daha doğru kararlar verebilme yeterliğini geliştirmek açısından değerli görülmektedir. Bu sayede kariyer alan uzmanları da yardımlarını planlayacak bir bilgi birikiminden faydalanabileceklerdir.

Literatürde ergenlik döneminde verilen kariyer kararlarıyla ilgili birçok kuramsal bakış açısı bulunmaktadır. Örneğin; gelişimsel kariyer gelişimi bakış açısı (Ginzberg, 1971), bu dönemde bireyin tercihlerinin deneme dönemi içerisinde bazı alt basamakları (yetenek, değerler) sınıadıkları ifade edilmektedir. Özellikle son 25 yılda kariyer araştırmalarında öne çıkan önemli yaklaşımlardan birisi de Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramıdır [SBKK]. Literatür incelendiğinde SBKK'nın bireylerin kariyer gelişimlerinde yaşadıkları doğrudan ve dolaylı yaşantıların onların kuramın çıktılarını ifade edilen yetkinlik beklentisi, sonuç beklentisi ve hedef belirlemeyle ilişkisine yoğunlaştıkları görülmektedir. Özellikle Bandura'nın Sosyal Bilişsel Öğrenim Teorisi'nde [SBÖT] vurguladığı yetkinlik kavramı SBKK içerisinde detaylandırılarak ele alınmıştır. Bu detaylandırmanın yoğun olarak yetkinlik ve sonuç beklentileri çerçevesinde gerçekleştiği görülmektedir (Lent ve Brown, 2006).

Kariyer kararı yetkinlik beklentisi hem SBÖT'nin hem de SBKK'nın önemli kavramlarından birisidir. Bandura (1997) bu kavramı teorisinde anlatırken bireylerin günlük yaşamlarına ve onların bu yaşantıları kontrol etme çabasına vurgu yapmıştır. Ona göre insan içinde yaşadığı çevre üstünde bir hakimiyet kurma çabası içerisinde. Bunu yaparak daha mutlu olacağını ve kendini daha güvende hissedeceğini düşünür. Özellikle bu çaba, onun olumsuz yaşantılardan kendisini korumak istemesinin bir

sonucu olarak da değerlendirilebilir. SBÖT'nin en önemli kavramlarından birisi olan yetkinlik beklentisi kariyer alanına uyarlandığında SBKT uzmanları onu kariyer yetkinlik beklentisi olarak yeniden adlandırmışlardır (Amir ve Gati, 2006; Gati ve Asher, 2001; Gati, Krausz ve Osipow, 1996). Kariyer yetkinlik beklentisi Gati ve Asher (2001) ile Gati ve Tal (2008) tarafından bir karar verme sürecinin sonucu olarak açıklanmaktadır. Onlara göre karar verme becerisi kariyer danışmanlığı alanı için en önemli beceriler arasındadır. Ayrıca son yıllarda yapılan araştırmalarda görülmektedir ki bireylerin kariyer kararı verme becerileri sıklıkla araştırmalara konu olmaktadır (Gati vd. , 1996; Gati ve Tal, 2008). Karar verme becerisi herkes için aynı düzeyde zor bir beceri değildir. İnsanlar zaman zaman karar vermek için çok fazla zaman harcayabilmektedirler. Karar verme bir süreçtir. Bu süreçte bireyler mutlaka neyle karşılaşacaklarını ön görmeye çalışırlar. Ayrıca bir zorlukla karşıtlıklarında nasıl davranmaları gerektiğinin farkında olmak da karar verme becerisi üzerinde etkilidir (Gati ve Asher, 2001).

Anne baba tutumları kariyer uzmanları tarafından değerli görülen değişkenlerden birisi olarak dikkat çekmektedir. Bireyin içinde yetiştiği ailenin ona karşı tutumu ve yaklaşımıyla kariyer tercihleri ve tutumları arasında ilişki olduğunu gösteren bazı araştırmalar bulunmaktadır (Metheny ve McWhirter, 2013). Bunun yanında Lent, Brown ve Hackett (1996) ailenin bireyin kariyer kararı sürecinde önemli bir değişken olduğunun altını çizmişlerdir. Türkiye'de de ailelerin ergenlerin meslek tercihi üzerinde etkili olduklarına dair bazı araştırma sonuçları bulunmaktadır (Akbayır, 2002; Bacanlı ve Sürücü, 2011). Bu araştırmalarda özellikle annenin bu süreçteki rolü ön plana çıkmaktadır. Bunun yanında ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin de meslek tercihlerine yön verdiği ortaya konmuştur. Dolayısıyla genelde ailenin, özelde anne baba tutumlarının çocuğun karar alma mekanizmaları üzerinde etkili olduğu düşünülürse, kariyer kararı yetkinlik beklentisi üzerinde de etkili olacağı düşünülebilir.

Ergenlerde başa çıkma biçimleri, kariyer kararı yetkinliğini etkilediği düşünülen bir diğer değişken olarak bu araştırmaya dahil edilmiştir. Kariyer kararı sürecinde bireyler bazı zorluklarla karşılaşabilmektedirler. Bunlar mesleklerin araştırılması ve bilgi toplanması sürecinde olabildiği gibi bazen mesleğe karar vermeye alakalı yakın çevrenin veya ailenin engellemesi ya da farklı fikirlere yönlendirmesi biçiminde de

olabilmektedir. Literatürde başa çıkma ile kariyer kararı verme arasındaki ilişkiye yönelik bazı araştırma sonuçları mevcuttur (Klassen ve Durksen, 2014; Stoltz, Wolff, Monroe, Farris ve Mazahreh, 2013; Stumpf, Brief ve Hartman, 1987). Bu araştırmalar göstermektedir ki, kariyer araştırma ve karar verme sürecinde karşılaştıkları problemlerle aktif başa çıkan ve çözme konusunda inisiyatif alan, yardım arayan bireylerin daha başarılı kariyer tercihleri yaptıkları belirlenmiştir. Burada önemli olan noktalarda birisi bireyin yaşamında aktif başa çıkma biçimlerini belirlemiş olması onun kariyer yetkinliği açısından ne anlam etmekte olduğudur. Kariyer gelişimi sürecinde bireyin sorunlarıyla doğrudan mücadele etmesi her zaman uzmanlarca önemli ve değerli bir durum olarak algılanmıştır (Lent, Brown ve Hackett, 2002; Betz ve Voyten, 1997).

Kariyer kararı yetkinlik beklentisi, son yıllarda araştırmacıların üzerinde durduğu önemli değişkenler arasındadır. Özellikle kariyer kararı sürecinde olan ergenlerin bu beklenti düzeylerinin geliştirilmesi, kariyer alan uzmanlarınca değerli görülmektedir. Bu bağlamda, bu değişkenin hangi psikolojik faktörler tarafından açıklandığının ortaya konması literatür açısından değerli görülmektedir. Bu araştırmada anne baba tutumları ve başa çıkma biçimlerinin kariyer kararı yetkinlik beklentisini yordama düzeyi ele alınmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, lise öğrencilerinin anne baba tutumu ve başa çıkma stillerinin kariyer kararı yetkinlik beklentisinin yordayıcı etkisini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1- Anne baba tutumları ölçeği alt boyutları ve başa çıkma stilleri ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi ölçeği alt boyutları arasında anlamlı düzeyde ilişki var mıdır?

2- Anne baba tutumları ölçeği alt boyutları ve başa çıkma stilleri, kariyer kararı yetkinlik beklentisi ölçeği alt boyutlarını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

2.1- Anne baba tutumları ölçeği alt boyutları ve başa çıkma stilleri, kariyer kararı yetkinlik beklentisi ölçeği alt boyutlarından kendini doğru bir şekilde değerlendirme alt boyutunu anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

2.2- Anne baba tutumları ölçeği alt boyutları ve başa çıkma stilleri, kariyeri kararı yetkinlik beklentisi ölçeği alt boyutlarından mesleklerle ilgili bilgi toplama alt boyutunu anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

2.3- Anne baba tutumları ölçeği alt boyutları ve başa çıkma stilleri, kariyeri kararı yetkinlik beklentisi ölçeği alt boyutlarından hedef belirleme alt boyutunu anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

2.4- Anne baba tutumları ölçeği alt boyutları ve başa çıkma stilleri, kariyeri kararı yetkinlik beklentisi ölçeği alt boyutlarından mesleki gerçekçi plan yapma alt boyutunu anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

2.5- Anne baba tutumları ölçeği alt boyutları ve başa çıkma stilleri, kariyeri kararı yetkinlik beklentisi ölçeği alt boyutlarından problem çözme alt boyutunu anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

1.2. Araştırmanın Önemi

Türkiye’de lise öğrencilerinin mesleğe karar vermesi halen önemini koruyan bir konu olarak dikkati çekmektedir. Günümüzde iki milyondan fazla insanın üniversite sınavlarına girdiği Türkiye’de, lise öğrencilerinin kariyer tercihlerinin hangi değişkenlerden etkilendiğinin belirlenmesi önemli görölmektedir. Özellikle son dönemde bireylerin meslek seçim sürecinin yeniden araştırmacılar tarafından ele alınmaya başladığı, SBKK temeline dayalı olarak ortaya konulan kariyer kararı yetkinliği kavramının farklı değişkenlerle ilişkisinin çalışılmaya devam ettiği görölmektedir. Bu bağlamda, bu araştırmada lise öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik beklentisi öğrencilerin problem çözme stilleri ve anne baba tutumları açısından incelenerek, bireylerin kariyer kararı verme yeterliklerine etki eden değişkenlerin açıklanması konusunda kariyer uzmanlarına ve alanda yapılan diğer çalışmalara katkıda bulunulması amaçlanmaktadır. Lise öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlikleri ne kadar tanınır ve açıklanırsa, bu konuda gelecekte yapılacak araştırmalara o düzeyde katkı sağlanacağı düşünölmektedir. Bu sayede hem alanda bir boşluğun doldurulması, hem de kariyer alanında çalışan uzmanlara yeni araştırma çıktılarının sağlanması hedeflenmektedir.

1.3. Araştırmanın Sayıtları

1. Veri toplama araçlarının geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmaktadır.
2. Çalışma grubunun ölçme araçlarını yansız bir şekilde yanıtladıkları varsayılmaktadır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırmanın çalışma grubu 2015-2016 eğitim ve öğretim yılında Kırşehir ilinde resmi fen lisesi ve anadolu liselerinde okuyan öğrencilerle sınırlıdır.
2. Araştırma bulguları, Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği, Anne Baba Tutumları Ölçeği, Çocuk ve Ergenler için Başa Çıkma Ölçeğinden elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi: Bireyin yaşamı boyunca üstlendiği rollere ilişkin geçirdiği yaşantıların, deneyimlerin tamamı kariyer olarak adlandırılır. Ginzberg (1971) kariyeri, yaşam boyu devam eden bir süreç ve bu süreç içerisinde bireyin yaşadığı gelişimsel dönemler olarak tanımlamıştır. Kariyer kararı yetkinlik beklentisi ise bireyin mesleki karar verme sürecinde etkili olan ve bu süreçte yapabileceklerine olan inancı olarak adlandırılmaktadır (Hackett ve Betz, 1981).

Anne-baba Tutumları: Anne ve babanın çocukları ile olan iletişim biçimlerini ve çocuklarla oluşturdukları duygusal ortam içerisinde ki davranışlarını içermektedir (Darling ve Steinberg, 1993).

Baş a Çıkma Stilleri: Çevre ve bireyin etkileşiminde bireyde gerilim oluşturan durumlar karşısında sorunun üstesinden gelebilmek ve duygusal olarak gerginliği azaltabilmek için gösterilen davranışsal ve duygusal her türlü çabadır (Lazarus ve Folkman, 1984).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Meslek ve Kariyer

Ergenlerde kariyer tercihlerinin önemini ortaya koymadan önce bazı kavramların tanımlanması önemli görülmektedir. Bunlardan ilki meslektir. Meslek kavramı çok eski zamanlardan beri var olan ve insanların günlük yaşamlarında önemli yer tutan aktivitelerden birisi olarak dikkati çekmektedir. Meslek kavramının 1905-1909 yılları arasında Frank Parsons'la başlayan geçmişi bir kenara bırakıldığında 1950'li yıllardan sonra günümüzde kullanılan meslek tanımının temellerinin oluşmaya başladığı görülmektedir. Araştırmacılar kendi bakış açılarına göre meslek kavramını tanımlamışlardır.

Roe (1957) mesleği, bir yetişkinin yaşamını devam ettirmesi için zamanının çoğunu harcayarak yaptığı etkinlikler olarak tanımlamıştır. Meslek, bir genç için yetişkinler dünyasına girme teşebbüsüdür (Venn, 1968). Burada mesleğin gelişimsel yönü vurgulanmıştır. Kuzgun'a (2000) göre insanlığa yararlı bir hizmet ortaya koyan, kuralları toplumca belirlenen ve belirli bir eğitim alınarak yapılan etkinliklere meslek denir. Yapılan tanımlar incelendiğinde, meslek; belirli bir zaman harcanarak, mal ve hizmet üretmek, toplumda bir statüyü doldurmak, topluma faydalı olmak, sosyal bir gelişim görevini yerine getirmek gibi amaçlarla yapılan faaliyetler bütünü olarak tanımlanabilir.

Kariyer ise özellikle 1980'li yıllardan sonra değişen paradigmlar bağlamında ortaya çıkan önemli bir kavram olarak dikkati çekmektedir. Son yıllarda oldukça popüler olan bu kavram hakkında birçok araştırmacının kendi bakış açısıyla bazı tanımlamalar yaptıkları görülmektedir. Super'e (1957) göre kariyer, bireyin hayatı boyunca işte, evde ve okulda geçirdiği yaşantıların toplamıdır. Niles ve Harris-Bowlsbey (2013) ise kariyeri bir yaşam biçimi olarak tanımlamıştır. Bu kavram, insanlara tıpkı bir projeyi yönetir gibi kendi planlarını ve amaçlarını bilişsel ve duyuşsal bağlantılar kullanarak yönetme fırsatı vermektedir (Young, Valach ve Collin, 2002).

Ginzberg (1971) ise kariyeri yaşam boyu devam eden bir süreç ve bu süreç içerisinde bireyin yaşadığı gelişimsel dönemler olarak tanımlamıştır. Bir başka tanıma göre ise kariyer, bireylerin çalışma yaşamı boyunca üstlendikleri mesleki roller, prestij artışı ve diğer ödülleri de kapsayan ama mesleki ve toplumsal değişimi de dışlamayan belli bir seyir olarak ifade edilmektedir (Marshall, 1999).

Bu tanımlardan yola çıkılarak kariyeri, bireyin bir mesleği tercih etmesi, başarılı olmak için çaba göstermesi ve bu süreçte yaşamı boyunca gerçekleştirdiği bütün faaliyetler olarak tanımlayabilmek mümkündür.

2.2. Kariyer Seçimine Etki Eden Faktörler

2.2.1. Yetenekler

Meslek seçim sürecinde etkili olan faktörlerden birisi yetenektir. Kuzgun (2009) yeteneği, “herhangi bir davranışı öğrenebilmek için doğuştan sahip olunan gizil gücün çevre ile etkileşimi sonucu geliştirilmiş ve yeni öğrenmeler için hazır hale getirilmiş kısmı” olarak tanımlamıştır.

2.2.2. İlgiler

İlgi, bir faaliyetin özünden alınan doyum ve hazlardır. İlgi belli bir faaliyete isteyerek yönelme, kısıtlayıcı koşullar altında bile o etkinliği başka faaliyetlere tercih etme, o faaliyeti yaparken yorgunluk yerine dinlenmişlik isteği duymadır (Kuzgun, 2000).

2.2.3. Değerler

Değerler kişisel ve toplumsal olarak belirli şekillerde davranmayla ilgilidir. Değerlerden biraz farklı olarak mesleki değer ise, bireyin mesleki çalışmalar sonucunda sahip olmak istedikleri, ulaşmaya çalıştıkları veya beklentileridir (Doğan, 2000).

2.2.4. Cinsiyet

Cinsiyet bireyin kariyer gelişimini beklentisini seçimini ve mesleklere ilişkin tutumları gibi birçok faktörü etkileyebilmektedir. Psikolojik danışmanlar mesleki

seçeneklerini daraltmaması, tersine zenginleştirme amacıyla özellikle kız öğrencilerin karşılaştıkları engelleri aşmalarına yardım etmelidirler (Özyürek, 2013).

2.2.5. Aile

Araştırma sonuçları, çocukların eğitim ve mesleki karar verirken en fazla anne babalarından etkilendiklerini göstermektedirler. Anne babalar çocuklarının benlik kavramlıklarının şekillenmesinde, ilgi ve değerlerinin oluşmasında, mesleklere ilişkin olumlu ve olumsuz tutum geliştirmesinde çok etkilidir (Doğan, 2000).

2.3. Sosyal Bilişsel Öğrenme Teorisi

SBÖT son yıllarda kariyer alanında çalışan araştırmacılar tarafından çok tercih edilen teorilerden birisidir. Bu teorinin alandaki etkisini anlayabilmek için geçmiş hakkında bilgi sahibi olmak gereklidir. SBÖT'ne kadar olan yaklaşımların tamamının ortak noktası, davranışı meydana getiren ve kişiliğin temelini oluşturan içsel mekanizmaları (özellikle güdüler, dürtüler ve kendini gerçekleştirme isteği) vurgulamalarıdır (Sarı, 2014).

Krumboltz ise kariyer psikolojik danışmanlığı alanındaki önemli kuramcılardan birisidir ve ilk olarak, sosyal öğrenme kuramına göre kariyer kararlarının nasıl oluştuğuna ilişkin görüşle ortaya koymuştur. Kariyer kararlarıyla ilgili sosyal öğrenme kuramı daha kapsamlı olarak, kariyer kararlarını da vermeyi de içermek üzere kariyer problemleriyle ilgili olarak neler yapılması gerektiği konusunda kariyer danışmanlarına bir çerçeve sunmaya çalışır (Pişkin, 2011).

2.3.1. Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı

Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı (SBKK) özellikle son yirmi yılda kariyer psikolojik danışmanlığı alanında, insanların kariyer gelişimlerinin aktif failleri ya da şekillendiricileri olarak görülen bilişsel kuramların popülerliği artmıştır (Işık, 2015). SBKK diğer sosyal yapısalcı kariyer kuramları gibi kişinin kendi kariyer gelişimindeki etkisine vurgu yaparken aynı zamanda kişinin her zaman kontrolü altında olamayabilecek sosyal ve ekonomik koşullar gibi engellere de vurgu yapmaktadır. Ancak kişinin üzerinde kontrolü olmadığı bazı durumlar olsa da kariyer gelişiminde

kişinin kaderinin bir kurbanı olmadığı, bu süreçte kişinin kendisi ve çevresiyle ilgili sahip olduğu inançların anahtar bir role sahip olduğu unutulmamalıdır (Lent vd., 2002).

SBKK, Lent vd. (1996) tarafından Bandura'nın genel sosyal bilişsel öğrenme kuramı temel alınarak geliştirilmiş olan bir kariyer kuramıdır ve insanların kendi kariyer davranışlarını yönlendirebilme kapasitelerine vurgu yapmaktadır. SBKK Super ve Holand gibi araştırmacıların geliştirdikleri kariyer kuramlarından bazı parçaları birleştirerek ve bazı yeni parçalar ekleyerek yeni bir kuramı ortaya koymuşlardır.

SBKK ortaya koyduğu bu yeniliklerle diğerlerinden ayrılmaktadır. Örneğin özellik etmen kuramıyla benzer şekilde kariyer gelişim sürecinde ilgi, yetenek ve değerlerin önemini vurgulamaktadır. Ancak bu özelliklerin zamanla değişebileceğine, bunun içinde bu özelliklerin yanı sıra insanların ve çevrenin dinamik ve duruma özgü yanlarına (yetkinlik beklentisi, geleceğe ilişkin sonuç beklentisi, sosyal destek ve engeller gibi) dikkati çekmektedir (Işık, 2015).

2.4. Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramında Modeller

SBKK'da ele alınan kavramlar arası ilişkiler bu ilişkilerin bireylerin, ilgi seçim ve performanslarını nasıl etkilediği üç farklı modelle incelenmiştir (Lent, 2005).

2.4.1. İlgi Modeli

Bu modele göre bir performansa duyulan ilgi insanlar bu performansı gerçekleştirebileceklerine ilişkin kendilerinde yeterli algıladıklarında yani yüksek yetkinlik beklentisine sahip olduklarında ve bu performansı ortaya koymasına sonucunda elde edebileceklerine olan inancı yani yüksek sonuç beklentisi algılamaları zaman zaman belirli süreler alabilmektedir. Yetkinlik beklentisi ve sonuç beklentisi ile ilişkilendirilen bu ilgiler geliştikçe bireyin belirli performansları yerine getirebileceğine yönelik hedef algısı da gelişmektedir (Lent, 2005).

SBKK kendisinden önceki kuramlardan farklı olarak ilgilerin zamanla değişebileceğine işaret etmektedir. Bireyin geçireceği bazı tür öğrenme yaşantıları onları farklı seçeneklere yönlendirebilir. Bu durum onların yetkinlik beklentilerini artırabilir ya da sonuç beklentilerinin düzeyini geliştirebilir (Lent vd., 2002). Bu

nedenle yeni öğrenme yaşantılarına bağlı olarak yeni ilgilerin oluşması, bireyin bu yeni ilgileri doğrultusunda farklı aktivitelere katılması, bunlara bağlı olarak da yeni beceriler geliştirmesi yaşamının herhangi bir dönemi içerisinde ortaya çıkabilir (Lent, Brown ve Hackett, 2002).

2.4.2. Seçim Modeli

Seçim modeline göre mesleki ilgiler zamanla bireyin kariyer tercihleriyle ilişkili hale gelecektir. Seçim süreci öncelikli olarak bireyin ilgi duyduğu belirli alanlarda bazı seçimler yapmaya başlamasıyla mümkündür. Devamında ortaya konan bu seçimlere ilişkin birey bazı hamleler yapar, bazı deneyimler geçirir, bunların bazıları başarılı deneyimleri bazıları ise başarısız deneyimleri içerebilir (Lent vd., 1996).

Işık (2015), SBKK’ında seçim sürecinin üç aşamada ele alındığını aktarmıştır. Bunlar:

1. Belli bir alana başlamaya yönelik öncelikli seçimlerin ifade edilmesi
2. Bu hedeflerin yerine getirilmesi için bireyin harekete geçmesi
3. Bireyin gelecekteki seçimlerini de etkileyen geribildirimler elde edebileceği başarılı ya da başarısız performanslar yaşaması

Bireyin kariyer kararı verme süreci tek bir aşamada gerçekleşen süreç değildir. Bireyin ilk yaptığı kariyer tercihleri kişiler ve çevreler dinamik bir yapıda değişiyor olduğundan gelecekte değişebilmektedir. Birey zamanla ortaya çıkan bu değişim içerisinde seçimlerini yeniden gözden geçirmektedir. SBKK buradaki seçim sürecini öğrenme yaşantılarıyla ve çevrenin hızla gerçekleştirdiği değişimlerle açıklamaya çalışma için seçim modelini kullanmaktadır. Bu modelde bir önceki modelde olduğu gibi bireyin yetkinlik ve sonuç beklentileri öncelikle bireyin kariyer ilgilerinin oluşmasına etki eder. Ortaya çıkmaya başlayan ilgiler bireyin kendisi için belirlediği hedefleri de şekillendirmeye başlar. Bu hedeflere ulaşma sürecinde birey bazı yaşantılar geçirir. Bunlar olumlu ya da olumsuz olabilmektedir. Sonuç olarak ortaya değişen ve gelişen bir süreç çıkmaktadır (Lent vd., 1996). Bu süreç SBKK tarafından modelleştirilerek kurama eklenmiştir.

2.4.3. Performans Modeli

SBKK'nda diğer bahsedilen modellerin yanında bireyin akademik ve kariyer performansını değerlendirmek amacıyla bir model daha ortaya atılmıştır. Lent vd., (1996) tarafından performans modeli olarak adlandırılan bu yaklaşıma göre birey, evre ve davranış karşılıklı belirleyicilik ilkesi bağlamında bu modelde önemli işlevler görmektedir. Birey benliğine dahil ettiği başarıların gelişmesine yardımcı olacak bazı yaşantılar geçirmektir. Bunların yetkinlik ve sonuç beklentileri üzerinde bazı etkileri bulunmaktadır. Burada dinamik bir yapı söz konusudur. Bu üç unsur birbirini etkilemektedir.

Burada bireyin geçmişte yaşadığı yaşantılar ön plandadır. Burada elde ettiği deneyimler bireyin ya doğrudan ya da dolaylı olarak yetkinlik beklentilerine veya sonuç beklentilerine etki etmektedir. Bu modelde ön plana çıkan unsurlardan birisi de birey, evre ve davranış arasındaki ilişkidir. Bu ilişki dinamik bir döngüdür. Bireyin yetkinlik ve sonuç beklentileri hem kendi iç dinamiklerinden hem de çevresel faktörler tarafından önemli düzeyde etkilenmektedir. Elde edilen başarılı yaşantılar bireylerin yeteneklerin gelişmesine fırsat tanımaktadır. Burada ortaya çıkan dinamik döngü gelecekte de devam eder.

2.5. Sosyal Bilişsel ğrenme Kuramında Temel Kavramlar

SBKK'nda üç temel kavramdan bahsedilmektedir. Bunlar yetkinlik beklentisi, sonuç beklentisi ve hedeflerdir.

2.5.1. Yetkinlik Beklentisi

Yetkinlik kavramı tarihte ilk kez A. Bandura (1997) tarafından, yine kendisi tarafından ortaya atılan Sosyal Bilişsel ğrenme Teorisi (SBT) bağlamında ortaya konan bir kavramdır. Bandura teorisinde bireyin bir performansı yerine getirme sürecinde kendinden kaynaklanan faktörler kadar kendisi dışında olan dışsal faktörlere de işaret etmektedir. Bandura burada içsel ve dışsal faktörleri açıklarken, öğrenme sürecine etki eden bazı gözlemsel ve sonuç çıkarımsal durumlardan bahsetmektedir. Bunlara ve kariyer sürecindeki etkilerine aşağıda detaylıca değinilmiştir.

Bandura (1986) birbirine yetenekleri açısından benzeyen iki birey arasındaki farkı açıklarken, bireylerin yeteneklerinden çok daha fazlasının bu süreç üzerinde etkili olabileceğine işaret etmektedir. Bireyin belirli bir konuda bazı yeteneklerinin bulunması sadece o konuya ilişkin yapabileceklerinin olmasıyla değil, bunun yanında o konuyla ilgili algılamalarına ve değerlendirmelerine de bağlıdır. Burada şu nokta önemlidir ki, yetkinlik beklentisi ideal benlikle gerçek benlik arasında bir uyumun olması gereklidir. Bu farkın yüksek olması her zaman yüksek yetkinlik beklentisi olarak algılanmamalıdır ve bu durum her zaman sağlıklı bir durumun göstergesi olmayabilir. Bireyin kendisine hedef belirlemesi ve bu hedefleri gerçekleştirecek potansiyele sahip olabilmesi çok önemlidir. Burada sağlıklı olan bireyin kendi kapasitesini tanınması, kendine bu doğrultuda hedefler belirlemesidir. Bu sayede birey bu hedeflere ulaşmak için de gerekli motivasyonu kendinde bulacaktır (Lent vd., 2002).

Bireylerin düşük yetkinlik beklentileri sosyal cinsiyet rol algıları, düşük sosyo-ekonomik durum, aile tutumları ve eğitim olanakları gibi etkenlerden kaynaklanıyor olabilir. Örneğin, matematik dersinde erkeklerin başarılı olabileceği yönünde sürekli geri bildirim almış bir kız öğrenci, matematik konusunda düşük yetkinlik beklentisine ya da erkeklerin güçlü olup duygularını fazla paylaşmamaları gerektiğine inan biri, sosyal ilişkiler konusunda düşük yetkinlik beklentisine sahip olabilir (Işık, 2015).

Bandura'nın ortaya koyduğu ve öğrenme üzerinde etkili olan bu faktörler kariyer alan uzmanlarının da dikkatini çekmiştir. Özellikle kariyer gelişimi denilince akla bazı gelişim görevlerinin yerine getirilmesi gelmektedir. Bu görevlerin yerine getirilmesi sürecinde de öğrenme önemli bir yer tutmaktadır. Örneğin, bireylerin mesleki gelişim süreci içerisinde mesleğe karar verme aşamasında sahip oldukları öz-yeterlik algısının önemli bir yeri olduğu ifade edilmektedir (Lent, 2005). Burada sahip olunan öz-yeterlik, bazı inançlar tarafından desteklenmektedir. İşte bu inançlar zaman içinde bireyin geçirdiği bazı yaşantılardan, dolaylı olarak veya doğrudan olarak öğrenme biçimlerinden etkilenebilmektedir. Böyle durumlarda zaman zaman geçirilen yaşantının sonuçlarıyla ilintili olarak var olan inançlar güçlenmekte ya da zayıflamaktadır (Bandura, 1997). Bandura bu düşüncesini kuramını güncelledikten sonra da kullanmıştır. Banduranın altını çizdiği bu durum, özellikle kariyer araştırmacılarının dikkatini çekmiştir. Bu noktada Lent vd., (1996) kariyer ve SBÖT'ni bir araya

getirmeye karar vermişlerdir. Özellikle kariyer gelişimi sürecinde bireyin geçirdiği doğrudan ve dolaylı yaşantıların etkisine vurgu yapan bu araştırmacılar, ortaya koydukları yeni yaklaşıma da Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı (SBKK) adını vermişlerdir.

Lent vd. (1996) yetkinlik beklentisini bireyin bir engelle karşılaştığında harcadığı çaba, ısrar, düşünce öğeleri ve duygusal tepkiler, aktivite ve çevre seçimini belirleyen dinamik inançların bir bütünü olarak değerlendirmektedir.

Literatür incelendiğinde SBKK'nın bireylerin kariyer gelişimlerinde yaşadıkları doğrudan ve dolaylı yaşantıların onların kuramın çıktılarını olarak ifade edilen yetkinlik beklentisi, sonuç beklentisi ve hedef belirlemeyle ilişkisine yoğunlaştıkları görülmektedir. Özellikle Bandura'nın SBÖT'nde vurguladığı yetkinlik kavramı SBKK içerisinde detaylandırılarak ele alınmıştır. Bu detaylandırmanın yoğun olarak yetkinlik ve sonuç beklentileri çerçevesinde gerçekleştiği görülmektedir (Lent ve Brown, 2006). Yetkinlik beklentisi ve sonuç beklentisi kavramlarına aşağıda detaylıca değinilmiştir.

SBKK'nı doğru anlamının önemli yollarından birisi de kuramın dayandığı bakış açılarını incelemekten geçmektedir. Kariyer araştırmacıları SBÖT'ne yoğunlaşmadan önce de bazı yaklaşımları benimsemekteydiler. Bunlar gelişimsel anlayışlar ya da yapısalcı bazı bakış açıları olarak ifade edilebilir. Özellikle inançlar bağlamında değerlendirildiğinde, SBKK'dan önce de kariyer uzmanlarının farklı bakış açılarıyla inançlar ve mesleki tercihler arasındaki ilişkiye yoğunlaştıkları görülmektedir. Bununla beraber SBKK'nda kariyer uzmanlarının bireyin sahip olduğu çevresel şartların ve içsel dinamiklerin etkisinin birlikte kariyer gelişimi üzerinde rol oynadığını, birey kendi iç dinamiklerinden yola çıkarak bir kariyer kararı vermiş olsa bile bazı dışsal faktörlerin (aile, sosyal tabaka, ekonomik unsurlar, politikalar) bu durumu değiştirme potansiyeline sahip olabileceğini fark ettikleri ortaya konmuştur (Lent vd., 2002).

Yine SBKK sonrasında kariyer gelişiminde etkisi olduğu değerlendirilen bir unsurda bireyin gizil güçleridir. İlgiler, yetenekler ve becerilerin etkisi, iç dinamikler bağlamında SBKK tarafından önem verilen değişkenler olmuşlardır. Örneğin ilgilerin etkisi incelenecek olursa, ilgilerin gelişimi ile bireyin sahip olduğu inançlar arasında önemli ilişkiler olduğu araştırmacılar tarafından ortaya konmuştur (Lent, 2005). İlgileri

daha öncede ele alan gelişimsel kariyer teorilerinin bireyde ilginin gelişimsel açıdan incelenmesini yeterli görmüşlerdir (Ginzberg, 1956). Ancak SBKK uzmanları ilgileri bireyin sahip olduğu iç dinamikler bağlamında değerlendirmişler ve yeterlik algısı üzerindeki etkisinin önemine vurgu yapmışlardır (Lent, 2005).

Özellikle yetkinlik beklentisi bağlamında düşünüldüğünde, bu kavramın SBKK'na aktarılmasında Bandura'nın bazı modellerinden faydalandığı görülmektedir. Bu modellerden biri karşılıklı nedensellik adı verilen modeldir.

Buna göre bireyin inançlarını etkileyen üç unsur bulunmaktadır. Bunlar; bireyin kendisiyle ilgili düşünceleri, yakın çevresi ve bu çevreyle olan ilişkileri (Lent vd., 1996). Bu modele göre bireyin bir performansı yerine getirme kapasitesiyle, başka bir deyişle buna olan inancıyla kendi bilişsel algılaması ve çevresinin bunun üzerindeki etkileri arasında önemli bir ilişki vardır. Özellikle bu üç unsur bağlamında yaşanan yaşantılar ile yetkinlik beklentisi arasında önemli bir bağ vardır. Yine bireylerin kişilik özellikleri ile meslekler arasındaki ilişkiye vurgu yapan özellik- etmen kuramı ve Holland'ın tipoloji yaklaşımı da bireylerin kendi çevreleriyle olan ilişkilerine vurgu yaptığı görülmektedir (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013). Bununla beraber SBKK'nın farkı, bireylerin meslek seçim sürecinde sahip olduklarını değerlendirmesi ve yakın çevresinde geçirdiği doğrudan ve dolaylı yaşantılar bağlamında sahip olduğu yetkinliğin düzeyinin etkilenmesi gerçekleşmektedir.

Yetkinlik beklentisi hem SBÖT'nin hem de SBKK'nın önemli kavramlarından birisidir. Bandura (1997) bu kavramı teorisinde anlatırken bireylerin günlük yaşamlarına ve onların bu yaşantıları kontrol etme çabasına vurgu yapmıştır. Ona göre insan içinde yaşadığı çevre üstünde bir hakimiyet kurma çabası içerisindedir. Bunu yaparak daha mutlu olacağını ve kendini daha güvende hissedeceğini düşünür. Özellikle bu çaba, onun olumsuz yaşantılardan kendisini korumak istemesinin bir sonucu olarak da değerlendirilebilir.

Bandura'ya (1997) göre bu çabanın kökenlerine bakıldığında, ilk insanların çok fazla çevrelerinin farkında olmadığı ve bu nedenle yaşamları üstünde doğaüstü güçlerin daha çok etkili olduğuna inanmaları vardır. Zamanla insan yaşamında meydana gelen değişimler, medeniyetin gelişmesi, bilimin ortaya koyduğu veriler insanın farkındalığı

üzerinde de etkili olmuş ve insan yaşamını fark ettikçe onu kontrol altına almak için daha fazla çaba harcamıştır.

Burada iki nokta ön plana çıkmaktadır. İnsanın çevresinin farkında olmaması ve sonradan farkına varmasıyla ortaya çıkan bilinçlilik hali, onun sahip olduğu iç ve dış dinamiklere işaret etmektedir. Bu çıkarım bugünkü bakış açısıyla sağlanabilir. İnsanın doğüstü varlıkların kendi yaşamı üzerinde etkili olduğunu düşünmesi, onun kaderci olmasıyla, dıştan denetimli olmasıyla ve en nihayetinde çevresel faktörlerin temel inançlarını etkilemesi şeklinde yorumlanabilir. Buna karşın insanın kendi farkındalığının artması ve bu paralelde yaşamını kontrol etme ihtiyacı, onun sahip olduğu iç dinamikleri kullanması ve bu sayede yaşamına yön vermeye, kontrol etmeye çalışması olarak değerlendirilebilir. Sonuç olarak yetkinlik beklentisinde iç ve dış kaynaklı faktörlerin kaynağı SBKK'nda bu şekilde açıklanabilir.

SBÖT'nde ortaya atılan önemli kavramlardan birisi de insan kapasitesine yönelik Bandura'nın öne sürdükleridir. Bunlar otonom kapasite, mekanik kapasite ve acil durum kapasitesidir. Otonom kapasite bireyin yaşadığı yaşantılar karşısında verdiği kendini kontrol etme mekanizmasını temsil eder. Mekanik kapasite davranış olarak bireylerin bir performansı yerine getirme kapasitesi olarak ifade edilebilir. Acil durum kapasitesi ise bireyin kendini tehlike altında hissettiğinde bir performansı yerine getirmek amacıyla kullanılan kapasitedir (Bandura, 1989). Zaman zaman birey içinde yer aldığı şartlardan dolayı bu üç koşulu da bir arada kullanabilir ya da bu şartlar birbirlerini etkileyebilmektedir.

Bandura SBÖT içerisinde temel olarak insanın kapasitesine yoğunlaşmıştır. Bu kapasite üzerinde etkili olan iç ve dış dinamiklerin açıklanması ve yaşantılar bağlamında gelişen öğrenme süreçlerine odaklanılmıştır. Bu süreçte de dikkate alınan ilk kavram öz'dür. Öz, bireyin kendisiyle ilgili temel algıdır. Özellikle bir davranışın yerine getirilme sürecinde bireyin kendinde sahip olduklarını ve içinde bulunduğu şartların bir değerlendirmesini yapar. Bu noktada öz, bireyin kendisine ait hissettiği özelliklerin bütünüdür (Bandura, 1997). Öz, bireyin geçirdiği yaşantılardan elde ettiği deneyimlerin yine bireyin kapasitesi üzerindeki etkisi olarak ifade edilebilir. Burada Bandura'nın vurgulamak istediği asıl nokta bireyin kendisine yüklediği yaşam rolüdür.

Asıl amaç yaşamı kontrol etme çabası olduğundan birey bu noktada kendi kapasitesini değerlendirir ve bunu özüne yansıtır.

Yukarıdaki ifadeler yola çıkılarak şu görülmektedir ki, bireyin geçirdiği yaşantılar sonrasında elde ettiği deneyimleri ve bunların değerlendirmesi öz kavramını oluşturmaktadır. Öz inançlar ise bireyin özü ile gerçekleştirebileceklerine olan inancını yansıtmaktadır. Öz inanç, bireyin yaşam algısı içerisinde yaşamının kontrolünü sağlama çabasını yansıtan bir kavramdır. Bu bağlamda öz inançlar bireyin yetkinlik beklentisini yansıtmaktadır. Bandura bu kavramı öz inançlar bağlamında değerlendirmiştir. Yetkinlik inançları Bandura'nın SBÖT'nde ileri sürdüğü önemli kavramlardan birisidir. Bandura yetkinliği, bireyin kapasitesi doğrultusunda, bir performansı yerine getirme kapasitesi olarak ifade edilebilir. Bu inanç öncelikle bireyin iç ve dış dinamikleriyle alakalıdır. İç dinamikler bağlamında ilgiler, yetenekler, değerler ve beceriler önemlidir. Bireyin bu gizil güçlerine olan inancı onun yetkinliğini yansıtmaktadır. Özellikle bu becerilerin harekete geçirilmesinde yetkinlik beklentisi önemli rol oynamaktadır.

SBKK'nda ise bu beklentiler kariyer alanına uyarlanmıştır. Meslek seçim sürecinde de birey zaman zaman bazı kararları verirken kendi iç ve dış dinamiklerinin değerlendirmesine ihtiyaç duyar. Tıpkı yaşamın diğer alanlarında olduğu gibi, kendisi için önem taşıyan deneyimleri onun için gelecekte ortaya koyacağı performansları değerlendirme sürecinde önemlidir. SBKK yetkinlik beklentisi kavramını bireyin bir performansı ortaya koyarken karşısına çıkan engelleri aşmak adına gösterdiği çaba ve ısrar olarak ortaya koymuştur. Ortaya konan çaba ve ısrar sürecinde iç ve dış dinamiklerin rolü de yetkinlik beklentisinin düzeyinin belirlenmesinde çok önemlidir (Işık, 2015).

SBÖT'nde Bandura yetkinlik beklentisinden bahsederken bir hedefe yönelme vurgusu yapmıştır. Bu vurgu bireyin bir performansı ortaya koyma sürecinde ortaya koyduğu çabayla ilişkilidir. Aynı zamanda ortaya koyacağı direncin de bir türüdür. Bu direnci belirleyen bireyin sahip olduğu bazı kişilik özellikleridir. Bunun yanında yukarıda bahsedilen hedefe yönelme davranışı kendi içinde 3 temel unsurdan oluşmaktadır. Bunlardan ilki hedefe yönelme, sonraki hedeften kaçınma ve son olarak da hedefe ulaşmada ortaya konacak performans ile karşılaşılan zorluklara karşı direnç gösterme (Bandura, 1997).

Yukarıda SBÖT bağlamında bahsedilen yetkinlik beklentisinin temel bileşenleri, bu kavramın SBKK bağlamında doğru anlaşılması için de önemlidir. Benzer düşünceler kariyer alanına taşındığında da şu ortaya çıkmaktadır ki, meslek seçim sürecinde bireyin kendisine bir hedef belirlemesi, bu hedefe ulaşma sürecinde gereken performansı ortaya koyması ve karşılaştığı engellerle mücadele etmesi, kariyer yetkinliğinin yükselmesi açısından önemli görülmektedir. Farklı bir bakış açısından bakıldığında da güçlü yetkinlik inancının bireylerde hedefe ulaşmayı daha çok kolaylaştıracağı şeklinde yorumlanabilir.

SBKT'nin en önemli kavramlarından olan yetkinlik bazı bilişsel boyutlardan oluşmaktadır. Bunlar öz yardım ve öz engelleme boyutlarıdır. Bunların yanında öz-yeterlik teorisinin en önemli kavramlarından birisi olan öz değerlendirme de bilişsel boyuttaki kavramlara örnek olarak verilebilir. Öz değerlendirme bireyin bir davranışı yerine getirme sürecindeki bazı öngörülerinden oluşur. Birey bunları yapabileme kapasitesi oranında değerlendirir ve inancını buna göre belirler. Bu süreç onun öz-yeterliği üzerinde önemli etkiye sahiptir (Bandura, 1986).

Bu değerlendirmelerin bireylere sağladığı yararlar arasında en önemlilerinden birisi de yaşadığı olaylar hakkında sonuçlara ulaşma ve bu sonuçları günlük yaşamda kullanmadır. Bireyin bir günü içinde yaptığı tüm etkinlikler onun öz değerlendirmeleri sonucu kontrol altına aldığı etkinliklerden oluşur. Bireylerin bu süreçte yapabileceklerine yönelik algıları onların gelecekte neler yapabileceklerine olan inançlarını da etkilemektedir. Bu durum insanlara kendilerini başkalarıyla karşılaştırarak son durumları hakkında bilgi sahibi olma olanağı vermektedir. Yukarıda bahsedilen bilişsel süreçler bireyin bir davranışı yerine getirme sürecinde en iyiyi ortaya koyması bakımından önemlidir.

Şu ifade edilebilir ki, insan var olan bilişsel yapılarını kullanarak öz-yeterliğinin oluşması sürecine etki edebilmektedir (Bandura ve Wood, 1989).

SBKT hakkında yukarıda bahsedilen kavramlar ve süreçler uzun yıllardır kariyer uzmanlarına araştırmalarında yardımcı olmaktadır. Bu kavram ve süreçler bireylerin kariyer gelişim görevlerini yerine getirmelerinde rol oynamaktadırlar. Bu rollerden birisi de yetkinlik beklentileridir. Yetkinlik beklentisi yukarıda ifade edilen bilişsel

süreçler doğrultusunda geçirdiği olumlu ve olumsuz yaşantıları etkileyebilme kapasitesine sahiptir. Yetkinlik beklentisi bireyin geçirdiği yaşantıların sonuçlarına göre, değerlendirilme biçimine göre artabilir ya da azalabilir. Bu olumlu veya olumsuz sonuç bireyin öğrenme kapasitesi üzerinde önemli etkiye sahiptir. Olumlu sonuçlanan yaşantılar yetkinlik beklentisini artırabileceği gibi olumsuz sonuçlanan deneyimler de yetkinlik beklentisi üzerinde olumsuz sonuçlanabilir (Lent, 2005).

Tüm bu süreçte insanın öğrenme kapasitesi üzerinde etkili olan bazı unsurların olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu unsurlar bazı iç ve dış kaynaklar şeklinde adlandırılabilir. Bireyler bir olayla karşılaştıklarında ya da bir davranışı sonuçlandırdıklarında, onu değerlendirirken kendi iç kapasitelerini mi kullanacakları yoksa dış odaklı mı olacakları sürecin başında belli değildir. Burada bireyin yetkinlik beklentisinin düzeyi de önemlidir. Bir insanın bir performansı yerine getirme sürecinde kendisine amaç belirlemesi, daha sonra bu amacı yerine getirebilecek çabayı ortaya koyması tamamıyla bu süreçte kendi iç dinamiklerine olan yetkinlik beklentisinin düzeyiyle açıklanabilir (Bozgeyikli, 2005).

2.5.2. Sonuç Beklentisi

SBKK'ında yetkinlik beklentisi kadar değerli görülen kavramlardan birisi de sonuç beklentileridir. Sonuç beklentisi de yetkinlik beklentisiyle ilişkili olan önemli kavramlardan birisidir. Işık (2015) şunu ifade etmiştir ki, yetkinlik beklentisi ve sonuç beklentisi kavramlarının birlikte etkisi literatürde ele alınmış olmasına rağmen sonuç beklentisi kavramı yetkinlik beklentisi kavramı kadar araştırılmamıştır. Bunun sebeplerinden biri sosyal bilişsel kuramı geliştiren Bandura'nın daha çok yetkinlik beklentisi kavramına odaklanmış olması ya da yeterli ölçme aracının olmayışdır.

Sonuç beklentisi bireyin meslek seçimi söz konusu olduğunda zaman zaman yetkinlik beklentisinden daha önemli olabilmektedir. Bu kavram aynı zamanda kariyer psikolojik danışmanlığında kullanılan değerler kavramına da benzetilmektedir (Işık, 2015). Sonuç beklentisi kavramı ve değerler kavramı bireyin hedef belirleme sürecinde rol alan önemli kavramlar olarak dikkati çekmektedir. Bandura (1986) sonuç beklentisi kavramıyla ilgili olarak sosyal öğrenme teorisinde şunu ifade etmiştir: Bireyin ortaya koyacağı performans sonucunda meydana gelecek belli sonuçlara ilişkin tahminleridir.

Sonuç beklentisinin ne olduğunu ifade edebilmek için aslında yetkinlik beklentisinden yola çıkılabilir. Yetkinlik beklentisi bireylerin bir performansı yerine getirebileceklerine yönelik algılamalarıdır (yani ben bu işi yapabilir miyim?). Bununla beraber sonuç beklentisi bireyin daha sonuç odaklı inançlarını yansıtmaktadır (yani ben bu işi yaparsam sonucunda ne elde edeceğim?). Buradaki ilişki bu iki kavram arasında olumlu yönde bir korelasyon olduğu fikrini akla getirirse de bazen bu kavramlardan birisi bir kişi de yüksek yada düşük de olabilmektedir. Bir kişi bir performansı yapmaya kendisini yeterli görebilir. Ancak birey bu işi yapması sonucunda kendisine yönelik çevreden gelebilecek tepkilerden çekinmesi nedeniyle bazı tereddütler yaşayabilir (Lent vd., 1996).

Bu kavramlar aynı zamanda bireyin kendisine koyduğu hedefler üzerinde de etkilidir. Birey kendisini herhangi bir konuda yetkin görüyor ve bu konuda gerekenleri yaparak sonuçta başarılı olacağına inanıyor olabilir ve bu paralelde kendisine hedefler belirliyor olabilir. Bu noktada eğer kişi belirlediği hedeflere ulaşabiliyorsa ya da bu süreçte başarısız oluyorsa sonuç beklentisi bu yaşantılardan etkilenecektir (Lent, 2005). Dolayısıyla şu ifade edilebilir ki, bireyin yetkinlik ve sonuç beklentileri birbiriyle ilişki içindedir. Bu beklentilerin şekillenmesinde bireyin geçirdiği doğrudan ve dolaylı yaşantıların etkisi önemlidir.

Bandura özellikle yetkinlik beklentisi ile ilgili araştırmalar yaparken sonuç beklentilerinin de yetkinlik beklentilerine bağlı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca şunu da eklemiştir ki, sonuç beklentileri de tıpkı yetkinlik beklentileri gibi birey, çevre ve davranış örüntüsüne dayanmaktadır. Bu nedenle benzer kaynaklardan etkilenebilmektedir (Bandura, 1986). Burada geçirilen yaşantıların etkisi de önemlidir. Bir kişi geçmişte bir performansı hedeflemiş ve başarmışsa bunu gelecekte de başarabileceğine dair bazı inançlar geliştirebilmektedir.

Burada önemli olan noktalardan birisi de bireyin ilgileridir. Birey eğer bir performansı yerine getirmiş olarak eğleneceğini, hoşça zaman geçireceğini düşünüyorsa, kendine göre kabul edilebilir sonuçlar elde edeceği etkinliklerle daha çok zaman geçirecektir. Bunun yanında sonucundan hoşnut olmayacağı etkinliklere yönelik bir uzak durma eğilimi içinde olacaktır (Bandura, 1986). Burada şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır. SBKK bu bilgidan hareket ederek sonuç beklentilerinin bazı yetkinlik

beklentileri tarafından belirlendiği ifade edilmektedir. Bir kimse bir etkinliği nasıl seçecek, neden seçecek, ne zaman başlayacak sorularının cevabı onun yetkinlik ve sonuç beklentileriyle yakından ilişkilidir.

Bandura (1986) sonuç beklentilerinden bahsederken bu beklentilerin üç ayrı türünden söz etmiştir. Bunlardan ilki bireyin bir performansı yerine getirdikten sonraki fiziksel sonuçlarına yöneliktir. Örneğin bireyin ilgi duyduğu bir fiziksel aktiviteyi yapması ve sonrasında hissettiği hoşlanıtı, onun olumlu fiziksel sonuç beklentisine sahip olması anlamına gelecektir. Bir diğer tür sonuç beklentilerinin dış yansımalarına ilişkindir. Birey bir performansı yerine getirdiğinde çevresinden alacağı pozitif geri dönütler onun beklentileri üzerinde etkili olacaktır. Yani sosyal tepkiler önemlidir. Son olarak bireyin performansı yerine getirdiğinde yaptığı bazı yargılamalar ve değerlendirmeler bulunmaktadır. Bunlar bazen olumlu bazen de olumsuz olabilmektedir. Bu süreç de bireyin yine çevre etkisi bağlamında yaptığı bazı sonuçsal çıkarımlara dayanmaktadır.

2.6. Yetkinlik Beklentisinin ve Sonuç Beklentilerinin Kaynakları

SBKT bireylerin kapasiteleriyle ve bu kapasitelerine olan farkındalıklarıyla ilgilendir. Burada önemli olan noktalardan birisi de farkındalıklarının düzeyidir. SBKT'ne göre farkındalık bireylerin var olan kapasitelerini ne kadar tanıdıklarıyla ilişkilidir. Bu süreç bireyin hem geçmiş yaşantılarıyla hem de günümüzde var olan yapabileceklerine inanma düzeyiyle ilgilidir. Bu düzey SBÖT'de Bandura tarafından bazı kaynaklara dayandığı ifade edilmektedir (Bandura, 1997). Bunlar; bireyin bir performansı yerine getirme sürecinde geçirdiği doğrudan yaşantılar, bunun yanında süreç içerisinde yaşadığı dolaylı deneyimler, bunların yanında bireyin var olan kapasitesine yapılan sözel imalar ve cesaretlendirmeler ile son olarak bireyin performansı gösterme esnasındaki fizyolojik durumudur. SBKK yetkinlik beklentisinin de sonuç beklentisinin de yukarıda ifade edilen dört bilgilendirici kaynak tarafında etkilenilebildiğini ifade etmektedir. Bu süreçte bireysel çabalarına etki eden şans gibi ya da etkinliğe ilgi duyma gibi sonuca etki edecek faktörlerin olduğu unutulmamalıdır.

Yetkinlik beklentisinin yukarıda bahsedilen kaynakları dahilinde, bir performansın meydana getirilebilmesi için SBKT'ne göre bilişsel bir mekanizma

çalışmaktadır. Bandura'ya (1997) göre bu mekanizma iki temel unsurdan meydana gelmektedir. Bunlardan ilki bilgidir. Bu bilginin mahiyetini bireyin davranışı yerine getirme sürecinde kullanmak üzere bilişine aldığı temel bilgidir. Ayrıca bu bilgi zihinde belirli bir sıraya konur ve davranışın gösterilmesi esnasında kullanılır. İkinci unsur ise bilişsel sürecin çalışmasını sağlayacak inanç mekanizmasının oluşmasıdır. Bu oluşum içerisinde bireyin bazı kişisel algılamaları bilginin bilişsel olarak işlenmesinde önemli rol oynamaktadır.

Burada ifade edilen rol, yukarıda da değinildiği üzere 2 aşamalı bir yapının eseridir. Bu 2 aşamalı yapı yetkinlik beklentisinin 4 kaynağından da (doğrudan yaşantılar, dolaylı yaşantılar, sözel ikna ve fizyolojik durum) etkilenmektedir. Bandura'ya (1997) göre, SBÖT şunu açıklamaktadır ki, insanın bilişsel süreçte öğrendiği bilgi bu dört kaynakla ilgili geçirilen yaşantılardan etkilenmektedir. Bu aynı zamanda bireyin öğrenme kapasitesi olarak da adlandırılabilir. Bu kapasite insanın bir deneyim geçirmesi, dört farklı bilgi kaynağından birinden bilgi edinmesi, sonra bilişsel süreçte bu bilginin değerlendirilerek kullanılması aşamalarından oluşmaktadır. Burada dikkati çeken nokta, bireyin bir bilgiyi kendi yeterli kapasitesine eklemesi için, o bilgiyi belirli kaynaklardan ve belirli bilişsel süreçlerden geçirmesi gerektiğidir. Aşağıda bu kaynaklar detaylıca ele alınmıştır.

Sosyal bilişsel bakış açısına göre yetkinlik beklentisi benlik saygısı ya da öz-değer kavramları gibi tek ve genel bir yapıda değildir. Bu yapıların dışında, bireyin farklı çabaları ya da etkinlikleri gerçekleştirebilmelerine yönelik inançlarının bir bütünüdür. Bu açıdan bir kişiye ait genel bir benlik saygısı ya da öz-değer kavramından bahsedilebilirken, aynı kişiye ait farklı konularda yetkinlik beklentilerinden de söz edilebilir (Akt: Işık, 2015).

Bu bilgiler ışığında dört temel yetkinlik kaynağından ve bunların kariyer kararı yetkinliğine etkilerinden bahsedilebilir.

2.6.1. Kişisel Performanslar-Doğrudan Deneyimler

Bu süreçte ilk ele alınması gereken kaynak bireyin kişisel performansları yani doğrudan deneyimleridir. Bir kimsenin kendisini herhangi bir alanda yetkin görmesi ile

daha önce o konuda yaşadığı deneyimler arasında bir ilişki vardır. Burada belirleyici olan bazı bilgi kaynaklarıdır. Her kaynağın bireyin yetkinliğine etkisi farklı düzeyde olmaktadır (Bandura, 1986). Burada bireyin herhangi bir konuya ilişkin geçirdiği yaşantının sonucu da önemlidir. Başarılı kişisel performanslar yetkinlik beklentisini geliştirici bir rol oynarken, bireyin bir performansı yerine getirme sürecinde başarısız olması onun yetkinlik algısı üzerinde olumsuz etkiye neden olabilmektedir. Burada önemli noktalardan birisi de bireyin kendisine performansı yerine getirme sürecinde başarılı olup olamayacağına ilişkin sunduğu kanıtlardır.

Başarılı kişisel deneyimlerin etkisi farklı alanlardaki yetkinlik algısı üzerinde de etkili olabilmektedir. Söz gelimi araba sürmeyi öğrenen bir kadın kendisini diğer sosyal yeterlik alanlarında da başarılı algılayabilmektedir. Işık'a (2015) göre bireyin kişisel performansları aracılığıyla yetkinlik beklentisini artırması, yeni bir alışkanlık edinmesi olarak değil, yaşamda devamlı olarak karşılaştığı yeni durumların üstesinden gelme sürecinde atması gereken adımları planlama konusunda kendisini yeterli görmesiyle açıklanabilir. Betz'e (2004) göre sonuç beklentisi ya da yetkinlik beklentisini geliştirmeye yönelik uygulamalarda bireyin kişisel performanslarını artırmaya yönelik etkinliklerin planlanması sürecinde buna olanak sağlayacak ek seçenekler ve daha kolay hedefler belirlenmeli ve süreç bunun üzerinden takip edilmelidir.

2.6.2. Dolaylı Öğrenmeler-Dolaylı Yaşantılar

Yetkinlik ve sonuç beklentileri üzerinde etkili olan bir diğer faktör de bireylerin geçirdiği dolaylı yaşantılar ve bu paralel de edindiği dolaylı öğrenmelerdir. Bu süreçte gözleme ya da model alma gibi yöntemler aktif olarak bireyler tarafından kullanılmaktadır. Burada insanlar çoğunlukla kendileriyle benzer özellikler gösteren bireyleri model olarak algılama eğiliminde olmaktadır. Bu bireylerin gösterdikleri başarıları kendilerinin de gösterebileceği ya da bu bireylerin yaşadıkları başarısızlıkları kendilerinin de yaşayabileceği dolaylı öğrenmenin önemli hareket noktaları olarak ifade edilmektedir (Bandura, 1986).

Bir kimse iş başvurusuna giderken eğer arkadaş çevresinden orada yaşananlara ilişkin olumsuz duyular almışsa, gidenlerin çoğunlukla başarısız olduğunu duyuyorsa ya da daha önce oraya gitmiş ve başarısız olmuş bir kişinin anlattıklarına kulak misafiri

olmuşsa birey bu bilgiyi değerlendirme sürecinde başına gelebilecekleri olumsuz olarak tahmin etme ve geri çekilme eğilimi içerisine girebilmektedir. Bu durum yetkinlik ve sonuç beklentileri üzerinde bu şekilde etkili olabilmektedir. Ancak çoğu hallerde bu durumun tersinin de geçerli olduğu ifade edilebilir. Betz'e (2004) göre bu kaynağı kullanarak yetkinlik beklentisinin ya da sonuç beklentisinin artırılması önemlidir. Burada izlenebilecek yollardan birisi bireylerin başarılı yetkinliğe sahip kişilerle bir araya getirilerek inançlarının güçlendirilmesi yolunun izlenmesidir. Yani kariyer yetkinliği düşük bireyler kendisini kariyer alanında ispatlamış kişilerle yan yana getirilerek, onlarla görüştürülerek ya da dolaylı olarak yetkinlik inançlarının geliştirilmesi yoluna gidilebilir.

2.6.3. Sözel Cesaretlendirme-Sosyal İkna

Yetkinlik beklentisindeki önemli kaynaklardan birisi de bireyin çevresinden aldığı geri bildirimlerdir. Bu bildirimlerin niteliği bireyin algılayışları üzerinde etkili olabilmektedir. Olası olumlu geri bildirimler bireylerin bir performansı gerçekleştirebileceklerine yönelik olumlu çaba içerisinde girmelerine neden olabilmektedir (Bandura, 1986). Işık'a (2015) göre verilen aktivitelerin başarılı olabileceği konusunda geri bildirim almış kişiler genellikle bu aktiviteleri gerçekleştirmek için muhtemelen daha fazla çaba harcayacak ve bu aktivitelerde başarılı olma şanslarını artıracaklardır. Bunun tersi durumlarda yani kişilerin cesaretlerinin sözel olarak kırıldığı, verilen aktiviteleri gerçekleştirebilecek yeteneğe sahip olmadıkları konusunda geribildirimler aldıkları durumlarda ise, kişi bu aktiviteleri yapmaktan kaçınabilir ve küçük bir güçlükle karşılaştığında bu aktivitelerden tamamıyla vaz geçebilir.

Burada yapılan sözel geri bildirimler bu geri bildirim vereni veren kişi açısından değerlendirildiğinde de önemlidir. Sözel cesaretlendirme bireyin bir görevi yerine getirmesi ile elde edebileceği kazançlara yönelik yapılmaktadır. Yani bir performansı yerine getirme sürecinde bireyin elde edecekleri çok önemlidir cesaretlendirmenin bu yönde yapılması bireyin daha çok güdülenmesi için önemli bir müdahaledir (Bandura, 1986). Kariyer kararı yetkinliği açısından da bakıldığında, bireyin bu süreçte meslek araştırma, bilgi toplama ve bunları değerlendirme sürecinde alacağı olumlu geri bildirimlerin bahsi geçen yetkinlik için değerli olduğu düşünülmektedir.

2.6.4. Fizyolojik Durum-Heyecanlanma

Burada önemli olan nokta bireyin algıladıklarının onda uyandırdığı duygusal değişimler ve etkilerdir. Bu etkiler bireyin değerlendirmeleriyle ilişkilidir. Işık'a (2015) göre insanların kapasiteleri ya da bir davranış sonucundaki beklentilerine ilişkin algılarını değerlendirmelerinde, içinde buldukları duygusal durumda önemi vardır. Bireyler zaman zaman çeşitli düzeylerde kaygı yaşayabilirler ve bu da onların performanslarını etkileyebilir. Söz gelimi bir iş görüşmesine giden birey heyecanlanabilir ve kendisini yeterince karşı tarafa ifade edemeyebilir. Yapılan araştırmalar aşırı kaygı duyan bireyin bir performansı yerine getirmede zaman zaman başarısız olabileceğini ortaya koymaktadır (Bandura, 1986; Martocchio, 1994). Bu nedenler bireyin yetkinliğini ya da sonuç beklentilerini etkileyebilecek önemli bir kavram olarak değerlendirilmektedir.

2.7. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi

SBÖT'nin en önemli kavramlarından birisi olan yetkinlik beklentisi kariyer alanına uyarlandığında SBKT uzmanları onu kariyer yetkinlik beklentisi olarak yeniden adlandırmışlardır (Amir ve Gati, 2006; Gati ve Asher, 2001; Gati vd., 1996). Bu bölümde kariyer yetkinlik beklentisi SBKT bağlamında detaylıca ortaya konmaya çalışılacaktır. Banduranın bu önemli kavramının ilk olarak kariyer psikolojik danışmanlığında kullanımı Hackett ve Betz'in (1981) kadınların geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin algılarının yetkinlik beklentisini artırmaya yarayan dört kaynaktan birisini edinmelerini engellediği düşüncesinden yola çıkarak, kadınların kariyer gelişimlerinde yetkinlik beklentisi kavramını inceledikleri çalışmalarıyla başlamıştır (Betz ve Voyten, 1997).

Kariyer yetkinlik beklentisi Gati ve Asher (2001) ile Gati ve Tal (2008) tarafından bir karar verme sürecinin sonucu olarak açıklanmaktadır. Onlara göre karar verme becerisi kariyer danışmanlığı alanı için en önemli beceriler arasındadır. Ayrıca son yıllarda yapılan araştırmalarda görülmektedir ki bireylerin kariyer kararı verme becerileri sıklıkla araştırmalara konu olmaktadır (Gati vd., 1996; Gati ve Tal, 2008). Karar verme becerisi herkes için aynı düzeyde zor bir beceri değildir. İnsanlar zaman zaman karar vermek için çok fazla zaman harcayabilmektedirler. Karar verme bir

süreçtir. Bu süreçte bireyler mutlaka neyle karşılaşacaklarını ön görmeye çalışırlar. Ayrıca bir zorlukla karşıtılıklarında nasıl davranmaları gerektiğinin farkında olmak da karar verme becerisi üzerinde etkilidir (Gati ve Asher, 2001). Bu kavram bazı kariyer görevlerini yerine getirme sürecinde bireyin benlik algısına duyduğu güven olarak da ifade edilebilir. Bu görevler;

- Bireyin kendi iç dinamiklerini doğru bir şekilde değerlendirmesi,
- İlgi duyduğu kariyer alanlarına ilişkin bilgi toplayabilmesi,
- Kendisine hedefler belirleyebilmesi,
- Bu hedefler paralelinde bazı planlar yapması,
- Ve bu süreçte karşılaşacağı engellere ilişkin problem çözme mekanizmalarını kullanması.

Bir kimsenin kariyer kararı yetkinlik beklentisi düzeyinin yüksek olması ile kişinin kendi iç dinamiklerini, yani ilgi, beceri, yetenek ve değerlerinin farkında olması, bu farkındalıktan yola çıkarak kariyer alanlarını araştırması, bu araştırma sonucunda kendisine uygun olan tercihlere ilişkin hedefler belirlemesi, bu hedeflere ulaşma sürecinde neler yapacağını planlaması ve yine bu süreçte karşılaşacağı sorunların üstesinden gelmek amacıyla kullanacağı problem çözme becerilerinin farkında olması önemli görülmektedir. Yapılan bazı araştırmalar göstermektedir ki, kişinin kariyer kararı yetkinlik beklenti düzeyi geliştikçe kariyer kimliği belirginleşmekte (Chung, 2002), kariyer araştırma davranışlarının arttığı (Blustein, 1989) ve kariyer olgunluğunun arttığı (Patton ve Creed, 2001) ortaya konmuştur. Bu bireylerin farkındalıkları yüksek olduğundan kendilerine uygun hedefleri daha kolay belirleyebildikleri, plan yapabildikleri ve bunu gerçeğe dönüştürmek için çaba gösterdikleri düşünülmektedir.

Karar verme insan yaşamında bu denli önemli ve kritik olunca, kariyer araştırmacıları da bu kavramla yakından ilgilenmişleridir. Bu kavram da yine Bandura (1977) tarafından SBÖT kapsamında ilk kez ele alınan önemli bir kavramdır. Kavramın kariyer danışmanlığı alanına girişi SBKT'nin de kurucusu olan Hackett ve Betz (1981) in çalışmalarıyla olmuştur.

Bu araştırmacılar kariyer ile karar verme becerisini yetkinlik beklentisi bağlamında ilk kez ele almışlardır. Bu kavram Betz, Klein ve Taylor (1996) tarafından bireyin kariyer görevleriyle ilgili bir performansı yerine getirebileceğine ilişkin inançları olarak tanımlanmıştır.

Kavramın 4 önemli unsuru vardır:

1. Bireyin var olan kapasitesini doğru bir şekilde değerlendirebilmesi,
2. Bireyin çevresinde var olan meslekler hakkında bilgi toplaması
3. Bireyin kendine belirlediği mesleklere ulaşma noktasında bir planlama yapabilmesi
4. Bireyin bu süreçte karşılaşabileceği sorunlara ilişkin gerekli problem çözme davranışlarını kullanabilmesi.

Yukarıda ifade edilen 4 süreç açıklanmaya muhtaçtır. Bunlardan ilki olan bireyin var olan kapasitesini değerlendirmesi, bu sürecin en önemli adımlarından birisini oluşturmaktadır. Bireyin var olan kapasitesi onun aslında gizil güçlerinin bir yansımasıdır. Bu gizil güçler ilgiler, yetenekler, beceriler den oluşmaktadır. İkinci olarak meslekler hakkında bilgi toplama, bireyin var olan kapasitesi paralelinde kendisine uygun olarak değerlendirdiği meslekler hakkında bilgi toplaması ve onları tanımaya çalışması sürecidir. Üçüncü olarak planlama yapma becerisi gelmektedir. Plan yapma aslında gelişim uzmanları tarafından da önemle vurgulanan bir kavramdır. Plan yapabilme becerisi bireyin kendisine uygun olarak değerlendirdiği mesleklere ulaşma sürecini ihtiva eder. Hangi eğitimleri alması gerektiği, ne kadar yıl okuması gerektiği gibi bilgiler plan yapma sürecinde önemlidir. Son olarak bireyin tüm bu süreç içerisinde karşılaşacağı zorlukların üstesinden gelmesi 4. Basamağı oluşturmaktadır. Burada da önemli olan bireyin problem çözme becerilerini karar verme yeterliği bağlamında kullanabilmesi, karşılaştığı zorlukların üstesinden gelme sürecinde onun mücadele gücünü yansıtmaları bakımından önemlidir.

2.8. Anne Baba Tutumları

Bir lise öğrencisinin kariyer kararı verme sürecinde etkili olan en önemli unsurların başında şüphesiz aile gelmektedir. Ailenin kariyer kararı üzerindeki etkisi hem uluslararası literatürde hem de Türkiye’de önemli bir konudur.

Bir çocuk için kendisiyle, yakın çevresiyle ve diğer nesnelere iletişim biçimini belirleyen en önemli faktörlerden birisi ailedir. Bu aile içinde meydana gelen ilişki biçimleri çocuğun gelecekteki kişiliği üzerinde çok önemli bir şekillendirici rol üstlenmektedir. Bu yetiştirme biçimi kuşkusuz her aile içerisinde farklı yaklaşım ve tutumlarla gerçekleşmektedir.

Hatta gelişim uzmanları her toplumun aile yapısının farklı olduğunu iddia ettiklerinden kültürel anlamda da çocuk yetiştirme biçimleri arasında ciddi farklılıkların olduğu görülmektedir (Kulaksızoğlu, 2004).

Çağdaş ve Seçer’e (2005) göre birçok anne baba çocuğuna nasıl davrandığı sorusuyla ilk olarak bu işe başlar. Çocuğuna en ufak bir hatasında katı kurallar uygulayan anne babalar olduğu gibi her hatasından sonra onu görmezden gelen anne babalar da varır. O halde en uygun tutum hangisidir? Kulaksızoğlu (2004) çocuk yetiştirme alışkanlıklarının her anne baba için farklı olabileceğine dikkat çekmiştir. Bazı anne babalar bu süreçte daha kontrollü bir görüntü sergilerlerken bazıları disiplin odaklı bir yetiştirme tarzı benimsemektedirler. Şüphesiz tüm bu yaklaşımların çocuğun davranışları, hayata olan bakışı ve yetkinlikleri üzerinde bazı olumlu v olumsuz etkileri bulunmaktadır.

Burada uzmanların özellikle altını çizdikleri noktalardan birisi de çocuğun anne babaya olan güvenidir (Kulaksızoğlu, 2004; Aydın, 2005). Anne baba çocuğuna güvendiğini kendi tutum ve davranışlarıyla kolaylıkla gösterebilir. Onunla anlayabileceği şekilde iletişim kurmak, sabırla sorduğu sorulara yanıt vermek ve yapabilecekleri oranında sorumluluklar yüklemek bunlardan sadece birkaçıdır. Çağdaş ve Seçer’e (2005) göre bir çocuğun toplum içerisinde var olmasını etkileyen en önemli etkenlerden birisi anne babasının onun toplumla hangi kanallarla iletişim kurmasını öğrettiğinden geçmektedir. Çocuğun toplumsal normlara uygu harekete etmesi ancak sağlıklı anne baba tutumlarına maruz kalmasıyla mümkün olabilmektedir.

Aile kavramının tanımı, önemi ve geçmişten günümüze evrimine değinildikten sonra, aileyi oluşturan unsurların tanımlanmasına ve rollerinin geçmişten günümüze yaşadığı değişimlere değinilmeye çalışılmıştır. Anne baba tutumlarının oluşmasındaki en önemli etkenlerden birisi de ailenin yapısıdır. Bu yapı aile içerisindeki bireylerin kendi rollerini nasıl algıladıkları ile ve aile içi iletişimin kalitesiyle de ilişkilidir (Yavuzer, 1992). Bu noktada aileyi ayakta tutan evliliğin durumu ön plana çıkmaktadır. Çiftler arasındaki uyum evliliğin en önemli dinamiklerindedir (Keskin ve Çam, 2008). Bu bağlamda evlilik uyumsuzluğu yaşamak anne babanın daha az tutarlı bir disiplin sergilemesine yol açabilir. Şiddetli evlilik çatışması yaşayan ve iletişim kurmada sıkıntı yaşayan anne babalar disiplin ve çocuk yetiştirme konusunda iletişim kurmakta da güçlük yaşamaktadırlar. Bu da çocukların nasıl yetiştirileceği konusunda eşler arasında anlaşmazlıklara yol açabilmektedir. Bu ve bunun gibi sebepler anne baba tutumlarının belirlenmesinde önemli etkenler olarak görülmektedir.

Anne ya da babanın çocuğa karşı davranışı eşinin o anda mevcut olup olmamasına bağlı olarak da değişebilir. Bu durumda çocuklar için çizilen sınırlar belirsiz ve bazen de tutarsız hale gelebilmektedir. Sonuçta çocuklar bu durumları kendi avantajları için kullanabilmektedirler (Şendil ve Kaya-Balkan, 2005). Bu ve benzeri durumlar ise ortaya farklı anne baba tutumlarını çıkarmaktadır. Anne baba tutumları üzerinde uzun yıllar araştırma yapılan ve aile içi dengeyi yakından ilgilendiren önemli bir konudur. Anne babanın çocuk üzerindeki otoritesi ya da istediğini yaptırabilme biçimi çoğunlukla bir çok farklı değişkenden etkilenebilmektedir. Burada önemli bir husus da çocuğun bu tutumlardan olumlu ya da olumsuz anlamda etkilenme biçimidir. Araştırmalar ortaya koymuştur ki, anne babanın çocuk üzerindeki etkisi çocukluktan yetişkinliğe uzanan uzun bir dönem içerisinde kendini göstermekte (Keskin ve Çam, 2008); sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve diğer birçok faktör tarafından etkilenmektedir (Sezer, 2010).

Anne baba tutumları dünyada ve Türkiye’de uzun yıllardır çocuk, ergen ve aile ile ilgili araştırmalarda ele alınan önemli konular arasındadır. Özellikle gelişimle ilgilenen psikolojik danışmanların ve psikologların bu konuda uzun yıllardır çalıştığı bilinmektedir. Bir çocuğun zaman geçtikçe büyümesi ve gelişmesinde en önemli öge aile olarak dikkati çekmektedir. Ailenin çocuğun kişilik ve davranışlarının gelişmesindeki etkisi büyüktür. Burada çevrenin ve kalıtımın bu süreçteki rolü daima

araştırmacılar arasında tartışması konusu olmuştur ve bugünde bu tartışma devam etmektedir.

2.8.1. Anne Baba Tutumları İle İlgili Öne Sürülen Kuramlar

Anne baba tutumları konusunda farklı kuramsal açıklamalar ve modellemeler bulunmaktadır. Aşağıda bu kuramsal bakış açılarından bahsedilmiş ve anne baba tutumları hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir.

Bu kuramlardan ilki psiko- dinamik bakış açısıdır. Yılmaz'a (2000) göre; psiko dinamik modelde gelişimin temel belirleyicilerinin biyolojik olduğundan bahsedilmektedir. Yani insan biyolojik bir varlıktır ve zamanla biyolojik olarak gelişir ve büyür. Bu süreçte ailenin etkisine bakıldığında ise toplum ve ebeveynlerin birey üzerindeki etkisi dikkati çekmektedir. Ebeveynin istekleri ile toplumsal beklentiler arasındaki çatışmanın kaçınılmaz olduğu belirtilmiştir. Psikodinamik bakış açısındaki araştırmacılar anne baba ve çocuk arasındaki ilişkiyle etki eden en önemli unsurların psiko seksüel gelişim süreçleri, psiko sosyal gelişim süreçleri ve yaşamın ilk altı yılında belirmeye başlayan kişilik özellikleri açılarından yaklaşmaktadırlar. Özellikle psiko seksüel ve psiko sosyal gelişim süreçleri bireyin kişiliğinin biyolojik olarak ve çevre etkisiyle gelişimi üzerindeki açıklamada ortaya önemli kanıtlar sunmaktadırlar.

Anne baba tutumlarına yön veren önemli bir nokta, aile ile çocuk arasındaki etkileşimdir. Aileyi oluşturan en temel öğeler, daha önce de değinildiği gibi, anne baba ve çocuk unsurlarıdır. Bu unsurları etkileyen faktörler doğal olarak aile dinamiğini de yakından etkilemekte ve değiştirmektedir. Bu süreçte önemli olan ve aile dinamiğine etki eden süreç anne-baba çocuk arasındaki ilişki ve bu ilişkinin niteliğiyle yakından bağlantılıdır. Bu bağ, evlilik uyumundan etkilendiği kadar, anne- babanın çocuğa bakış açısından, çocuğu doğru algılayış biçiminden, çocuğun gelişimiyle ilgili mevcut bilgilerinden de etkilenebilmektedir.

Bu bağlamda anne-baba çocuk arasındaki ilişkiyi belirleyen en temel unsurlardan birisinin de çocuğun yaşına göre geçirdiği gelişim evrelerinin farkında olunmasıdır. Çocuğun bedensel, zihinsel ve ruhsal açıdan iyi tanınması, onun ihtiyaç ve isteklerinin doğru anlaşılması anlamına geleceğinden, çok önemlidir.

2.8.2. Anne Baba Tutumları İle İlgili Öne Sürülen Yaklaşımlar

Yapılan literatür taramasında anne baba tutumlarının farklı araştırmacılar tarafından açıklanmaya çalışıldığı görülmektedir. Aşağıda bunlardan birkaç örnek verilere anne baba tutumları açıklanmaya çalışılmıştır.

Bunlardan ilki Baumrind (1966) dir. Ona göre anne babaların çocuklarına olan bakış açılarıyla farklılaşan üç ayrı yetiştirme biçimi bulunmaktadır. Bunlar demokratik, otoriter ve aşırı izin verici anne baba tutumlarıdır. Bunları açıklamak gerekirse, anne baba tutumu olarak demokratik anlayışı benimseyen ebeveynler çocuklarının davranışlarını değerlendirirken mantık vurgusuna dikkat ederler. Aynı şekilde onları bir davranışa yönlendirirken de en mantıklı olana yönlendirme çabası içine girerler. Ev içinde uyulması gereken bazı kurallar bulunmaktadır. Bunların uygulanma sürecinde kuralların herkes için gerekli olduğu, bu kuralların neden konduğu ve mantıklı yanları açıklanmaya çalışılır.

Diğeri otoriter anne baba tutumu olarak adlandırılmaktadır. Burada bazı katı sınırlamalar ve anti demokratik karar alma mekanizmaları söz konusu olmaktadır. Çocuğun davranışlarına yön veren bu kısıtlamalar çoğu zaman çocuğa açıklanmaz. Neden konulduğu ya da amacının ne olduğuyula ilgilenilmez. Çoğunlukla sorgulamadan çocuğun itaat etmesi beklenir. Burada altı çizilmesi gereken önemli noktalardan birisi de cezalardır. Cezalar yaptırımları korumak için birer araç gibi kullanılır. Çoğunlukla çocuğun hoşlanmayacağı tarzda cezalar benimsenmektedir.

Baumrind son anne baba tutumu aşırı izin verici anne babalara ilişkindir. Burada otoriter ve demokratik anlayışa ters olarak, bireyin yaptığı davranışlara karşı anne babanın ilgisiz bir eğilimi söz konusudur. Bu ilgisizlik çocuk tarafından her şeye izin verildiği şeklinde algılanmaktadır. Bu anlayışı benimseyen anne babaların genellikle çocuklarına sorumluluk vermeme eğiliminde oldukları belirlenmiştir. Benzer şekilde anne babaların çocuğa karşı uygun bir rol model olma eğilimlerinin de bulunmadığı ifade edilebilir. Baumrind'in bu üç yaklaşımı onun genel olarak anne baba tutumlarının doğasına ilişkin olumsuz bir bakış açısı taşıdığını düşündürmektedir.

Literatürde yer alan bir diğer anne baba tutumu Maccoby ve Martin (1983) tarafından ortaya atılmıştır. Onlara göre çocuğun yetişme sürecinde karşılaştığı iki tür anne baba tutumu vardır. Bunlar talepkarlık ve duyarlık olarak adlandırılmaktadır. Talepkar anne baba tutumu içerisinde demokratik tutum çok fazla yer almamaktadır. Anne babaların çocuklarında beklentilerinin düzeyi farklı farklıdır. Buradaki talepler çocuklarının benlik algısıyla uyumsuz. Aileler kendilerini veya bireysel çıkarlarını ön planda tutarak çocuklarından bazı yapamayacakları ya da zorlanacakları beklenti içerisinde olabilmektedirler. Duyarlık boyutunda ise anne babanın çocuğundan beklentileri onun düzeyine uygun olarak gerçekleşmektedir. Burada ailenin çocuğunu tanıması, ona güvenmesi ve yapabileceklerine yönelik inançları ön planda yer almaktadır.

2.9. Başa Çıkma Stilleri

Stres son yıllarda psikolojik danışma alan uzmanlarının araştırmalarında sıklıkla yer verdiği kavramların başında gelmektedir. Stres, yapılan tüm araştırmalarda ortaya konmuştur ki, insan sağlığını tehdit eden, uzun ve kısa vadede insanın psikolojik sağlığı üzerinde olumsuz etkisi olan bir problemdir. Stresin bu durumu doğal olarak onunla nasıl başa çıkılması gerektiği sorusunu akla getirmektedir. Stresle başa çıkma kavramı son 30 yıldır üzerinde sıklıkla durulan bir kavram olarak dikkati çekmektedir. Özellikle psikolojik, duygusal, bilişsel ve fizyolojik açılardan değerlendirildiğinde stres özellikle insan yaşamında önemli etkileri olan bir kavram olarak göze çarpmaktadır.

Günümüzde modern anlayışla kabul edilen başa çıkma ile ilgili ilk araştırmaların 19. yy'da ortaya çıktığına inanılmaktadır. Özellikle psikanalitik görüş başa çıkma hakkında ilk yargısal ifadeleri paylaşan akım olarak dikkati çekmektedir. Freud başa çıkma ile bireyin hoşla gitmeyen uyarınları bilinçaltına bastırma mekanizması arasında bir ilişki olduğuna işaret etmiştir. Özellikle savunma mekanizmalarıyla başa çıkma tepkisi arasında bir ilişki olduğunu düşünmüştür (Toydemir, 2005). Daha sonra ortaya çıkan ve davranış konusunda ayırım yapmayan bakış açıları ki bunlar geleneksel bakışlar olarak değerlendirilir, başa çıkma kavramıyla uyum, problem çözme, savunma gibi kavramları benzer anlayışla kullanmışlardır. Folkman ve Lazarus'a (1988) göre birey stres kaynağı bir durumla karşılaştığında önce bunu algılamaktadır. Daha sonra başa çıkma mekanizmasını harekete geçirmektedir. Burada iki farklı süreç yaşanmaktadır.

Stres verici kaynağın birey tarafından algılanması birinci aşamadır. İkinci aşama ise bireyin strese tepki vermeye karar vermesi sürecidir. Daha sonra başa çıkma ortaya çıkmaktadır (Binboğa, 2002).

Stresin birey üzerindeki etkilerinin oldukça rahatsız edici olduğu ve bireyin bu kötü histen kurtulmak için çaba göstermek için güdülendiği bilinmektedir. Bu süreç başa çıkmanın en önemli aşamalarından biri olarak tanımlanmaktadır.

Burada başa çıkma belli başlı mekanizmalarla tanımlanmaya çalışılmaktadır. Bunlardan biri bilişsel ve davranışsal başa çıkma süreçleridir. Birey sorunu algılandığında ve bundan rahatsız olduğunda bilişsel olarak sorunu algılar ve bunun üstesinden gelmek için bazı mekanizmaları harekete geçirmesi gerektiğini düşünür. Bu bilişsel boyutu temsil etmektedir. Daha sonra içinde bulunduğu stresli durumdan çıkmaya çalışır ki bu da davranışsal boyutu temsil eder. Bu boyutta birey aktif ya da pasif olarak stresli durumdan uzaklaşmak için girişimlerde bulunur (Folkman ve Lazarus, 1988).

Wadsworth, Raviv, Compas ve Connor-Smith (2005), stresin insan yaşamındaki olumsuz etkisini şu şekilde açıklamaktadır. Stres sonucunda insanın psikolojik sağlığı hem ruhsal hem de fiziksel açılardan olumsuz etkilenmektedir. Bu noktada stresin daha spesifik tanımlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Stres durumu, bireyin bir kötü durumla karşılaştığında ya da istemediği bir durum başına geldiğinde verdiği bazı fizyolojik ve psikolojik tepkiler olarak ifade edilebilir (Lazarus, 2000). Bu durumla bireyin nasıl mücadele ettiği sorusu ise stresle başa çıkma kavramının doğmasına sebep olmuştur.

Stresle başa çıkma stresli durumlarla karşılaşıldığında bireyin duyumsadığı psikolojik ve fizyolojik tepkileri azaltma çabası olarak ifade edilmektedir (Woolfolk, Lehrer ve Allen, 2007). Birey stres durumunda çevreye olan uyum ve denge duygusunda bozulmalar yaşar. Bu bozulma stres olarak bireyin hissettiği duruma dönüşür. Stresle başa çıkma işte bu dengesizlikle mücadele anlamına gelmektedir. Özellikle istenen stres yönetimi adı verilen bir denge yönetim mekanizmasının kazanılmasıdır. Yani kronik stresli durumlar karşısında bireyin yaşam uyumunu korumak ve hatta bu uyumu artırmak için kullanılan etkin yaklaşımlar stresle başa çıkma kavramını yansıtmaktadır (Wadsworth, vd., 2005).

Bu durumla baş edebilmek son yıllarda araştırmacıların üzerinde durduğu önemli konular arasındadır. Stresle başa çıkmada kişisel başa çıkma anlayışı ön plana çıkmaktadır. Bu yolla ortaya çıkabilecek rahatsızlıkları engellemek ve bireyin geri kalan hayatında ne zaman stresle karşılaşırsa karşılaşsın mücadele edebilmesi, stresle başa çıkma sürecini inceleyen araştırmalarda en çok ele alınan konular arasındadır (Folkman ve Moskowitz, 2004).

Bu noktada ortaya çıkan aktif veya pasif davranışsal tepkinin bir diğer adı da başa çıkmadır. Başa çıkma sürecinde üç temel husus yer almaktadır. Başa çıkma özü gereği süreç içerisinde gösterilir. Sonuçlarını önceden kestirmek mümkün olmadan bireyin gösterdiği bir reaksiyon olarak da ifade edilebilir (Örücü, 2005). Folkman ve Lazarus'un (1988) ortaya attığı görüşe göre başa çıkma süreçlerinde en çok belirleyici olarak rol alan kavram bireysel farklılıklardır. Burada ortaya çıkan bireysel farklılıklar en çok bireyin uyum mekanizmaları üzerinde etkili olmaktadır.

Başta çıkma sürecinde önemli olan noktalardan birisi de süreci yönetebilme gücüdür. Bireyin karşılaştığı zorluk gerçekten onun başa çıkabileceği düzeyde midir? Yoksa onun gücünün üstünde bir etkiye mi sahiptir? Bireyin bu süreçteki rolü nedir? Gerçekten karşılaştığı zorluğu aşabilir mi yoksa bunun karşısında pes ederse onun psikolojik sağlığı açısından daha mı etkili bir çözüm olur? Bu soruların yanıtları aslında bireyin sorununu çözülebilir algılayabilmesinin boyutuyla ilişkilidir. Bu ilişki sorunla aktif veya pasif başa çıkabilmenin de belirleyicisi olacaktır (Toydemir, 2005).

Stresin yönetilmesinde başa çıkma önemli bir adım olduğundan bu kavram araştırmalarda iki şekilde değerlendirilmektedir. İlk olarak başa çıkma ve durumsal koşullar yani olayların etkisi incelenmektedir. Buna göre birey karşılaştığı olaylar karşısında belirli bir başa çıkma mekanizmasını kullanabilir. Burada önemli olan olayın algılanması ve stres veren durumun birey tarafından far edilerek olay büyümeden başa çıkma mekanizmalarının devreye girmesini ifade eder (Kardum ve Krapic, 2001). Bunun yanında başa çıkma becerisi ile kişilik özelliklerini ele alan araştırmalarda bulunmaktadır (McCrae ve Costa, 1986). Bu anlayışa göre stres yönetiminde etkili olan bireyin verdiği kişisel tepkilerdir. Bu süreçte çevrenin süreç üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır. Bu anlayışa göre stres durumlarında her birey kendine has tepkiler verebilecektir (Carver, Scheier ve Weintraub, 1989).

İnsanlar stresle başa çıkmak için bazı kalıp tepkiler göstermektedirler. Günümüzde insanlarda sıklıkla gözlemlenebilen bu tepkilerden bazıları sigara içmek, yemek yemek ya da uyumaktır. Burada önemli bir durum ortaya çıkmaktadır. Bazı insanlar stresle aktif olarak başa çıkmayı tercih ederler. Yani stresörü bizzat ele alıp arkasındaki kaynağı çözümlenmeye çalışırlar. Her stres kaynağı herkeste aynı tepkiyi ortaya çıkarmayacaktır. Kimisi üzerinde etkileri çok büyük olan olaylar bazıları için sıradan kabul edilebilmektedir (Şahin, 1998). Bir de stresin bireyin yapabilecekleri üzerindeki etkilerinden söz edilmektedir. Baltaş ve Baltaş'a (1993) göre stres kaynağı olan olayları bazı insanlar üzerinde yıkıcı etkiye sahip olabilirken bazı insanlarda bu durumlardan yapıcı olarak etkilenirler. Örneğin bir kimse iş görüşmesine gittiğinde neyle karşılaşacağını bilmediği için durumu bir stres kaynağı olarak algılayabilir ve bu durumdan kurtulmak için bulunduğu ortamı terk eder. Bazı insanlar da bu stresle başa çıkması gerektiğini, çünkü bu işe ihtiyacı olduğunu düşünür ve kendisini daha çok konsantre olmaya zorlar.

Cüceloğlu (1991) bireyin stres verici bir durum karşısındaki düşünceleri, onun stres karşısında yaşayacakları için belirleyici olmaktadır. Kişi stres verici durumu nasıl değerlendiriyor? Kendisine ve yaşamına ilişkin ne gibi çıkarımlar yapıyor ve ne gibi etkileri olacağını düşünüyor? Dolayısıyla bu noktada öne çıkan durum, bireyin eğer yeterli desteği çevresinden görürse stresli durumla başa çıkabileceği gerçeğidir. Her bireyin stresli durum karşısında gösterdiği tepki farklı olduğundan, göstereceği başa çıkma biçimi de farklılaşacaktır.

Bu yaklaşıma karşın başa çıkma ile durumsal olarak ele alınan yaklaşım değerlendirildiğinde bireyin stresörlere verdiği tepkiler anlıktır ve duruma göre veya gidişata göre değişebilmektedir. Bu bakış açısına göre stresle baş etmede tabii ki bireyin kişilik özellikleri yadsınamaz ancak önemli olan bireyden çok olayın ve çevrenin stres anındaki konumudur. Örneğin Folkman ve Lazarus (1988) başa çıkma sürecine kendi açılarından bakmışlar ve bu süreci duruma bağlı olarak tanımlamışlardır. Onlara göre stresin açıklanması sürecinde kullanılan yaklaşımlar duygu odaklı ve problem odaklı olmak üzere ikiye ayrılırlar. Problem odaklı anlayışta stresin kaynağını oluşturan durumu veya olayı etkisizleştirme ya da var olan etkilerini minimize etme anlayışına dayanır. Problem odaklı olduğundan durumun sebebinden çok neden olduğu etki ön

plandadır ve bu etkiler giderildiğinde stresle başa çıkma çabası başarılı olmuş kabul edilir. Bu anlayışa inanan bireyler stresin neden oluştuğunu kendi iç potansiyelleriyle tespit edebilir ve bunun kontrol edilebilen bir süreç olduğuna inanırlar.

Bu anlayış problem çözme sürecine problemi ortaya çıkaran durumun değiştirilmesi için sakin ve bilinçli çabalar ortaya koyması sürecini içerdiği belirtilmektedir (Folkman, Lazarus, Dunkel-Schetter, DeLongis ve Gruen, 1986). Yerlikaya'ya (2009) göre bireyin ortaya koyduğu bu çabalar, seçim yapma ve alternatif oluşturma çabalarından oluşmaktadır. Bu tarz problem çözme yöntemi bireyin sorunun üstüne gitmesi ve soruna neden olan olayı algılamasından geçmektedir. Bu sayede birey daha problem odaklı olmakta, sorunun kaynağıyla temas edebilmekte ve çözüm yollarını buna göre planlayabilmektedir.

Diğer anlayış ise duygu odaklı başa çıkmadır. Yukarıda anlatılan anlayışın aksine duygu odaklı başa çıkma daha pasif bir baş etme tarzını anlatmaktadır. Birey bir stresörle karşılaştığında bu durumu oluşturan kaynakla ilk olarak uzlaşma yoluna gider. Bu durum sorunu duygu odaklı çözmenin ilk aşamasıdır. Bu aşamada birey kendisini kontrol etme ve yapılacak başka bir şeyin olup olmadığını kontrol etme sürecini yaşar. Birey deneyimi sonucunda yapılacak başka bir şeyin bulunmadığını anlarsa destek arama yoluna gider. Bu şekilde bir dış yardım olarak sorunla baş etmeye çalışır. Eğer bu yöntemde işe yaramazsa karşılaştığı stresörle son çare olarak durumu yeniden değerlendirme yaklaşımını benimser. Bu durum pasif başa çıkma yöntemleri olarak da anlatılabilir (Folkman vd., 1986).

Duygu odaklı yaklaşımlar problemi yaratan durum veya olayın üzerinde yoğunlaşmazlar. Tam aksine stresli olayların duygusal yönleriyle sorunu aşma çabası içinde olurlar. Buna karşın problem odaklı anlayışlar daha işlevseldir. Bunun nedeni problemin gerçek içeriğine yoğunlaşılmasıdır. Bu tarz bir yaklaşım uzun süreçte de çözüm getireceği için değerlidir (Yerlikaya, 2009).

Problem odaklı başa çıkma tarzları stres yaratan durum veya olayı doğrudan çözmeye odaklandığından duygu odaklı başa çıkma stratejilerinden daha işlevsel kabul edilmektedir. Stresli olayların duygusal yönleriyle başa çıkmak da oldukça önemlidir; fakat çoğunlukla problemin gerçekliği ile ilgilenilmediğinden uzun vadede çözüm

getirmediğine inanılmaktadır (Yerlikaya, 2009). Alan yazında duygu odaklı başa çıkma stratejileri problem odaklı başa çıkma stratejileriyle kıyaslandığında hastalık ve stresle daha çok ilişkilendirilmektedir (Soderstrom, Dolbier, Leiferman ve Steinhardt, 2000).

2.9.1. Stresle Başa Çıkma Sürecinde Biyolojik Paradigma

Literatürde stres konusunda en ünlü çalışmaları Selye'nin yaptığı kabul edilmektedir. O stresi, bireyin kendisi dışında gerçekleşen bir süreç sonucunda stresörlere karşı verdiği tepkiler olarak tanımlamıştır. Selye ilk kez 1950'li yılların başlarında hayvanlarla alakalı bazı deneyler yaparak çalışmalarına başlamıştır. Birey bir streösre karşılaştığında otonom sinir sistemi sayesinde bazı tepkiler geliştirir. Bunlar içerisinde kalp atış hızının yükselmesi, terleme, hızlı nefes alma gibi belirtiler görülür. Bireyde bu tepkilerin ortaya çıkmasına neden olan durum ortadan kalktığında, tepkilerinde normale döndüğü görülür. Selye'ye göre bireyin bir stresöre verdiği tepkinin başlıca üç aşaması vardır. Bunlar alarm, direnç ve çöküş aşaması olarak ifade edilir (Dağ, 1991).

Alarm aşaması, bir stresörlere karşılaşıldığında ortaya çıkan ilk aşamadır. Burada organizma dışardan kendisi için gelişen bir olumsuzluk algılar ve bilişsel dengeler yavaş yavaş bozulmaya başlar. Organizmanın verdiği ilk tepki tehlikeye karşı koymak yani savaşmaktır. Bu dürtü vücutta bir zincir şeklinde çalışan bazı reaksiyonların ortaya çıkmasını sağlar. Aslında bu sistem vücutta normal olarak bulunmakta ve temel yaşam olaylarını düzenlemektedir. Kalp atış hızını ayarlamak gibi... Tehdit algılandığında burada ifade edilen savunma mekanizması harekete geçer. Bu süreçte ilk salgılanan hormonlardan birisi de adrenalindir. Bu sayede vücut daha atak bir hale gelir. Bu süreçte metabolizma yavaşlar, enerji ihtiyacı olabileceğinden bazı şeker depoları açılır, görme yetisi artar. Bu devir daimi parasempatik sinir sisteminin yavaşlaması ve sempatik sinir sisteminin hızlanması olarak okunabilir (Oral, 2004).

Organizma algıladığı tehdit karşısında ilk olarak savaşmalı mı yoksa kaçmalı mı sorusunu kendisine sorar. Burada ilk etki atlatıldıktan sonra vücut bir uyum sürecine dahil olmaya başlar. Bu aşama stres karşısında vücudun mevcudiyetini ortaya koyduğu aşama yani direnç olarak adlandırılmaktadır. Bu aşama birçok psikolojik rahatsızlık içinde kriter aşamalardan birisidir. Bireyin bu sürece vereceği tepki ve

dayanıklılığı belirleyici rol oynamaktadır (Afyonkale, 2004). Burada organizma ortaya çıkan dengesizlikle başa çıkma ve uyum gösterme eğilimindedir. Aynı zamanda bu süreç bireyin dayanıklılığını da test eder. Zaman zaman bireylerin dirençlerinin kırıldığı ya da vücutlarının zayıf düştüğü gibi sonuçlarla karşılaşılabilir.

Bu süreçteki son aşama tükenme olarak adlandırılmıştır. Tükenme evresiyle stresin kronik bir yapıya dönüşmesi ve süregelen bir yapıya kavuşması önemlidir. Bu süreç aslında bir bakıma bireyin alarm tepkilerine benzer tepkiler vermesiyle kendisini göstermektedir. En tehlikeli evre olan bu dönemde bireyde bazı düşüşler gözlenmeye başlar. En önemlileri arasında bireyin daha çok ve sık hasta olması gibi belirtiler yer alır. Vücut direnci zayıflar. Bazı geri dönülemez izler olmaya başlar (Afyonkale, 2004).

2.9.2. Stresle Başa Çıkmada Psikososyal Paradigma

Psikososyal paradigma bireyin yaşamındaki bilişsel, duygusal ve fiziksel dengenin bir ürünü olarak ortaya çıkan psikolojik sağlıklılığa işaret eden önemli bir yaklaşımdır. Buna göre bireyin bilişsel, duygusal ve fiziksel gelişimi arasında birbirini etkileyen önemli bir denge bulunmaktadır. Bu denge sağlıklı bir ruh haline işaret etmektedir ve bozulması bireyde ciddi sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu dengenin bozulmasına yol açacak stresör bir kaza, ölüm haberi gibi duygusal etkileri olan bir faktör olabileceği gibi, bireyin fiziksel sağlığını tehdit edebilecek bir yaralanma ya da onun dünyaya bakışını etkileyebilecek bir düşüncesele değişim de olabilir (Oral, 2004).

2.10. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi, Anne Baba Tutumları ve Başa Çıkma Tazları İle İlgili Araştırmalar

2.10.1. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi, Anne Baba Tutumları ve Başa Çıkma Tazları İle İlgili Yapılan Uluslararası Araştırmalar

Kariyer kararı yetkinlik beklentisi son yıllarda üzerinde yapılan çalışmaların artmasıyla dikkati çekmektedir. Özellikle kariyer alanında çalışan ve öz-yeterlik teorisi üzerinde uzmanlaşan araştırmacıların bu kavramı farklı değişkenler açısından incelemeye ve doğası hakkında açıklamalarda bulunmaya çalıştıkları bilinmektedir.

Lease ve Dahlbeck (2009), lise öğrencilerinin kariyer kararı verme yetkinlik beklentileri üzerinde etkili olan değişkenleri araştırmışlardır. Buna göre öğrencilerin maruz kaldıkları anne baba tutumları ve yine sahip oldukları kontrol odağı algılarına göre kariyer kararı verme yetkinlik beklentisi düzeylerinin anlamlı düzeyde değiştiği belirlenmiştir. Özellikle demokratik anne baba tutumuna sahip bireylerin ve iç kontrol odağı algısı gelişmiş bireylerin kariyer kararı verme yetkinlik düzeyleri anlamlı düzeyde yüksektir.

Morgan, Ness ve Robinson (2003), öğrencilerin kariyer kararı verme güçlükleri ile kariyer kararı verme yetkinlikleri arasındaki ilişkiyi ele alan bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Buna göre öğrencilerin algıladıkları kariyer güçlüklerinin onların kariyer kararı verme yetkinlikleri üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğu ortaya konmuştur.

Kim ve Choi (2016), kariyer kararı verme yetkinliği üzerinde etkisi olduğunu hipotezleştirdiği etnik kimlik, kariyer engelleri ve merak kavramlarının lise öğrencileri üzerindeki değişimini araştırmıştır. Buna göre bireylerin algıladıkları kariyer engellerinin kariyer kararı verme öz-yeterliği düzeyini olumsuz etkilediği, bununla birlikte merak değişkeninin öz-yeterliği olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir.

Metheny ve McWhirter (2013), sosyal statü ve aile desteğinin lise öğrencilerinin kariyer kararı verme yetkinliği üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Buna göre ailelerinden sosyal destek alan bireylerin kariyer kararı verme yetkinliği düzeylerinin anlamlı düzeyde yükseldiği belirlenirken benzer şekilde ailenin sosyal statüsünün de kariyer kararı verme yetkinliği üzerinde anlamlı düzeyde etkisi olduğu ortaya konmuştur.

Garcia, Restubog, Bordia, Bordia ve Roxas (2015), kariyer iyimserliğinin açıklanmasında kariyer kararı yetkinlik beklentisinin rolünü incelemişlerdir. Buna göre ailelerin ve öğretmenlerin öğrencilerin öz-yeterlik algıları üzerinde genel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte kariyer kararı yetkinlik beklentisi kariyer iyimserliğinin anlamlı bir yordayısı olarak kanıtlanmıştır.

Hsieh ve Huang (2014), sosyo ekonomik statü ve proaktif kişilik özelliğinin kariyer kararı yetkinlik beklentisi üzerindeki açıklayıcı etkisini ele alan bir araştırma yapmışlardır. Buna göre her iki değişken de kariyer kararı yetkinlik beklentisinin anlamlı yordayıcıları olarak dikkati çekmektedir. Buna ek olarak proaktif kişilik özelliği ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasında anlamlı yönde olumlu bir ilişki olduğu ortaya konmuştur.

Kim vd. (2014), Koreli üniversite öğrencileri üzerinde planlanmış yardım becerileri, kariyer kararı kesinliği ve kariyer teşviği ve kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Buna göre kariyer kararı yetkinlik beklentisi ile kariyer kararı kesinliği ve kariyer teşviği arasında anlamlı yönde ilişki olduğu belirlenmiştir. Dahası, planlanmış yardım etme becerilerinin de kariyer kararı yetkinlik beklentisi üzerinde doğrudan olumlu bir etkisi olduğu kanıtlanmıştır.

Anne baba tutumlarını hangi faktörlerin açıkladığına ilişkin araştırma sonuçları önemini korumaktadır. Aşağıda anne baba tutumları konusunda dünyada yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

Miller, Murry ve Brody (2005), anne baba tutumları ve bireylerin cinsiyetlerine göre stresle başa çıkabilme biçimlerini belirlemeye çalıştıkları bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Buna göre araştırma sonucunda erkek çocukların babanın stresi algılama ve yönetme biçiminden kız çocuklara göre daha fazla etkilendikleri belirlenmiştir. Yine anne babanın ortak tutumlar geliştirmesinin çocukların sorunlarını algılama ve çözme sürecinde etkili olduğu araştırma sonucunda ortaya çıkarılmıştır.

Yine yapılan birçok araştırmada anne baba tutumları ile ergen iletişimi (Malcolm vd., 2013), ergenin sağlıklı beslenme biçimleri (Pedersen, Grønhøj ve Thøgersen, 2015), madde kullanımı (Mason, Mennis, Linker, Bares ve Zaharakis, 2014; Pepper, McRee ve Gilkey, 2014) ve intihar eğilimi (Shagle ve Barber, 1993) arasında anlamlı ilişkilerin olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla, yapılan literatür taramasında uluslar arası alanda da anne baba tutumlarının çok farklı değişkenlerle olan ilişkisi uzun yıllardır gözlenmektedir. Bununla birlikte, doğrudan kariyer kararı yetkinlik beklentisi ile anne baba tutumları arasında bir araştırma yapılmadığı belirlenmiştir. Çeşitli kariyer

değişkenlerinin ve kariyer gelişiminin farklı dönemlerinin anne baba tutumlarıyla ilişkisi araştırılmıştır.

Savickas (2002), anne baba tutumları ve ergenlerin kariyer gelişimi üzerindeki etkileri konusundaki bulgular yeterli ve tutarlı değildir. Ortaokul dönemleri öğrencilerin mesleki keşif yaptıkları önemli dönemlerden birisidir ve ailenin bu süreçteki rolü belirleyici bir unsurdur (Hartung, Porfeli ve Vondracek, 2005). Aile içi ilişkilerin yapısı, kalitesi, tutumları bir bireyin kariyer gelişiminin anlaşılmasında etkili olması düşüncesinden hareketle ailenin işi, ailenin desteği gibi birçok araştırma geçmişten günümüze yapılmıştır (Mau, 2003; Young, Friesen ve Pearson, 1988). Bu araştırmalar günümüzde de devam etmektedir.

Hargrove, Inman ve Crane (2005), aile içi ilişkilerin bireyin kariyerine yüklediği anlam için bir etkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir. Aile içi ilişkilerin kaliteli olmasının bireyin kariyer planları yapmasında daha olumlu etkiye sahip olduğu gösterilmiştir.

Keller ve Whiston (2008), spesifik anne baba tutumlarının ergenin kariyer gelişimi üzerindeki etkisini inceleyen bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Buna göre anne babanın aile içi ilişkilerde takındığı farklı tutumun, ergenin kariyer gelişimi üzerinde etkili bir faktör olduğu ortaya konmuştur.

Penick ve Jepsen (1992), ailenin ergenin kariyer gelişimi üzerindeki etkisi üzerine bir araştırma yürütmüşlerdir. Buna göre 11.sınıf öğrencileri için anne babalarının algıladıkları tutumları ile cinsiyet, sosyo ekonomik gelir düzeyi ve eğitim seviyesi bağlamında anlamlı farklılıkların olduğu; kız çocuklarının kariyer gelişimlerinde demokratik anne baba tutumlarının daha etkili olduğu, gelir düzeyi yüksek ailelerin daha çok kariyer gelişimine önem verdikleri ve son olarak eğitim seviyesi yüksek ailelerin çocuklarının kariyer gelişimine daha çok önem verdikleri tespit edilmiştir.

Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbusch (1991), ergenler üzerinde yaptıkları araştırmada, bireylerin anne baba tutumlarıyla psiko sosyal gelişimleri, akademik becerileri ve problemleri davranıl gösterme eğilimleri arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Buna göre anne babası demokratik tutuma sahip ergenlerin daha yüksek sosyal gelişim

düzeğine ve akademik becerilerinin gelişkin olduğuna karar verilmiş, öte yandan bu bireylerde daha az problemlili davranışlar gözlemlendiği belirlenmiştir.

Taris ve Book (1996), ergenlerde anne baba tutumlarının etkisini psiko sosyal gelişim ve akademik başarı üzerinden araştırmışlardır. Buna göre bireylerin anne babalarından sevgi ve ilgi görmeleriyle akademik başarıları arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bu bireylerin gelişim düzeyleri de diğer öğrencilere kıyasla daha ileride bulunmuştur.

Wolfradt, Hempel ve Miles (2003), lise öğrencilerin üzerinde anne baba tutumlarının etkisini kaygı düzeylerini karşılaştırarak araştırmıştır. Buna göre otoriter anne baba tutumuna maruz kalan çocukların diğer çocuklara göre kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Yang ve Shin (2008), anne babalar üzerinden bir araştırma gerçekleştirmiş ve onların tutumlarının çocukların günlük yaşamlarındaki yansımalarını araştırmışlardır. Buna göre çocuklarından beklentileri onların kapasitelerine uygun düzeyde olan ebeveynlerin çocuklarının daha mutlu ve başarılı oldukları ortaya konmuştur.

Michael, Most ve Cinamon (2013) tarafından ergenler üzerinde yapılan araştırmada, aileden alınan desteğin bireyin kariyer yetkinliğini olumlu yönde desteklediği, anne babaların anlayışlı ve güvengen olmalarının bireyin kariyer gelişimi üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu ortaya konmuştur.

Zhao, Lim ve Teo (2012) tarafından yapılan araştırmada ise anne baba tutumlarındaki demokratik olmayan tutumların bireylerin kariyer yetkinliklerini olumsuz yönde etkilediği uzun dönemli bir araştırmada ortaya koymuştur. Onlar destekleyici olmayan, güven göstermeyen ailelerin çocuklarının gelecekte kariyerlerinde daha az başarılı olduklarını ortaya koymuşlardır.

Metheny ve McWhirter (2013), karar verme sürecinde ailelerinden olumlu yönde yardım alan bireylerin kariyer kararı vermede daha rahat oldukları, seçtikleri kariyerlere ilişkin daha olumlu sonuç beklentisi içinde oldukları belirlenmiştir. Burada ailelerin çocukların tercihlerine karışmamaları, onlara duydukları güven, stres düzeylerinin düşük olması gibi faktörlerin etkili olduğu ifade edilmektedir.

Cho, Kim ve Heo (2013), anne baba tutumlarının çocukların öz-yeterlikleri üzerindeki etkisini değerlendiren bir araştırma yapmışlardır. Buna göre destekleyici anne baba tutumlarının ailelerin evlerde en çok tercih etmeleri gereken tutu olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle çocukların başarılarını destekleyen anne babaların çocukların öz-yeterlik düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Özellikle anne babaların güven veren ve ilgili yaklaşımları çocukların kendilerine hedef belirlemeleri sürecinde önemli bir destek algısı oluşturmaktadır.

Alliman-Brissett, Turner ve Skovholt (2004) tarafından yapılan Amerikan toplumu üzerinde yapılan bir çalışmada, kariyerle ilgili kız çocukların öz-yeterlikleri ailelerinin duygusal desteğinden olumlu yönde etkilenirken, erkek çocuklarının kariyer öz-yeterliklerinin onlara kariyer sürecinde model olunmasından anlamlı düzeyde etkilendikleri sonucu ortaya konmuştur.

Ryan, Solberg ve Brown (1996), yaptıkları çalışmada, ailenin kariyer araştırma sürecindeki kritik role dikkati çekmişlerdir. Özellikle anne ve babanın bireyin meslek seçiminde ayrı ayrı rolü olduğuna vurgu yapmışlardır. Babanın daha çok rol model oluşundan annenin ise güven ve sorumluluk duygularını bireye kazandırmasıyla bireyin kariyer araştırma sürecinin desteklendiğine vurgu yapmışlardır.

Yukarıda yer alan araştırmalar anne baba tutumlarının bireyin kariyer gelişim süreci üzerindeki etkilerini ortaya koymak bakımından önemlidir. Bireyin yaşamında en önemli konulardan biri olan meslek seçiminde anne ve babanın ayrı ayrı rolleri olduğu, onların çocuklarına karşı gösterdikleri olumlu veya olumsuz yaklaşımların bireyin kariyer tercihlerine ilişkin inançlarını etkilediği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bununla beraber literatür de doğrudan kariyer kararı yetkinlik beklentisi ile anne baba tutumlarını inceleyen bir araştırmaya rastlanmadığı görülmüştür.

Başta çıkma literatürü uluslararası alanda yapılan araştırmalar bağlamında da oldukça geniş ve detaylıdır. Birçok farklı kavramın başta çıkma değişkeniyle çalışıldığı görülmektedir. Yapılan araştırmalarda meslek ve iş yaşamındaki problemlerle başta çıkma konusunda pozitif kişilik özellikleri ile öz-yönetim becerilerinin önemine vurgu yapılmaktadır (Hackett ve Byars, 1996; Creed, Patton ve Bartrum, 2004). Yapılan araştırmalar incelendiğinde, özellikle kariyer kararı verme sürecinde anlık ve karar

verme becerisi, sorumluluk geliştirme, başarının çaba ile kazanıldığını fark ettirme, zaman yönetimi (Savickas, 2002), iyimserlik (Creed, Patton ve Bartrum, 2002; Creed vd., 2004), engellerle başa çıkma konusunda kendine güven (Hackett ve Byars, 1996; Lent vd., 1996) gibi değişkenlerin başa çıkma bağlamında çalışıldığı görülmektedir.

Klassen ve Durksen (2014), iş yerinde yaşanan stresin bireylerin çalışma performansları üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Özellikle stresli çalışma ortamlarının bireylerin öz-yeterliklerini olumsuz etkilediği, işlerini geciktirmelerine sebep olduğu, çeşitli sağlık sorunları yaşamalarına yol açtığı ortaya konmuştur. Bu süreçte bireylerin sorunlarının kaynağına eğilmelerinin sorunu aşmada daha yararlı olduğu belirlenmiştir.

Stoltz vd. (2013) tarafından yapılan araştırmada, bireyin kullandığı stresle başa çıkma biçimiyle kariyer adaptasyonu arasında bir ilişki olduğunu belirlemişlerdir. Adleryan bakış açısına göre bireyin sosyal ilgisi onun işyerindeki çalışma ilişkilerini de etkilemektedir. Bireyin başa çıkma kaynaklarının farkında olmasıyla işe aidiyet duyguları arasında olumlu yönde ilişki olduğu da belirlenmiştir.

Stumpf vd. (1987) tarafından kariyer yaşantılarındaki stresli durumların bireyin yetkinlik beklentisi üzerindeki etkilerini araştıran bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Özellikle duygusal başa çıkma sürecinde yetkinlik beklentisinin etkili olduğunu belirtmişlerdir. Bireyin algıladığı kariyer görevlerinin yerine getirilmesinde karşılaştığı sorunların aşılmasında duygusal başa çıkma biçiminin ön plana çıktığını, burada geçmiş deneyimlerin önemli bir aracı rolü olduğunu ifade etmişlerdir.

Matsui ve Onglatco (1992), kariyer öz-yeterliğinde stresin aracı rolünü inceleyen bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Buna göre bireyin iş yerindeki stres ve dayanıklılığının onun genel kariyer öz-yeterliğini etkilediği belirlenmiştir. Düşük öz-yeterliği olan bireylerin iş yerindeki dirençleri de daha düşük bulunmuştur.

Bunların yanında öz-yeterlik temeline dayalı araştırmalarda da (Jerusalem ve Schwarzer, 1992; Schwarzer ve Hallum, 2008; Sklar ve Anisman, 1979) stresin önemli bir yordayıcı değişken olduğu; öz-yeterliği yüksek bireylerin stresle daha aktif başa çıkan kişiler olduğu ve stresin sonuçlarından daha az etkilendikleri belirlenmiştir.

2.10.2. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi, Anne Baba Tutumları ve Başa Çıkma Tazları İle İlgili Yapılan Ulusal Araştırmalar

Kariyer kararı verme yetkinlik beklentisi konusunda Türkiye’de yapılan araştırmalara yer verilmiştir. Kavram ilk kez Işık (2010) tarafından Türkçe’ye kazandırıldığından bu konuda yapılan araştırmaların sayıca az olduğu dikkati çekmektedir.

Bu konuda ilk araştırma Işık (2010) tarafından kariyer kararı yetkinlik beklentisi ölçeğinin Türkçeye çevrilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Buna göre ölçeğin uyarlanmasında üniversite öğrencilerinden faydalanılmıştır. Ölçekten yola çıkılarak bir deneysel müdahale programı kurgulanmış ve etkililiği yine üniversite öğrencileri üzerinde test edilmiştir.

Işık (2012), üniversite öğrencilerinin sürekli kaygı ve duygu durum düzeyleri ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırma yapmıştır. Buna göre kaygı düzeyi ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu temel olarak ortaya konmuştur.

Şeker (2013) tarafından mesleğe karar verme yetkinliği ile kariyer denetim odağı arasındaki ilişki araştırılmıştır. Buna göre ailenin gelir düzeyi ve öğrencilerin ders başarıları ile mesleğe karar verme yetkinliği arasında anlamlı bir farkın olduğu ortaya konmuştur.

Altınay (2015) ise lise öğrencileri üzerinde psikolojik doğum sırası ve kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırma gerçekleştirmiştir. Buna göre psikolojik doğum sırasındaki kendini ailesinde ortanca çocuk olarak algılama ile kariyer kararı yetkinlik beklentisinin tüm alt boyutlarında düşük düzeyde pozitif, kendini büyük çocuk algılama ile kariyer kararı yetkinlik beklentisinin tüm alt boyutlarında düşük düzeyde negatif, kendini küçük çocuk olarak algılama ile sadece hedef belirleme alt boyutunda düşük düzeyde pozitif anlamlı ilişkiler görülmüştür.

Literatür incelendiğinde anne baba tutumlarıyla ilgili birçok araştırma yapıldığı görülmektedir. Özellikle son 5 yılda yapılan araştırmalara aşağıda öncelikle yer

verilmiştir. Bu araştırma bağlamında önemli olan konu ise anne baba tutumlarını meslek veya kariyerle ilgili değişkenler açısından ele alan araştırmaların sayıca az olmasıdır.

Eftekin (2015), lise öğrencilerinin internet bağımlılığı düzeyleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Buna göre değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını belirlemiştir.

Baykan (2014), lise öğrencilerinin internet bağımlılığı tutumlarını anne baba tutumları açısından ele alan bir araştırma gerçekleştirmiştir. Buna göre öğrencilerin internet bağımlılık düzeyi ve anne baba tutumları algısı arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Buna ek olarak Koruyucu ve otoriter anne baba tutumları internet bağımlılık düzeyini artırmaktadır. Koruyucu ve otoriter anne baba tutumları yükseldikçe internet kullanım sıklığı, internet bağımlılığı tanı puanları, internet bağımlılığının yaşama etkisi ve internet kullanma isteğinin şiddeti de artmaktadır.

Bülbül (2014) ergenlerin yakın ilişki biçimleriyle anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi araştıran bir çalışma gerçekleştirmiştir. Buna göre ergenlerin anne baba tutumlarıyla onların yakın ilişkilerdeki davranış biçimleri arasında olumlu yönde bir anlamlı ilişki olduğu, ergenlerin anne babalarının ilişki şemalarını yakın ilişkilerine yansıttıkları belirlenmiştir.

Ergenler ve saldırgan eğilimler üzerinde anne baba tutumlarının incelendiği araştırmalarda da kararsız anne baba tutumları ile ergenlerin saldırgan eğilimleri arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir (Arslan, Hamarta, Arslan ve Saygın, 2014; Ogelman ve Topaloğlu, 2014; Tuzgöl, 2016). Bu araştırmaların dışında anne baba tutumlarıyla empati (Uysal, 2016), karar stratejileri (Eldeklioğlu, 2016), Yaratıcılık (Afat, 2013) arasında anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir.

Karakuş (2014), anne babaların üstün yetenekli öğrencilerin meslek seçimi üzerindeki etkilerine dair bazı sonuçlara ulaşmıştır. Buna göre ebeveynler çocuklarından yüksek beklentilere sahiplerdir. Bununla birlikte onların hangi mesleğe sahip olmaları gerektiğine ilişkin yeterince bilgiye sahip değildirler. Çoğunlukla onları yanlış yönlendirmekte, ilgi, beceri ve yeteneklerini dikkate almamaktadırlar.

Ersoy ve Deniz (2016), üstün yetenekli öğrencilerin karar verme becerilerinin meslek seçimindeki önemine değinmişlerdir. Bu çocukların genellikle meslek seçiminde kararsızlık yaşayabildiklerine dikkat çekilmiştir. Bu süreçte ailenin kritik rol oynadığına, zaman zaman ailenin de çocuğu kararsızlığa sürükleyebildiğine işaret edilmiştir. Çocuğun ideal benlik algısıyla gerçek benliği arasındaki ilişkinin önemi vurgulanmış, meslek seçimindeki önemine değinilmiştir.

Polat, Ardıç ve Özdemir (2016), bireylerin bireysel kariyer planlama becerilerini etkileyen faktörleri inceledikleri bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Buna göre mesleki olgunluk ile karar stratejilerinin kararsızlık boyutu arasında anlamlı, orta kuvvette ve negatif yönde bir ilişki saptanmıştır. Mesleki olgunluk ile mantıklı karar stratejisi ve genel öz-yeterlilik değişkeni arasında ise istatistiki açıdan anlamlı, orta kuvvette ve pozitif yönde bir ilişki tespit edilmiştir.

Yukarıda bahsedilen araştırmalar doğrudan kariyer kararı yetkinliği ile anne baba tutumları arasındaki ilişkiye dikkat çekmese de bu süreçte ailenin rolünü ortaya koymak bakımından önemlidir. Ayrıca bireylerin kariyer kararı yetkinliği ile anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi doğrudan ele alan bir araştırmaya da rastlanmamıştır. Bu durum çalışmanın literatüre özgün katkısı bağlamında değerli görülmektedir.

Bu araştırmaların dışında yapılan literatür taramasında anne baba tutumlarıyla meslek seçimi ve kariyer konusunda yapılan araştırmaların sayıca sınırlı olduğu belirlenmiştir. Ulusal literatürde bu konuda karşılaşılan araştırmalara bakıldığında; Kesici (2007), anne baba çocuğuna mesleki karar verme konusunda koruyucu tutum sergilemeleri durumunda çocuğun mesleki karar verme sürecindeki bilgi toplama, tecrübe kazanma, motivasyon konularında çocuğa aşırı müdahale bulunarak çocuklarının kendilerini keşfetmesine engel olabileceklerini ifade etmiştir. Anne baba çocuğuna mesleki karar verme konusunda otokratik tutum sergilerler ise çocuğun mesleki karar verme sürecindeki kendi kişisel özelliklerini tanıma sürecinde kararsızlık yaşamalarına neden olabilirler. Çünkü ailenin beklentileri ile çocuğun beklenti ve ihtiyaçları birbirinden farklı olabilir ve bunların çelişmesi durumunda çocuk kararsızlığa düşebilir.

Türkiye’de mesleki kararsızlığa yönelik araştırmaların sayısı yeterli değildir. Tüm bu bilgilerin ışığında, gençlerin ve çocukların mesleki kararsızlıklarını etkileyen faktörlerin anlaşılması, geleceğe yönelik yapacakları seçimlerde çeşitli yanışlara düşmelerini engelleyici tedbirlerin alınması konusunda hem gençlere, hem ailelerine hem de onları yönlendirme sürecinde destek veren öğretmen ve uzmanlara yardımcı olması açısından önemlidir (Akkoç, 2012).

Başa çıkma konusunda Türkiye’de uzun yıllar birçok araştırma yapıldığı ve bu kavramın fark psikolojik değişkenlerle ilişkisinin araştırıldığı görülmektedir. Aşağıda özellikle son beş yılda başa çıkma konusunda yapılan araştırmalara yer verilmiştir. Devamında da kariyer kararı verme yetkinlik beklentisi ve başa çıkma konusunda yapılan ulusal araştırmalara değinilmiştir.

Öncelikle başa çıkma kavramının psikopatalojik bozukluklar ve tedavisi sürecinde özellikle çalışıldığı yapılan araştırmalarda gözlenmektedir. Kahramanol (2016), aleksitimi, öfke ve öfke ifade tarzları ile stresle başa çıkma tarzları ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkiyi ele alan bir araştırma gerçekleştirmiştir. Buna göre aleksitimi düzeyinin duygu odaklı/pasif başa çıkma tarzlarını ve psikolojik belirti düzeyini pozitif; problem odaklı/aktif başa çıkma tarzlarını ise negatif yönde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Okutan ve Tengilimoğlu (2002), bir araştırmalarında bireylerin iş ortamında yaşadıkları stres yaşantılarını ve bunların kaynaklarını incelemişlerdir. Buna göre araştırmada bireyin kendisinden kaynaklı faktörler arasında kendini algılama biçimi ve bir işi başarabileceğine ilişkin olumlu ve olumsuz düşüncelerinin de stresle ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Gümüştekin ve Gültekin (2009), bireylerin kariyerleri süresince stresle hangi biçimlerde karşılaştıkları ve bunlarla nasıl başa çıktıkları araştırılmıştır. Buna göre kurum içi ilişkilerin, statü ve kıdemin stres ile yakından ilişkili olduğu ifade edilmektedir. Rol çatışması, rol belirsizliği, kararlara katılamama ve bireyin diğer çalışanlara karşı sorumluluğu bireyin örgütteki rolü ile ilgili örgütsel stres kaynakları arasında sayılmaktadır.

Yılmaz (2012) ise alkol bağımlısı olan erkeklerde kişilik özellikleri, stresle başa çıkma tarzları, intihar olasılığı ve depresif belirti düzeyinin incelenmesini konu edinen bir çalışma gerçekleştirmiştir. Sonuç olarak araştırmada alkol bağımlısı olan erkeklerde sırayla nörotisizm ve uyumluluk kişilik özelliği ile çaresiz yaklaşıma dayalı başa çıkma tarzı intihar olasılığı için bir risk faktörüken; depresif belirtiler için yine sırasıyla çaresiz yaklaşıma dayalı başa çıkma tarzı ile nörotisizm kişilik özelliğinin birer risk faktörü olduğu söylenebileceği ifade edilmiştir.

Başta çıkmayla ilgili farklı örneklemeler üzerinde yapılan araştırmalarda da bireylerin başa çıkma tarzlarının çalışılan değişkene göre farklı sonuçlar verdiği gözlemlenmiştir.

Uludağ (2016), kanser hastalarının başa çıkma tarzlarını konu edinen bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Buna göre bakım verenlerden kadınların erkeklere oranla etkisiz yöntemlerden olan çaresiz yaklaşımı daha fazla kullandıkları tespit edilmiştir. Ayrıca stresle başa çıkmada etkili yöntemi kullananların diğerlerine oranla daha az tükenmişlik yaşadıkları görüldü. Etkisiz yöntemi kullananların ise daha fazla tükenmişlik yaşadıkları tespit edilmiştir. Sonuçlar kanser hastalarının hangi tür başa çıkma biçimlerini kullandıklarını anlamak bakımından değerlidir.

Güven (2016) ise spor alanında insanların başa çıkma mekanizmalarının nasıl işlediğini incelemek amacıyla futbol hakemlerinin yaşam kalitesi düzeyleri ile stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi konulu bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda yaşam kalitesi değerlerinde fiziksel sağlık ve ruh sağlığı bileşenlerinde ortalamanın üstü değerler bulunmuştur. Stresle başa çıkma tarzlarında etkisi ve etkisiz yöntemlerin kullanıldığı belirlenmiştir.

Bozdağ (2015), farklı bir örneklem olan göç yaşamış insanların baş etme mekanizmalarını nasıl kullandıklarını değerlendiren bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Buna göre iç göç yaşamış ve yaşamamış ergenlerin uyum düzeyleri ve uyum sorunları (duygusal sıkıntı, antisosyal davranış, olumlu benlik ve öfke kontrol problemleri) arasında anlamlı bir fark olmadığı ve sosyal desteğe başvurma dışında, stresle başa çıkma tarzlarının da farklılaşmadığı görülmüştür. Sosyal desteğe başvurmaya dönük olarak ise iç göç yaşamamış ergenler lehine anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır.

Erdem (2015), aile ve sosyal politikalar bakanlığına başvuran insanların varolan sıkıntılarının çözüm yollarında başa çıkma mekanizmalarının ne derece rol aldığını belirlemeye yönelik bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bunun sonucuna göre çalışma ve kontrol gruplarında yer alan bireylerin korkulu ve saplantılı bağlanma stillerinden elde ettikleri skorların daha yüksek olduğu, genel olarak umutsuzluk seviyelerinin daha yüksek olduğu ve stresle başa çıkarken Kendine Güvensiz, Boyun Eğici ve Sosyal Destek Arama yaklaşımlarını daha yoğun olarak kullandıkları belirlenmiştir.

Son 5 yıldaki araştırmalara bakıldığında başa çıkma biçimleriyle aileden algılanan sosyal destek (Özdemir, 2016), sosyal karşılaştırma (Sarı, 2013), çatışma yönetimi (Gökalp, 2013) ve intihar (Yılmaz, 2012) arasında anlamlı ilişkilerin olduğu belirlenmiştir. Yukarıda ifade edilen araştırmaların yanında kariyer ve kariyer kararı verme yetkinlik beklentisi bağlamında da ulusal literatür incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda doğrudan kariyer kararı yetkinlik beklentisi ve başa çıkma tarzları arasında yapılan bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Yukarıdaki araştırmaların yanında şu görülmektedir ki, henüz Türkiye’de kariyer kararı yetkinlik beklentisi ve başa çıkma biçimleri arasında yapılan bir araştırma bulunmamaktadır. Bu nedenle araştırmanın literatürdeki boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu araştırmada nicel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel (2008), belirli bir yapı içindeki ilişkilerin incelenmesinde, farklı gruplar arasında karşılaştırmalar yapılmasında ve sonuçların genelleştirilmesinde nicel araştırmaların yapılmasının daha avantajlı olacağını ifade etmektedirler. Bu nedenle araştırma nicel araştırma yöntemi kapsamında dizayn edilmiştir. Bu kapsamda araştırmada nicel araştırma modellerinden biri olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Karasar (2002) ilişkisel tarama modelini; iki ya da daha çok değişken arasında birlikte değişimin varlığını ya da derecesini betimlemeyi amaçlayan bir model olarak açıklamıştır. Araştırmanın bağımlı değişkeni kariyer kararı yetkinlik beklentisi, bağımsız değişkenler ise anne baba tutumları ve başa çıkma biçimleri olarak belirlenmiştir.

3.1. Çalışma Grubu

Bu araştırma, 2015-2016 eğitim ve öğretim yılında Kırşehir ilinde resmi fen lisesi ve anadolu liselerinde öğrenim gören 399 lise öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Grubun cinsiyete göre dağılımını 198 (%49.6) erkek 201 (%50.4) kız şeklindedir. Çalışma grubunun belirlenmesinde uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda araştırma için il merkezindeki liselerin başarı düzeyleri dikkate alınmış, başarısı yüksek, orta ve düşük düzeydeki liselerden fen lisesi, bir anadolu lisesi ve bir genel lise olmak üzere üç lise belirlenmiştir. Daha sonra belirlenen okullara araştırmacı tarafından bizzat gidilerek o sırada sınıfta bulunan öğrencilere ölçekler uygulanarak veriler toplanmıştır. Tablo 1’de çalışma grubunun cinsiyete göre dağılımını yer almaktadır.

Tablo 1

Çalışma Grubuna İlişkin Kişisel Veriler

Cinsiyet	N	%
Erkek	198	49.6
Kadın	201	50.4
Toplam	399	100

Çalışma grubunda 9. sınıftan 118 (%29.6), 10. sınıftan 107 (%26.8), 11. sınıftan 95 (%23.8), 12. sınıftan 79 (%19.8) öğrenci bulunmaktadır. Çalışma grubundaki öğrencilerin sınıf düzeylerine göre dağılımı Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2

Çalışma Grubunun Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

Sınıf	N	%
9	118	29.6
10	107	26.8
11	95	23.8
12	79	19.8
Toplam	399	100

3.2. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formunun yanı sıra Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği, Anne Baba Tutumları Ölçeği ve Çocuk ve Ergenler için Başa Çıkma Ölçeği kullanılmıştır.

3.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Katılımcılara ilişkin cinsiyet ve sınıf düzeylerine ait bilgiler yer almaktadır (Ek 2).

3.2.2. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği

Betz, Klein ve Taylor, (1996) tarafından geliştirilen Career Decision Competency Expectation Scale (CDSS-SF), Işık (2010) tarafından Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği (KKYBÖ) olarak Türk kültürüne uyarlanmıştır. KKYBÖ 5’li Likert tipi bir ölçektir (Hiç Güvenmiyorum-1 ifadesinden Çok Güveniyorum-5 ifadesine). Ölçek toplam 25 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .88 olarak belirlenmiştir. Yedi hafta ara ile yapılan test- tekrar test güvenirlik çalışmasında hesaplanan Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı .81 ($p < .01$)

dir. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda ölçekten tek bir toplam puan (toplam varyansın %49'u açıklanmaktadır) elde etmenin mümkün olduğu belirlenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizinde ortaya çıkan uyum değerleri ise $\chi^2 = 336.73$, GFI=.90, CFI=.90, RMSEA=.048 ve SRMR=.078 olarak hesaplanmıştır (Işık, 2010).

Ölçekten örnek maddeler: “İyi bir özgeçmiş hazırlayabilme” ve “Yeteneklerinizi doğru bir şekilde değerlendirebilme” şeklindedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar yüksek düzeydeki Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi'ne işaret etmektedir (Ek 3).

3.2.3. Anne Baba Tutumları Ölçeği

Küçükturan (2005) tarafından geliştirilen Ana Baba Tutumları Ölçeği çocukların anne babalarının değişen tutumlarına olan bakış açılarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla 88 maddelik ölçek yaşları 9 ile 17 arasında değişen 588 çocuğa uygulanmıştır. Son halde 15 soruluk iki alt boyuta ulaşmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa değerlerine bakıldığında, ilk faktör için .88, ikinci faktör için .85 ve ölçeğin tamamı için .79 değerlerine ulaşılmıştır. Ölçekten alınan puanların artması alt faktörlere olan inancın yükseldiğini göstermektedir (Ek 4).

3.2.4. Çocuk ve Ergenler için Başa Çıkma Ölçeği

Çocuk ve Ergenler için Başa Çıkma Ölçeği (ÇEBCÖ)'nin biri ergenler (13-18 yaş) ve biri çocuklar (5-13 yaş) olmak üzere iki formu bulunmaktadır (Bedel, Işık ve Hamarta, 2014). Ergen formunun derecelendirmeleri Hiçbir zaman'dan (0) Her zaman'a (3) dördü bir ölçek üzerinden yapılmaktadır. Ölçekten iki örnek madde şunlardır: “Yaşadığım problemi başka şeyler düşünüp başka şeyler yaparak unutmaya çalışırım” ve “Olayların olumlu taraflarını görmeye çalışarak olumlu sonuçlar üzerine odaklanmaya çalışırım.” Ölçekten alınabilecek puanlar Aktif ve Kaçınan Başa Çıkma için 0-12, Olumsuz Başa Çıkma içinse 0-9 arasında değişmektedir. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı farklı çalışmalarda madde sayılarının azlığından dolayı (Cheng ve Chan, 2003; Spirito vd., 1988; Vigna vd., 2010) $\alpha = .43$ 'ten $\alpha = .77$ 'e değişmektedir ancak bu değer çalışmaların büyük çoğunluğunda kabul edilebilir düzeydedir. Test-tekrar-test katsayısı ise 3-7 gün arasında yüksekken ($r = .41-.83$) zaman aralığı 10 haftaya doğru çıktıkça ($r = .15-.43$) beklendiği gibi azalmaktadır. Ölçeğin ölçüt bağıntılı

geçerliği benzer başa çıkma ölçekleri ve stres, kaygı ve depresyon gibi kavramlar arasındaki anlamlı korelasyonlarla sınıanmıştır (Ek-5).

3.3. Araştırmanın İşlem Yolu

Araştırma için öncelikle Milli Eğitim Bakanlığı Kırşehir İl Milli Eğitim Müdürlüğünden Kırşehir/Merkez ilinde bulunan fen lisesi, anadolu lisesi ve genel lisede ölçme araçlarının uygulanması amacıyla gerekli izin alınmıştır. Daha sonra alınan izin belgesiyle beraber okullara gidilerek okul müdürleriyle ölçeklerin uygun yer ve ders saatinde uygulanabilmesi için görüşmeler yapılmıştır. Ölçek uygulamaları araştırmacı ve okulda görevli rehber öğretmen nezaretinde, sınıf ortamında, tek oturumda gerçekleştirilmiştir. Uygulamalar yaklaşık 20-25 dakika içerisinde gerçekleştirilmiştir. Yaklaşık iki haftalık bir süre içinde tüm uygulamalar tamamlanmıştır. Okullarda uygulanan 450 adet ölçme aracından eksik ve hatalı işaretlenenler çıkarılmış, kalan 399 ölçek üzerinde analiz yapılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizi sürecinde ilk olarak eksik ve hatalı veriler ayıklanmıştır. Veri analizi SPSS 18.0 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Daha sonra verilerin normal dağılım değerleri basıklık çarpıklık katsayıları hesaplanarak kontrol edilmiş ve verilerin normal dağılıma uygun olduğu belirlenmiştir. Buradan yola çıkılarak değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon katsayısı tekniği ve çoklu regresyon analizi ile incelenmiştir. Veriler $p<.05$ ve $p<.01$ düzeyinde anlamlı kabul edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırma kapsamında toplanan verilerin analizlerinden ulaşılan bulgular yer almaktadır. Bulgular alt problemlerin sırasına göre düzenlenmiştir.

4.1. Anne Baba Tutumları Ölçeği Alt Boyutları ve Başa Çıkma Stilleri İle Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Alt Boyutları Arasında Anlamlı Düzeyde İlişki Var Mıdır?

Anne baba tutumları ölçeği alt boyutları (SK, OD) ve başa çıkma stilleri (ABC, KBC, OBC) ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi ölçeği alt boyutları (KDBSD, MIBT, HB, PY, PC) arasındaki ilişkiye ait analiz sonuçları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 3

Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi, Anne Baba Tutumları ve Başa Çıkma Biçimleri Arasındaki Korelasyonel İlişkiler

	TKKYB	KDBSD	MIBT	HB	PY	PC	SK	OD	ABC	KBC	OBC
TKKYB	1	.90**	.86**	.91**	.91**	.85**	.34**	-.04	.29**	-.05	-.15**
KDBSD		1	.73**	.82**	.76**	.70**	.32**	-.06	.22**	-.06	-.19**
MIBT			1	.71**	.74**	.66**	.27**	.02	.19**	-.04	-.11*
HB				1	.82**	.69**	.29**	-.07	.28**	-.08	-.11*
PY					1	.73**	.31**	-.05	.31**	-.06	-.13**
PC						1	.30**	-.04	.26**	-.08	-.11*
SK							1	-.04	.22**	-.03	-.23**
OD								1	-.11*	.18**	.31**
ABC									1	.15**	-.03
KBC										1	.43**
OBC											1

**p<.01, *p<.05

Yapılan analiz sonuçlarına göre toplam kariyer kararı yetkinlik beklentisi ile anne baba tutumu alt boyutlarından sorumluluk ve kabul arasında ($r=.34$, $p<.01$) pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında başa çıkma biçimleri alt boyutları olan aktif başa çıkma arasında da pozitif yönde ($r=.29$, $p<.01$) anlamlı bir ilişki, olumsuz başa çıkma ile ise ($r=-.15$, $p<.01$) negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Kariyer kararı yetkinlik beklentisinin alt boyutu olan kendini doğru bir şekilde değerlendirme ile anne baba tutumlarından sorumluluk ve kabul ($r=.32$, $p<.01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında kendini doğru değerlendirme ile başa çıkma biçimlerinin alt boyutlarından aktif başa çıkma ile pozitif yönde ($r=.22$, $p<.01$), olumsuz başa çıkma ile ise ($r=-.19$) negatif yönde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir.

Kariyer kararı yetkinlik beklentisinin alt boyutu olan mesleklerle ilgili bilgi toplama ile anne baba tutumlarından sorumluluk ve kabul ($r=.275$, $p<.01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında mesleklerle ilgili bilgi toplama ile başa çıkma biçimlerinin alt boyutlarından aktif başa çıkma ile pozitif yönde ($r=.193$, $p<.01$), olumsuz başa çıkma ile ise ($r=-.11$) negatif yönde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir.

Kariyer kararı yetkinlik beklentisinin alt boyutu olan hedef belirleme ile anne baba tutumlarından sorumluluk ve kabul ($r=.294$, $p<.01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında hedef belirleme ile başa çıkma biçimlerinin alt boyutlarından aktif başa çıkma arasında pozitif yönde ($r=.28$, $p<.01$), olumsuz başa çıkma ile ise ($r=-.11$) negatif yönde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir.

Kariyer kararı yetkinlik beklentisinin alt boyutu olan gerçekçi plan yapma ile anne baba tutumlarından sorumluluk ve kabul ($r=.31$, $p<.01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında gerçekçi plan yapma ile başa çıkma biçimlerinin alt boyutlarından aktif başa çıkma ile pozitif yönde ($r=.31$, $p<.01$), olumsuz başa çıkma ile ise ($r=-.13$) negatif yönde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir.

Kariyer kararı yetkinlik beklentisinin alt boyutu olan problem çözme ile anne baba tutumlarından sorumluluk ve kabul ($r=.30$, $p<.01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında problem çözme ile başa çıkma biçimlerinin alt boyutlarından aktif başa çıkma ile pozitif yönde ($r=.26$, $p<.01$), olumsuz başa çıkma ile ise ($r=-.119$) negatif yönde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir.

4.2. Anne Baba Tutumları Ölçeği Alt Boyutları ve Başa Çıkma Stilleri, Kariyeri Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Alt Boyutlarını Anlamli Düzeyde Yordamakta Mıdır?

Anne baba tutumları ölçeği alt boyutları ve başa çıkma stillerinin, kariyeri kararı yetkinlik beklentisi ölçeği alt boyutları olan “kendini doğru bir şekilde değerlendirme, mesleklerle ilgili bilgi toplama, hedef belirleme, mesleki gerçekçi plan yapma, problem çözme”yi anlamli düzeyde yordayıp yordamadığına ilişkin analiz sonuçları ayrı ayrı ele alınmış ve tablolar halinde gösterilmiştir.

4.2.1. Anne Baba Tutumları Ölçeği Alt Boyutları ve Başa Çıkma Stilleri, Kariyeri Kararı Yetkinlik Beklentisi Alt Boyutlarından Kendini Doğru Bir Şekilde Değerlendirme Alt Boyutunu Anlamli Düzeyde Yordamakta Mıdır?

Anne baba tutumları ölçeği alt boyutları ve başa çıkma stillerinin, kariyeri kararı yetkinlik beklentisi alt boyutlarından kendini doğru bir şekilde değerlendirme alt boyutunu anlamli düzeyde yordayıp yordamadığına ilişkin analiz sonuçları Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 4

Kendini Doğru Bir Şekilde Değerlendirme Alt Boyutunun Yordanmasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonucu

Değişken	B	Standart Hata	β	t
Sabit	-	1.24		10.81*
	13.45			
Sorumluluk ve Kabul	.08	.01	.25	5.19*
Otorite ve Denetleme	.00	.01	.01	.21
Aktif Başa Çıkma	.23	.06	.16	3.40*
Kaçınan Başa Çıkma	-.05	.07	-.03	-.71
Olumsuz Başa Çıkma	-.18	.09	-.11	-2.02 *

* $p < .01$ $R^2 = .143$ ve düzeltilmiş $R^2 = .132$

Yapılan çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre kendini doğru şekilde değerlendirme boyutunu yordama da anne baba tutumları ölçeğinin alt boyutu olan sorumluluk ve kabul’ün ($t=5.19$, $p < .01$) anlamli bir yordayıcı olduğu; bunun yanında başa çıkma biçimlerinden aktif başa çıkma ($t=3.40$, $p < .01$) ve olumsuz başa çıkmanın

($t=-2.02$, $p<.01$) da anlamlı birer yordayıcı olduğu belirlenmiştir. Kurulan modelin toplam varyansı açıklama oranı %13 tür.

4.2.2. Anne Baba Tutumları Ölçeği Alt Boyutları ve Başa Çıkma Stilleri, Kariyeri Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Alt Boyutlarından Mesleklerle İlgili Bilgi Toplama Alt Boyutunu Anlamlı Düzeyde Yordamakta Mıdır?

Anne baba tutumları ölçeği alt boyutları ve başa çıkma stillerinin, kariyeri kararı yetkinlik beklentisi ölçeği alt boyutlarından mesleklerle ilgili bilgi toplama alt boyutunu anlamlı düzeyde yordayıp yordamadığına ilişkin analiz sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 5

Mesleklerle İlgili Bilgi Toplama Alt Boyutunun Yordanmasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonucu

Değişken	B	Standart Hata	β	t
Sabit	- 12.37	1.30		9.46*
Sorumluluk ve Kabul	.07	.01	.22	4.52*
Otorite ve Denetleme	.02	.01	.08	1.62*
Aktif Başa Çıkma	.22	.07	.15	3.11*
Kaçınan Başa Çıkma	-.06	.08	-.04	-.82
Olumsuz Başa Çıkma	-.09	.09	-.05	-1.04

* $p<.01$ $R^2=.104$ ve düzeltilmiş $R^2=.092$

Yapılan çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre mesleklerle ilgili bilgi toplama boyutunu yordama da anne baba tutumları ölçeğinin alt boyutları olan sorumluluk ve kabul ($t=4.52$, $p<.01$) ile otorite ve denetleme ($t=1.62$, $p<.01$) anlamlı birer yordayıcı olduğu; bunun yanında başa çıkma biçimlerinden aktif başa çıkmanın ($t=3.11$, $p<.01$) da anlamlı birer yordayıcı olduğu belirlenmiştir. Kurulan modelin toplam varyansı açıklama oranı %9 dur.

4.2.3. Anne Baba Tutumları Ölçeği Alt Boyutları ve Başa Çıkma Stilleri, Kariyeri Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Alt Boyutlarından Hedef Belirleme Alt Boyutunu Anlamlı Düzeyde Yordamakta Mıdır?

Anne baba tutumları ölçeği alt boyutları ve başa çıkma stillerinin, kariyeri kararı yetkinlik beklentisi ölçeği alt boyutlarından hedef belirleme alt boyutunu anlamlı düzeyde yordayıp yordamadığı Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 6

Hedef Belirleme Alt Boyutunun Yordanmasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonucu

Değişken	B	Standart Hata	β	t
Sabit	-	1.29		9.88*
	12.78			
Sorumluluk ve Kabul	.08	.01	.23	4.69*
Otorite ve Denetleme	-.00	.01	-.02	-.51
Aktif Başa Çıkma	.33	.07	.23	4.71*
Kaçınan Başa Çıkma	-.02	.08	-.01	-.24
Olumsuz Başa Çıkma	-.06	.09	-.03	-.69

* $p < .01$ $R^2 = .141$ ve düzeltilmiş $R^2 = .130$

Yapılan çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre hedef belirleme boyutunu yordama da anne baba tutumları ölçeğinin alt boyutu olan sorumluluk ve kabul'ün ($t=4.69$, $p < .01$) anlamlı bir yordayıcı olduğu; bunun yanında başa çıkma biçimlerinden aktif başa çıkmanın ($t=4.71$, $p < .01$) da anlamlı birer yordayıcı olduğu belirlenmiştir. Kurulan modelin toplam varyansı açıklama oranı %13 tür.

4.2.4. Anne Baba Tutumları Ölçeği Alt Boyutları ve Başa Çıkma Stilleri, Kariyeri Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Alt Boyutlarından Mesleki Gerçekçi Plan Yapma Alt Boyutunu Anlamlı Düzeyde Yordamakta Mıdır?

Anne baba tutumları ölçeği alt boyutları ve başa çıkma stillerinin, kariyeri kararı yetkinlik beklentisi ölçeği alt boyutlarından mesleki gerçekçi plan yapma alt boyutunu anlamlı düzeyde yordayıp yordamadığı Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 7

Gerçekçi Plan Yapma Alt Boyutunun Yordanmasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonucu

Değişken	B	Standart Hata	β	t
Sabit	-	1.29		8.921*
	11.51			
Sorumluluk ve Kabul	.08	.01	.24	5.05*
Otorite ve Denetleme	.00	.01	.01	.27
Aktif Başa Çıkma	.40	.07	.27	5.68*
Kaçınan Başa Çıkma	-.12	.08	-.07	-1.52*
Olumsuz Başa Çıkma	-.06	.09	-.03	-.67

* $p < .01$ $R^2 = .174$ ve düzeltilmiş $R^2 = .163$

Yapılan çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre gerçekçi plan yapma boyutunu yordama da anne baba tutumları ölçeğinin alt boyutu olan sorumluluk ve kabul'ün ($t=5.05$, $p < .01$) anlamlı bir yordayıcı olduğu; bunun yanında başa çıkma biçimlerinden aktif başa çıkma ($t=5.68$, $p < .01$) ve kaçınan başa çıkmanın ($t=-1.52$, $p < .01$) da anlamlı birer yordayıcı olduğu belirlenmiştir. Kurulan modelin toplam varyansı açıklama oranı %16 dır.

4.2.5. Anne Baba Tutumları Ölçeği Alt Boyutları ve Başa Çıkma Stilleri, Kariyeri Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Alt Boyutlarından Problem Çözme Alt Boyutunu Anlamlı Düzeyde Yordamakta Mıdır?

Anne baba tutumları ölçeği alt boyutları ve başa çıkma stillerinin, kariyeri kararı yetkinlik beklentisi ölçeği alt boyutlarından problem çözme alt boyutunu anlamlı düzeyde yordayıp yordamadığına ilişkin analiz sonuçları Tablo 7'de gösterilmektedir.

Tablo 8

Problem Çözme Alt Boyutunun Yordanmasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonucu

Değişken	B	Standart Hata	β	t
Sabit	- 10.80	1.33		8.07*
Sorumluluk ve Kabul	.09	.01	.25	5.08*
Otorite ve Denetleme	.00	.01	.01	.25
Aktif Başa Çıkma	.34	.07	.22	4.64*
Kaçınan Başa Çıkma	-.17	.08	-.10	-2.03*
Olumsuz Başa Çıkma	-.01	.09	-.01	-.19

* $p < .01$ $R^2 = .147$ ve düzeltilmiş $R^2 = .136$

Yapılan çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre problem çözme boyutunu yordama da anne baba tutumları ölçeğinin alt boyutu olan sorumluluk ve kabul'ün ($t=5.08$, $p < .01$) anlamlı bir yordayıcı olduğu; bunun yanında başa çıkma biçimlerinden aktif başa çıkma ($t=4.64$, $p < .01$) ve kaçınan başa çıkmanın ($t=-2.03$, $p < .01$) da anlamlı birer yordayıcı olduğu belirlenmiştir. Kurulan modelin toplam varyansı açıklama oranı %14 dür.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırmada kariyer kararı yetkinlik beklentisi ile anne baba tutumları ve başa çıkma stilleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

5.1. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi İle Anne Baba Tutumları ve Başa Çıkma Stilleri Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Araştırma kapsamında ilk olarak kariyer kararı yetkinlik beklentisini yordama da anne baba tutumlarının ve başa çıkma biçimlerinin yordayıcı etkisi toplam boyutta incelenmiştir. Buna göre anne baba tutumlarının alt boyutu olan sorumluluk ve kabulün kariyer kararı yetkinlik beklentisinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu, başa çıkma biçimlerinin alt boyutu olan aktif başa çıkmanın ise anlamlı bir yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Kariyer kararı yetkinlik beklentisi, bireyin kariyer kararı verme sürecinde kendi yapabileceklerine olan inancını yansıtmaktadır (Lent ve Hackett, 1987). Bu süreçte bireyin bazı iç ve dış faktörlerden etkilendiği ifade edilmiştir (Luzzo ve Day, 1999). Lent vd. (1996) kariyer tercih sürecinde bazı faktörler tanımlamışlardır. Onlara göre, bireyin yakın çevresinde olan kişilerin (e.g. anne baba ya da yakın arkadaşlar) meslek seçimindeki etkilerini kapsar. Bireyin belirli bir konuda seçimi olabilir. Buna karşın ekonomik koşullar, ailenin ya da akrabaların tercihler üzerindeki müdahalesi veya gerekli eğitimin alınmaması gibi sebeplerden bu seçim gerçekleşmeyebilir (Lent vd., 1996). Dolayısıyla kariyer kararı yetkinliği konusunda da bireylerin anne baba tutumlarının onların bu konudaki inançları üzerinde etkili olabileceği düşüncesi oluşmaktadır. Bu bilgiler ışığında ailenin bireyin kariyer kararı verme sürecinde takındığı tutumu ortaya koymaya yönelik önemli bir bulguya ulaşıldığı ifade edilebilir. Özellikle bu boyut anne babaların çocuklarını hangi durumda olurlarsa olsunlar kabul ettiklerini yansıtmaktadır (Günalp, 2007). Yine bu boyutta puanların yükselmesi ile anne babaların çocuklarına güven duydukları ve güvendikleri sonucunu ortaya çıkmaktadır (Keskin ve Çam, 2008). Palut (2008) sorumluluk ve kabul boyutunu açıklarken çocuklar ve anne-babalar arasındaki destek ilişkisine dikkati çekmiş ve onlara alabilecekleri sorumluluklar verdiklerini, bunun da aralarındaki güven ilişkisini güçlendirdiğini belirtmiştir. Literatürde kariyer tercihi ve aile etkisi üzerinde yapılan

araştırmaların çoğunda (Nota, Ferrari, Solberg ve Soresi, 2007; Paa ve Mcwhirter, 2000; Ryan vd., 1996; Whiston ve Keller, 2004) ailenin bireyler için önemli bir etken olduğu, seçimlerine yön vermede düşüncelerine inandıkları, hatta bazen kendi düşüncelerinin de önünde tuttıkları ortaya konmuştur.

Başa çıkma biçimlerinden aktif başa çıkmanın kariyer kararı yetkinlik beklentisinin anlamlı bir yordayısı olması da manidardır. Kariyer kararı yetkinliği aynı zamanda bireyin istediği kariyere inancını da yansıtmaktadır. Bu inancın düzeyi zaman zaman olumlu ve olumsuz deneyimlerden etkilenebilmektedir.

Bu süreçte bireyin bazı zorluklarla karşılaşması ve bunları aşmasının da önemi büyüktür. Aktif başa çıkan bireyler sorunları göz ardı etmeden üstüne giderek farkına vararak çözmeye çalışırlar (Matud, 2004). Bu bağlamda bireyin kariyer kararı yetkinliğinin gelişmiş olmasıyla bu süreçte karşılaştığı zorlukları aktif olarak aşmaya çalışması da anlamlıdır. Janeiro ve Marques (2010) bireylerin kariyer tercihlerinde farklı başa çıkma biçimlerini kullanmaları arasında bir ilişki olduğunu ifade etmişlerdir. Uyum sağlayıcı ve aktif başa çıkma biçimlerinin pasif yollarla başa çıkma biçimlerine göre bireyin öz-yeterlik algısını daha olumlu etkilediği belirlenmiştir. Kariyer gelişimi sürecinde de yapılan araştırmalar karşılaştığı sorunlar karşısında çabuk pes etmeyen, mücadele eden bireylerin yaptıkları tercihlerde daha başarılı olduklarını ortaya koymaktadır (Heppner, Cook Strozier ve Heppner, 1991; Jex, Bliese, Buzzell ve Primeau, 2001; Robitschek ve Cook, 1999).

Dolayısıyla araştırma bulguları ve literatürde yer alan araştırmalar ışığında şu ifade edilebilir ki; aile kişinin meslek tercihinde önemli bir rol oynar. Yapıcı ve güven verici aile tutumları bireylerin kendine olan inançlarını destekler. Bu inançlardan birisi de kariyer tercihine yön veren inançlar olduğu dikkate alındında, ailelerin bu süreçte daha aktif ve bilinçli rol almalarının önemi ortaya çıkmaktadır. Ve yine kariyer kararı yetkinliğinin oluşması sürecinde karşılaştığı sorunlarla aktif başa çıkma alışkanlığı olan bireylerin daha mutlu seçimler yapacağı ortaya konmuştur.

5.2. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi “Kendini Doğru Bir Şekilde Değerlendirme” Alt Boyutunun Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Araştırma kapsamında araştırılan noktalardan birisi de kariyer kararı yetkinlik beklentisinin alt boyutlarının anne baba tutumları ve başa çıkma tarzları tarafından ne düzeyde yordandığını ortaya koymaktır. Bu kapsamda ilk olarak kendini doğru şekilde değerlendirme alt boyutunun anne baba tutumları ve başa çıkma tarzları alt boyutları tarafından ne düzeyde yordandığı incelenmiştir. Buna göre anne baba tutumlarında sorumluluk ve kabul boyutu ile başa çıkma biçimlerinden aktif başa çıkma ve olumsuz başa çıkmanın anlamlı yordayıcılar olduğu ortaya konmuştur. İlk olarak anne baba tutumlarıyla olan ilişki dikkate alındığında şu ifade edilebilir ki, ailenin çocuğuna karşı davranışlarında dikkatli ve ölçülü olması, ona güvenmesi bireyin kendilik algısı üzerinde olumlu etkiye sahiptir (Baumrind, 1991). Kendini doğru şekilde değerlendirme, bireyin sahip olduğu dinamikleri tanıması, kariyer tercih sürecinde bu dinamikleri doğru ve etkili şekilde kullanabilmesi anlamına gelmektedir (Hargrove, Creagh ve Burgess, 2002). Nota vd., (2007) bireyin kariyer sürecinde yapacağı seçimlerde kendi ilgi, yeterlik ve becerilerinin farkında olması ve bunları doğru yönde kullanabilmesinin başarılı kariyer tercihlerindeki önemine dikkati çekmektedir. Lent vd. (1996) benzer şekilde yetkinlik beklentisi ve bireyin kendini tanıması arasındaki ilişkiye dikkati çekerek; bireyin kendisine yönelik farkındalığın kariyer tercihinde önemli bir rolü olduğunu vurgulamıştır. Yine bu konu etrafında yapılan araştırmalar göstermektedir ki (Nota vd., 2007; Paa ve Mcwhirter, 2000; Ryan vd., 1996; Whiston, 1996), bireyin farkındalığının yüksek olması, başarılı bir kariyer kararı için çok önemlidir. Bu bilgiler ışığında ailenin bireyin kariyer kararı verme sürecinde takındığı tutumu ortaya koymaya yönelik önemli bir bulguya ulaşıldığı ifade edilebilir. Özellikle bu boyut anne babaların çocuklarını hangi durumda olurlarsa olsunlar kabul ettiklerini yansıtmaktadır (Günel, 2007). Yine bu boyutta puanların yükselmesi ile anne babaların çocuklarına güven duydukları ve güvendikleri sonucunu ortaya çıkmaktadır (Keskin ve Çam, 2008). Palut (2008) sorumluluk ve kabul boyutunu açıklarken çocuklar ve anne-babalar arasındaki destek ilişkisine dikkati çekmiş ve onlara alabilecekleri sorumluluklar verdiklerini, bunun da aralarındaki güven ilişkisini güçlendirdiğini belirtmiştir. Literatürde bu konuda yapılan araştırmalarda da anne baba desteği alan

bireylerin daha başarılı kariyer seçimleri yaptıkları ortaya konmuştur. Dolayısıyla bulgular ile literatürün birbirini desteklediği görülmektedir.

Başta çıkma stillerinde olan anlamlı yordayıcı sonuçlar dikkate alındığında ise bireyin kendini tanımasıyla, karşılaştığı sorunları aşabilmesi arasındaki ilişkiyi açıklayabilmek adına değerli görülmektedir. Kendini doğru şekilde değerlendirme, bireyin sahip olduğu dinamikleri tanıması, kariyer tercih sürecinde bu dinamikleri doğru ve etkili şekilde kullanabilmesi anlamına gelmektedir (Taylor ve Pompa, 1990; Wolfe ve Betz, 2004). Hackett ve Betz (1981) bireyin kariyer sürecinde yapacağı seçimlerde kendi ilgi, yeterlik ve becerilerinin farkında olması ve bunları doğru yönde kullanabilmesinin başarılı kariyer tercihlerindeki önemine dikkati çekmektedir. Betz (2000) benzer şekilde yetkinlik beklentisi ve bireyin kendini tanıması arasındaki ilişkiye dikkati çekerek; bireyin kendisine yönelik farkındalığın kariyer tercihinde önemli bir rolü olduğunu vurgulamıştır. Yine bu konu etrafında geçmişten günümüze yapılan araştırmalar göstermektedir ki (Blustein, 1989; Betz, 2004; Betz ve Luzzo, 1996; Metheny ve McWhirter, 2013), bireyin farkındalığının yüksek olması, başarılı bir kariyer kararı için çok önemlidir. Bu bilgiler ışığında araştırma sonucunda ortaya çıkan kendini doğru değerlendirme kavramıyla aktif başa çıkmanın pozitif yönde olumsuz başa çıkmanın da negatif yönde korelasyona sahip olması manidardır. Bu konuda literatürde yer alan araştırmalar da göstermektedir ki (Betz, 1992; Ryan vd., 1996; Taylor ve Betz, 1983; Taylor ve Pompa, 1990), kariyer tercih sürecinde kendi dinamiklerini tanıyan; ilgi, beceri ve yeteneklerine yönelik farkındalığı yüksek olan bireyler aynı zamanda karşılaştıkları zorluklarla baş etme noktasında da başarılıdırlar.

Yine yapılan araştırmalar incelendiğinde kariyer kararı sürecinde karşılaşılan birçok sorun ve bunların aşılması noktasında kendine yönelik farkındalığı yüksek bireylerin daha başarılı olduğu görülmektedir (Chung, 2002; Creed, Patton ve Prideaux, 2006; Flores, Ojeda, Huang, Gee, ve Lee, 2006; Gushue, Clarke, Pantzer ve Scanlan, 2006). Bu konuda Hackett ve Betz (1981) bireyin kendi kariyer yeterliklerine olan inançlarının güçlü olması ile karşılaştığı engelleri aşabilmesi arasında pozitif ilişki olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla araştırma bulgusunun literatür tarafından desteklendiği görülmektedir. Bu noktada kendine yönelik kariyer farkındalığı yüksek bireylerin karşılaştıkları engelleri daha kolay aşabildikleri ifade edilebilir.

Bu bulgulardan yola çıkılarak şu ifade edilebilir ki, kariyer kararı yetkinliğinin oluşması kapsamında bireyin kendini doğru şekilde değerlendirebilmesi kendisiyle için açık, anlaşılır bir dil kullanan, güven duyan bir aileye ihtiyacı vardır. Bu şekilde bireyin kendilik duygusu gelişir ve kariyer yetkinliğini de olumlu yönde etkiler. Aynı şekilde bireyin kendilik duygusunun gelişmiş olmasıyla aktif başa çıkmayı kullanması arasında da pozitif yönde bir ilişki vardır denilebilir.

5.3. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi “Mesleklerle İlgili Bilgi Toplama” Alt Boyutunun Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Bir diğer araştırma bulgusuna göre bireyin mesleklerle ilgili bilgi toplama yetkinliğinin sorumluluk ve kabul alt boyutu tarafından anlamlı şekilde yordanmaktadır. Sorumluluk ve kabul boyutunun bireyin ailesi tarafından doğru anlaşılması, güvenilmesi ve aşabileceği sorumluluklar verilmesi şeklinde yorumlanırsa ortaya çıkan bu sonuç manidar görülmektedir. Yapılan araştırmalar mesleklerle ilgili bilgi toplama da çocukların farklı kaynaklardan (aile, öğretmen, arkadaş ve akraba) yararlandıklarını ortaya koymaktadır (Betz, 2004; Lent vd., 1996; Solberg vd., 1996). Ayrıca bu sürecin kariyer tercihinde önemli bir yeri vardır çünkü bu süreçte yaşanabilecek olumsuz deneyimler kariyer tercihlerini olumsuz etkileyebilmektedir (Dillard ve Campbell, 1981; Taylor, Harris ve Taylor, 2004). Bu noktada da ailenin anlayışı ve yol göstericiliği ön plana çıkmaktadır. Çocuğuna bu süreçte destek olan ailelerin onların meslek seçim sürecindeki başarıları üzerinde etkisi olduğu kanıtlanmıştır (Nota vd., 2007). Dolayısıyla mesleklerin araştırılması kariyer kararı yetkinliği için kritik aşamalardan birisidir. Yetkinlik inancının oluşmasında geçirilecek doğrudan ve dolaylı deneyimlerin etkisi çok önemlidir. Bu süreçte ailenin çocuğa güveni, onu olumlu yönde destekleyecektir. Aile desteğinin kariyer gelişimi sürecinde yarattığı olumlu etkiden daha önce de bahsedilmiştir. Bu bağlamda ortaya çıkan sonuç literatürle eşdeğer ve anlamlıdır.

Bunun yanında mesleklerle ilgili bilgi toplama boyutunda anlamlı yordayıcılardan birisi de aktif başa çıkma olarak belirlenmiştir. Bilgi toplama süreci yukarıda da ifade edildiği gibi bireyin kendine uygun gördüğü mesleklerle ilgili araştırma yapma konusundaki yetkinliğine işaret etmektedir (Lent vd., 1996). Birey bu süreçte zaman zaman zorluklar yaşayabilir. İşler her zaman planladığı gibi gitmeyebilir. Bazen bilgi

toplama sürecinde engellenebilir. Bazen de bu süreç gereğinden uzun sürebilir. Tüm bu faktörler birer engel olarak algılanabilir. Bu noktada bireyin kendisini hedefine ne kadar odakladığı belirleyici olacaktır (Bandura ve Locke, 2003; Blustein, 1989). Çünkü yetkinlik inançlarının güçlü olmasıyla zorlukların üstesinden gelinmesi arasında pozitif yönde ilişki vardır (Jex vd., 2001). Gati ve Tall (2008) kariyer karar sürecinde karşılaşılan güçlüklerin aşılması için bireyin yetkinlik inançlarının önemine dikkat çekmiştir. Güçlü yetkinlik inancı bireyin bir zorlukla karşılaştığında çabuk pes etmemesini sağlayacaktır (Bandura, 1986). Bu bağlamda güçlü bir kariyer yetkinliği için sorunlarla ve zorluklarla aktif başa çıkan birey olma gereksinimi ortaya çıkmaktadır.

Bu bilgiler ışığında şu ifade edilebilir ki, kariyer kararı verirken yaşanan bilgi toplama süreci bireyin direncinin ve araştırma isteğinin sınındığı önemli dönemlerden birisidir. Aile desteği çok önemlidir. Yine ailenin doğru yönlendirmesi ve bireyin sorumluluk almasını desteklemesi önemlidir. Aynı şekilde bireyin bu süreçte karşılaştığı zorlukları da aşması önemlidir. Bunun için birey sorunun üstüne doğrudan gitmeli, inisiyatif almalı pasif kalmamalıdır.

5.4. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi “Hedef Belirleme” Alt Boyutunun Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Araştırma kapsamında ulaşılan bir diğer bulguya göre kariyer kararı yetkinlik beklentisinin alt boyutlarından hedef belirleme alt boyutunun sorumluluk ve kabul ile aktif başa çıkma tarafından anlamlı yordandığı belirlenmiştir. Hedef belirleme birçok kariyer uzmanı tarafından meslek seçimi sürecinde kritik dönem olarak kabul edilmektedir (Blustein, 1989; Lent vd., 1996; Betz, 2000). Betz (1992) hedef belirleme sürecinin kariyer kararı sürecinin önemli basamaklarından biri olduğunu belirtmiştir. Ryan vd. (1996) bireyin hedef belirleme geçirdiği yaşantıların önemine dikkat çekerek doğru hedef belirlemenin doğru kariyer tercihiyle önemli ilişkisi olduğunu ifade etmişlerdir. Bu konuda yapılan araştırmalar incelendiğinde de şu görülmektedir ki (Bandura, 1986) hedef belirlemenin bireyin sahip olduğu içsel ve çevresel şartlardan, bunun yanında sosyo ekonomik koşullardan etkilenmektedir. Bu noktada kariyer kararı sürecinde hedef belirleme sürecine etki eden önemli faktörlerden birisinin de anne baba tutumları olduğu ifade edilebilir. Bu sürece anne babanın önemli etkisi olduğu, bazen

verilen kararların bile aile tarafından değiştirilebildiği (Locke ve Latham, 1990) bireyin içinde büyüdüğü çevrenin bu sürece çoğu zaman yön verdiği (Gonzalez, Greenwood ve WenHsu, 2001) ortaya konmuştur. Sorumluluk ve kabul boyutu dikkate alındığında ortaya çıkan sonuç manidardır çünkü aile kariyer sürecinin en önemli yön vericilerinden birisidir. Bu süreçte anne baba çocuğuna güvenini hissettirirse, çocuk da bu güven doğrultusunda kendisi için geçerli olan en iyi tercihi yapacaktır. Bunun içinde uygun hedefler belirleyebilecektir.

Önceki bulgularla paralel olarak aktif başa çıkma sürecinin burada da anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Hedef belirleme sürecinde de aktif başa çıkmanın önemli görülmektedir çünkü birey bu süreçte bazı zorluklar öngörebilir ya da bunlarla karşılaşabilir. Bireyin kariyer kararı yetkinliği çerçevesinde hedef belirleyebilme yeterliğinin olması ona karşılaşacağı zorlukları aşabilme noktasında güç verecektir. Burada aktif başa çıkmanın ön planda olması önemlidir. Aktif başa çıkan bireyler karşılaşacakları zorlukları öngörebilir (Matud, 2004), nasıl üstesinden geleceklerini planlayabilirler (Johnson ve Pandina, 1991; Zeltzer Kellerman, Ellenberg, Dash ve Rigler, 1980). Bu nokta hedef belirlemeyle ilişkili görülmektedir. Çünkü zorluğun üstesinden nasıl geleceğini planlamak da bir hedef belirleme ve bu hedefe ulaşmak için çaba gösterme mekanizması içermektedir. Yine yapılan araştırmalar amaç ve hedef belirlemenin kariyer belirleme ve meslek seçim sürecinde anlamlı bir yordayıcı olduğunu göstermektedir (Carroll, Gordon, Haynes ve Houghton, 2013; Lent ve Brown, 2013). Dolayısıyla bulguların literatürle uyumlu olduğu değerlendirilmektedir.

Bu iki bulgudan hareketle şu ifade edilebilir ki; hedef belirleme önemli bir kariyer kararı yetkinlik basamağıdır. Bireyin bu süreçte ailesinden güven mesajını alması onun kendisine uygun hedefleri seçmekte daha cesur olmasıyla sonuçlanacaktır. Bu da yetkinlik beklentisine olumlu katkılar yapacaktır. Ayrıca bu süreçte aktif başa çıkıyor olması, kendisine belirleyeceği hedefleri seçme, planlama ve ulaşma sürecinde karşılaşacağı zorlukları aşması açısından değerli görülmektedir.

5.5. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi “Gerçekçi Plan Yapma” Alt Boyutunun Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Bu araştırmayla ortaya konan ve literatür açısından değerli görülen bir diğer değişken de kariyer kararı yetkinlik beklentisinin alt boyutu olan gerçekçi plan yapma boyutuna ilişkindir. Buna göre anne baba tutumlarından sorumluluk ve kabul’ün anlamlı bir yordayıcı olduğu belirlenmiştir. Bu alt boyutun bireyin ailesi tarafından sevilmesi, güvenilmesi ve aşabileceği oranda sorumluluklar alması sürecinde ailenin takındığı tutum olduğu ifade edilmektedir (Baumrind, 1991). Gerçekçi plan yapabilme, bireyin iç ve dış dinamikleri doğru bir şekilde değerlendirerek kariyer kararı verebilmesini temsil eden önemli bir değişkendir (Lent vd., 1996; Betz, 2004). Bu süreçte birey kendisini, çevresini, ailesini tanır, değerlendirir ve kariyer tercihleri içerisinde en uygun olanı seçmek üzere bir plan yapar. Günümüzde ergenlerin en önemli sorunlarından birisinin mesleki kararsızlık olduğu düşünüldüğünde (Metheny ve McWhirter, 2013; Sovet ve Metz, 2014) bu bulgunun değeri bir kez daha ön plana çıkmaktadır. Çünkü bir kariyeri seçmek başarılı bir kariyere sahip olmanın en önemli aşamalarından birisidir (Betz, 1992). Bu noktada yapılan seçimin bireyin gerçeklerine ne derece uyumlu olduğu çok önemlidir. Taylor ve Betz (1983) meslek seçimiyle benlik arasında önemli bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Betz, Hammond ve Multon (2005) ise bireyin kendi sahip olduklarını doğru değerlendirmesinin gelecekte yapacağı kariyer tercihlerini doğrudan etkileyeceğini belirtmiştir. Yine yapılan araştırmalar göstermektedir ki (Betz, 2000; Betz ve Luzzo, 1996), gerçekçi benlik algısına sahip bireyler kariyerlerinde daha başarılı olmaktadır. Bunlara ek olarak aile yaklaşımının olumlu ve destekleyici olmasıyla bireylerin daha gerçekçi bir benlik algısına sahip olduklarını vurgulayan araştırma sonuçları da bulunmaktadır (Baumrind, 1991; Günalp, 2007; Keskin ve Çam, 2008). Bu araştırmalar göstermektedir ki, benliğiyle uyumlu kariyer planı yapabilmek le kariyer araştırma yetkinliğinin yükselmesi arasında önemli bir ilişki vardır. Bu araştırmanın bulguları da bu gerçeği ortaya koymaktadır.

Gerçekçi plan yapabilme alt boyutunu anlamlı yordayan değişkenlerden diğerleri başa çıkma değişkeninin alt boyutları olan aktif başa çıkma ve kaçınan başa çıkmadır. Aktif başa çıkmanın bireyin sorunlarıyla doğrudan, insiyatif olarak mücadele etmesi anlamına gelmesi, aynı şekilde kaçınan başa çıkmanın da modeli negatif yönlü

açıklaması, bireyin sorunlarının üstesine giderek çözüme davranışının kariyer kararı yetkinlik beklentisini olumlu yönde desteklediğinin en önemli kanıtlarıdır. Bir kişinin plan yapabilmesi ilköğretimde kazanılması gereken, kişinin geleceğine yön verecek önemli bir beceridir (Santrock, 2015). Gerçekçi plan yapabilmek yukarıda da değinildiği üzere, bireyin sahip olduklarını doğru bir şekilde değerlendirebilmesi ve bu doğrultuda planlar yapabilmesi anlamına gelmektedir (Lent vd., 1996). Bunun içinde mutlak suretle karşılaşacağı sorunlarla aktif başa çıkabilme becerisine sahip olması gerekir. Yapılan araştırmalar aktif başa çıkan bireylerin daha gerçekçi benlik algısına sahip olduklarını ortaya koymaktadır (Matud, 2004). Yine Johnson ve Pandina (1991), sorunlarıyla doğrudan ilgilenen ve çözmeye çalışan ergenlerin tercihlerinde daha başarılı olduklarını ifade etmişlerdir. Dusek ve Danko (1994) ergenlerin sorun çözüme mekanizmalarında ailelerinin önemli rolü olduğunu, karşılaştıkları problemlerin üstüne giderek çözüme alışkanlığının bireyin kendi kapasitesinin farkında olmasıyla mümkün olacağını belirtmiştir. Kariyer yetkinliği konusunda yapılan araştırmalarda da plan yapabilme becerisinin bu süreçteki sorunları aşmak içinde kullanıldığı (Robitschek ve Cook, 1999) bu nedenle değerli görüldüğü ifade edilebilir. Yine Bartley ve Robitschek'e (2000) göre kariyer keşif sürecinde bireyin ihtiyaç duyduğu dinamiklerden birisi de sorunlarının üstesinden gelme becerisidir. Çünkü keşif sürecinde birey zaman zaman bazı engellerle karşılaşabilmektedir. Ayrıca kariyer planı yapabilme becerisi hedef belirleme sürecinin bir parçasıdır (Zunker, 2002). Bu nedenle kariyer hedeflerine ulaşma sürecinde bireyin karşılaşabileceği güçlükleri öngörmesi ve nasıl aşabileceğini planlaması önemlidir. Dolayısıyla araştırma bulgusunu literatürde destekleyen araştırmaların yer aldığı ifade edilebilir.

Buradan yola çıkılarak gerçekçi plan yapmanın sorumluluk bilinci kazandırılmış çocuklardan daha fazla beklenen bir yetkinlik olduğu ifade edilebilir. Bunun yanında bireyin sorunlarının farkında olmasının, üstüne giderek çözmeye çalışmasının kariyeri hakkında planlar yaparken daha gerçekçi düşünmesine olumlu yönde etki edeceği düşünülmektedir. Birey plan yaparken süreci daha gerçekçi değerlendirecek ve olası engelleri aşmak için de daha gerçekçi planlar yapabilecektir.

5.6. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi “Problem Çözme” Alt Boyutunun Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Araştırma kapsamında ulaşılan son bulgu kariyer kararı yetkinlik beklentisinin alt boyutu olan problem çözme yetkinliğine ilişkindir. Buna göre anne baba tutumlarından sorumluluk ve kabul anlamlı bir yordayıcı olarak belirlenmiştir. Anne babası tarafından yapacaklarına güvenilerek yetiştirilen, ne olursa olsun sonuçları hususunda anne baba tarafından desteklenen çocuklar problem çözme becerisi gelişen çocuklardır (Baumrind, 1991). Problem çözme kariyer alanı dışında da çalışılan önemli bir kavramdır. Kariyer kararı bağlamında değerlendirildiğinde bireyin bu önemli kararı alma sürecinde karşılaşıacağı her türlü problemi nasıl aşacağına olan inancını temsil etmektedir (Betz, vd., 1996; Chartrand, Rose, Elliott, Marmarosh ve Caldwell, 1993). Kariyer kararı yetkinliğinin oluşması sürecinde birey doğrudan veya dolaylı olarak birçok yaşantı geçirebilir (Betz, 1992; Lent vd., 1996). Bu süreçte karşılaşılabilecek problemlerin (karar verememe, plan yapamama, bilgi toplayamama veya aile ile mutabık kalamama gibi) kariyer kararına etki edeceği şüphesiz bir gerçektir. Yine bu süreçte bireyin takınacağı tavır onun doğru tercihi yapabilmesi açısından da önemli görülmektedir (Taylor ve Pompa, 1996). Ailesi tarafından sorumluluklarının bilincinde yetiştirilen ergenlerin daha yüksek benlik algısına (Baumrind, 1991), yetkinlik beklentisine (Turner, Chandler ve Heffer, 2009) plan yapabilme becerisine (Zimmerman, Bandura ve Martinez-Pons, 1992) ve problem çözme becerisine (King vd., 2010) sahip olduğu ortaya konmuştur. Bu sonuçlar araştırma bulgularını da desteklemektedir.

Araştırmada ulaşılan bir diğer son bulgu da problem çözmeyi başa çıkma alt boyutlarından aktif başa çıkma ve kaçınan başa çıkmanın anlamlı şekilde yordamasıdır.

Burada aktif başa çıkmanın modele olan katkısının olumlu, kaçınan başa çıkmanın ise olumsuz olması aslında aynı noktaya işaret etmektedir. Birey karşılaştığı sorunun üstüne gidiyor ve çözmek için inisiyatif alıyorsa onun kariyer kararıyla ilgili problem çözme yetkinliğinin de artması beklenir. Çünkü literatürde yapılan araştırmalarda aktif başa çıkma becerisi ile problem çözme davranışı arasında pozitif yönde ilişkiler bulunmaktadır (Compas, 1987; Compas, Connor-Smith, Saltzman, Thomsen ve Wadsworth, 2001; Mullis ve Chapman, 2000). Lent vd. (1996) ile Tien (2001) kariyer tercihi sürecinde yaşanacak zorluklara karşı direnç gösteren, pes etmeyen bireylerin

daha başarılı tercihler yapabileceğini ifade etmişlerdir. Burada işaret edilen nokta bireyin karşılaştığı problemi çözebileceğine inanmasıdır. Bu inanç kişiyi zorluklar karşısında dirençli yapmaktadır. Bu sayede kariyer kararı sürecinde aktif başa çıkan kişi problem çözebilen kişi olmaktadır. Buradan hareketle yapılan literatür taramasında da görülmektedir ki, kariyer yetkinliği ile aktif başa çıkma arasında pozitif yönde ilişki vardır (Jex vd., 2001; Robitschek ve Cook, 1999).

Bu bulgular göstermektedir ki, anne baba tutumu bireyin problem çözme yetkinliğinde de çocuğa verilen destek ve hissettirilen güvenle ilişkilidir. Anne babadan bu şekilde bir yaklaşım gören çocuk sorunlarla karşılaşmaktan kokmamaktadır. Ve buna inanmaktadır. Şunu bilmektedir ki sorun yaşarsam ailem benim arkamdadır. Buda yetkinlik beklentisini güçlendirmektedir. Ayrıca çocuk için problem çözmede kritik olan noktalardan birisi de nasıl bir başa çıkma mekanizması kullandığıdır. Literatür sorunlarıyla aktif olarak ilgilenen çocukların problem çözmede daha başarılı olduklarını göstermektedir. Bu araştırmayla da aynı bulgunun kariyer kararı yetkinlik beklentisi içinde geçerli olduğu ortaya konmuştur.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgulara ve verilere dayalı olarak ulaşılan sonuçlara ve araştırma sonuçlarına dayalı önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuçlar

1. Araştırmada toplam puan dikkate alındığında “kariyer kararı yetkinlik beklentisi” ile anne baba tutumu alt boyutlarından “sorumluluk ve kabul” ile pozitif yönde anlamlı düzeyde bir ilişki; bunun yanında başa çıkma biçimleri alt boyutları olan “aktif başa çıkma” ile pozitif yönde bir ilişki ve “olumsuz başa çıkma” ile ise negatif yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

2. Kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutlarından “kendini doğru değerlendirme” ile anne baba tutumlarından “sorumluluk ve kabul” arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında “kendini doğru değerlendirme” ile başa çıkma biçimlerinin alt boyutlarından “aktif başa çıkma” arasında pozitif yönde, “olumsuz başa çıkma” arasında ise negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

3. Kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutlarından “mesleklerle ilgili bilgi toplama” ile anne baba tutumlarından “sorumluluk ve kabul” arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında “mesleklerle ilgili bilgi toplama” ve başa çıkma biçimlerinin alt boyutlarından “aktif başa çıkma” arasında pozitif yönde, “olumsuz başa çıkma” arasında ise negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

4. Kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutlarından “hedef belirleme” ile anne baba tutumlarından “sorumluluk ve kabul” arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında “hedef belirleme” ile başa çıkma biçimlerinin alt boyutlarından “aktif başa çıkma” arasında pozitif yönde, olumsuz başa çıkma arasında ise negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

5. Kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutlarından “gerçekçi plan yapma” ile anne baba tutumlarından “sorumluluk ve kabul” arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında “gerçekçi plan yapma” ile başa çıkma biçimlerinin alt boyutlarından “aktif başa çıkma” arasında pozitif yönde, “olumsuz başa çıkma” arasında ise negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

6. Kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutlarından “problem çözme” ile anne baba tutumlarından “sorumluluk ve kabul” arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında problem çözme ile başa çıkma biçimlerinin alt boyutlarından “aktif başa çıkma” arasında pozitif yönde, “olumsuz başa çıkma” arasında ise negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

7. Araştırmada lise öğrencilerinin toplam puan bazında kariyer kararı yetkinlik beklentileri, anne baba tutumlarının “sorumluluk ve kabul boyutu” tarafından anlamlı düzeyde yordanmakta olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında başa çıkma biçimleri alt boyutu olan “aktif başa çıkmanın” da kariyer kararı yetkinlik beklentisinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu ortaya konmuştur.

8. Kariyer kararı yetkinlik beklentisinin alt boyutu olan “kendini doğru bir şekilde değerlendirmenin” anne baba tutumlarının “sorumluluk ve kabul” boyutu tarafından anlamlı düzeyde yordanmakta olduğu belirlenmiştir. Ayrıca başa çıkma biçimleri alt boyutları olan “aktif başa çıkma” ve “olumsuz başa çıkmanın” da “kendini doğru bir şekilde değerlendirme” boyutunun anlamlı bir yordayıcısı olduğu ortaya konmuştur.

9. Kariyer kararı yetkinlik beklentisinin alt boyutu olan “mesleklerle ilgili bilgi toplamanın” anne baba tutumlarının “sorumluluk ve kabul” boyutu ile “otorite ve sorumluluk” boyutu tarafından anlamlı düzeyde yordanmakta olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında başa çıkma biçimleri alt boyutu olan “aktif başa çıkmanın” da “mesleklerle ilgili bilgi toplama” boyutunun anlamlı bir yordayıcısı olduğu ortaya konmuştur.

10. Kariyer kararı yetkinlik beklentisinin alt boyutu olan “hedef belirlemenin” anne baba tutumlarının “sorumluluk ve kabul” boyutu tarafından anlamlı düzeyde yordanmakta olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında başa çıkma biçimleri alt boyutu olan

“aktif başa çıkmanın” da “hedef belirleme” boyutunun anlamlı bir yordayıcısı olduğu ortaya konmuştur.

11. Kariyer kararı yetkinlik beklentisinin alt boyutu olan “gerçekçi plan yapmanın” anne baba tutumlarının “sorumluluk ve kabul” boyutu tarafından anlamlı düzeyde yordanmakta olduğu belirlenmiştir. Ayrıca başa çıkma biçimleri alt boyutları olan “aktif başa çıkma” ve “kaçınan başa çıkmanın” da “kendini doğru bir şekilde değerlendirme” boyutunun anlamlı bir yordayıcısı olduğu ortaya konmuştur.

12. Kariyer kararı yetkinlik beklentisinin alt boyutu olan “problem çözmenin” anne baba tutumlarının “sorumluluk ve kabul” boyutu tarafından anlamlı düzeyde yordanmakta olduğu belirlenmiştir. Ayrıca başa çıkma biçimleri alt boyutları olan “aktif başa çıkma” ve “kaçınan başa çıkma”nın da “kendini doğru bir şekilde değerlendirme” boyutunun anlamlı bir yordayıcısı olduğu ortaya konmuştur.

6.2. Öneriler

1. Lise öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik beklentilerini anne-baba tutumu ve başa çıkma stilleri dışında başka hangi psikolojik değişkenlerin etkilediği araştırılabilir.

2. Öğrencilerin kariyer sürecinde yaşadıkları kararsızlıkları aşmalarında onlara yardımcı olacak aktif başa çıkma ve karar verme becerileri psikolojik danışma grupları organize edilerek kazandırılabilir

3. Rehber öğretmenler anne babaların çocuklarını kariyerleriyle ilgili de sorumluluk almaları için onları desteklemelidirler. Ayrıca onların kariyer kararlarına saygı duymalı, çocukların kendileri için aldıkları karara saygı göstermelidirler. Bunun için anne baba eğitimlerinde bu konu işlenebilir. Velilere bu yönde eğitimler verilebilir.

4. Anne babalar çocuklarını ve potansiyellerini iyi ortaya çıkarabildiklerinde ve kabul ettiklerinde onların kendilerini daha iyi değerlendirmelerine destek olacaklardır. Bu nedenle anne babaların çocuklarına olan yaklaşımlarında daha çok potansiyellerini ortaya çıkartacak tutumlar benimsemeleri yönünde okul rehberlik servislerince bireysel veya grup olarak seminerler planlanabilir.

5. Bu araştırmada ilişki bulunamayan boyutlar daha derinlemesine yapılacak çalışmalarla incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Afat, N. (2013). Çocuklarda üstün zekânın yordayıcı olarak ebeveyn tutumları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 155.
- Afyonkale, N. (2004). *İntihar girişiminde bulunmuş olan çocuk ve ergenlerde stresle başa çıkma biçimi* (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Psikiyatri Ana Bilim Dalı, Bursa.
- Akbayır, K. (2002). Öğretmenlik mesleğine yönelmede ailenin ve branş seçiminde cinsiyetin rolü. *V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi Dergisi*, 2, 1183-1188.
- Akkoç, F. F. (2012). Lise öğrencilerinin mesleki kararsızlıklarının sosyo-demografik faktörlere göre incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 215-233.
- Alliman-Brissett, A. E., Turner, S. L. Ve Skovholt, T. M. (2004). Parent support and African American adolescents' career self-efficacy. *Professional School Counseling*, 7(3), 124-132.
- Altınay, B. (2015). *Lise öğrencilerinde psikolojik doğum sırası ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mevlana Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Amir, T. ve Gati, I. (2006). Facets of career decision-making difficulties. *British Journal of Guidance and Counselling*, 34, 483-503.
- Arslan, C., Hamarta, E., Arslan, E. ve Saygın, Y. (2014). Ergenlerde saldırganlık ve kişilerarası problem çözmenin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 9(1), 379-388.
- Aydın, B. (2005). *Çocuk ve ergen psikolojisi*. 2. Baskı. Ankara: Atlas Yayın Dağıtım.
- Bacanlı, F. ve Sürücü, M. (2011). İlköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile ebeveyn bağlanmaları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(4), 679-700.

- Baltaş, A. ve Baltas, Z. (1993). *Stres ve başa çıkma yolları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W. H. Freeman and Company.
- Bandura, A. ve Locke, E. A. (2003). Negative self-efficacy and goal effects revisited. *Journal Of Applied Psychology*, 88(1), 87.
- Bandura, A. ve Wood, R. (1989). Effect of perceived controllability and performance standards on self-regulation of complex decision making. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(5), 805.
- Bartley, D. F. ve Robitschek, C. (2000). Career exploration: A multivariate analysis of predictors. *Journal of Vocational Behavior*, 56(1), 63-81.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37(4), 887-907.
- Baumrind, D. (1991). Parenting styles and adolescent development. *The Encyclopedia of Adolescence*, 2, 746-758.
- Baykan, N. (2014). *Anne-baba tutumları ile internet bağımlılık düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Bedel, A. Işık, E. ve Hamarta, E. (2014). Ergenler için başa çıkma ölçeğinin (EBÇÖ) geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 39(176), 227-235.
- Betz, N. E. (1992). Counseling uses of career self-efficacy theory. *Career Development Quarterly*, 41, 22-26.
- Betz, N. E. (2000). Self-efficacy theory as a basis for career assessment. *Journal of Career Assessment*, 8, 205-222.

- Betz, N. E. (2004). Contributions of self-efficacy theory to career counseling: A personal perspective. *The Career Development Quarterly*, 52, 340-353.
- Betz, N. E., Hammond, M. S. ve Multon, K. D. (2005). Reliability and validity of five-level response continua for the career decision self-efficacy scale. *Journal of Career Assessment*, 13(2), 131-149.
- Betz, N. E., Klein, K. L. ve Taylor, K. M. (1996). Evaluation of a short form of the career decision-making self-efficacy scale. *Journal of Career Assessment*, 4(1), 47-57.
- Betz, N. E. ve Luzzo, D. A. (1996). Career assessment and the career decision-making self-efficacy scale. *Journal of Career Assessment*, 4, 413-428.
- Betz, N. E. ve Voyten, K. K. (1997). Efficacy and outcome expectations influence career exploration and decidedness. *The Career Development Quarterly*, 46(2), 179-189.
- Binboğa, D. (2002). *Osmangazi üniversitesi sağlık yüksekokulu öğrencilerinin stresle başa çıkma ve genel sağlık durumlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Blustein, D. L. (1989). The role of goal instability and career self-efficacy in the career exploration process. *Journal of Vocational Behavior*, 35, 194-203.
- Bozdağ, F. (2015). *İç göç yaşamış ve yaşamamış ergenlerin benlik kurguları, uyum sorunları ve başa çıkma tarzları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Bozgeyikli, H. (2005), Meslek kararı verme yetkinlik ölçeğinin geliştirilmesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 11, 221- 234.
- Bülbül, A. (2014). *Ergenlerin algılanan anne baba tutumları ile yakın ilişkilerindeki psikolojik eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Carroll, A., Gordon, K., Haynes, M. ve Houghton, S. (2013). Goal setting and self-efficacy among delinquent, at-risk and not at-risk adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 42(3), 431-443.
- Carver, C. S., Scheier, M. F. ve Weintraub, J. K. (1989). Assessing coping strategies: A theoretically based approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(2), 267.
- Chartrand, J. M., Rose, M. L., Elliott, T. R., Marmarosh, C. ve Caldwell, S. (1993). Peeling back the onion: Personality, problem solving, and career decision-making style correlates of career indecision. *Journal of Career Assessment*, 1(1), 66-82.
- Cho, J. H., Kim, D. G. ve Heo, G. (2013). The Influence of Parents Child-rearing Attitudes perceived by Elementary School Students on their Self-efficacy and Social Development. *Journal of Fisheries and Marine Sciences Education*, 25(3), 616-624.
- Chung, Y. B. (2002). Career decision-making self-efficacy and career commitment Gender and ethnic differences among college students. *Journal of Career Development*, 28, 277-284.
- Compas, B. E. (1987). Coping with stress during childhood and adolescence. *Psychological Bulletin*, 101(3), 393.
- Compas, B. E., Connor-Smith, J. K., Saltzman, H., Thomsen, A. H. ve Wadsworth, M. E. (2001). Coping with stress during childhood and adolescence: problems, progress, and potential in theory and research. *Psychological Bulletin*, 127(1), 87.
- Creed, P. A., Patton, W. ve Bartrum, D. (2002). Multidimensional properties of the LOT-R: Effects of optimism and pessimism on career and well-being related variables in adolescents. *Journal of Career Assessment*, 10(1), 42-61.

- Creed, P. A., Patton, W. ve Bartrum, D. (2004). Internal and external barriers, cognitive style, and the career development variables of focus and indecision. *Journal of Career Development*, 30(4), 277-294.
- Creed, P.A., Patton, W. ve Prideaux, L. A. (2006). Causal relationship between career indecision and career decision-making self-efficacy a longitudinal cross-lagged analysis. *Journal of Career Development*, 33(1), 47-65.
- Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve davranışı: Psikolojinin temel kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağdaş, A. ve Seçer, Z. Ş. (2005). *Anne-baba eğitimi*. Ankara: Eğitim Kitabevi.
- Dağ, I. (1991). Belirti Tarama Listesi (Scl-90-R)'nin Üniversite Öğrencileri için güvenilirliği ve geçerliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2(1), 5-12.
- Darling, N. ve Steinberg, L. 1993. Parenting styles as context: an integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496.
- Dillard, J. M. ve Campbell, N. (1981). Influences of Puerto Rican, Black, and Anglo parents' career behavior on their adolescent children's career development. *Vocational Guidance Quarterly*, 30(2), 139-148.
- Doğan, S. (2000). Psikolojik danışman eğitiminde akreditasyonun gereği ve bir model önerisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(14), 31-38..
- Dusek, J. B. ve Danko, M. (1994). Adolescent coping styles and perceptions of parental child rearing. *Journal of Adolescent Research*, 9(4), 412-426.
- Eftekin, P. (2015). *Ergenlik dönemindeki öğrencilerin internet bağımlılığı ve anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Eldeleklioğlu, J. (2016). Karar stratejileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(11), 1-7.

- Erdem, Ç. (2015). *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlüğü'ne müracaat eden eğitim düzeyi ve gelir seviyesi düşük bireylerde bağlanma stillerinin umutsuzluk düzeyleri ve stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ersoy, E. ve Deniz, M. E. (2016). Üstün yetenekli çocukların öfkeyle başa çıkma ve karar verme becerilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 15(3), 399-425.
- Felsman, D. E. ve Blustein, D. L. (1999). The role of peer relatedness in late adolescent career development. *Journal of Vocational Behavior*, 54(2), 279-295.
- Flores, L. Y., Ojeda, L., Huang, Y. P., Gee, D. ve Lee, S. (2006). The relation of acculturation, problem-solving appraisal, and career decision-making self-efficacy to Mexican American high school students' educational goals. *Journal of Counseling Psychology*, 53(2), 260.
- Folkman, S. ve Lazarus, R. S. (1988). The relationship between coping and emotion: Implications for theory and research. *Social science ve Medicine*, 26(3), 309-317.
- Folkman, S., Lazarus, R. S., Dunkel-Schetter, C., DeLongis, A. ve Gruen, R. J. (1986). Dynamics of a stressful encounter: cognitive appraisal, coping, and encounter outcomes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50(5), 992-1003.
- Folkman, S. ve Moskowitz, J. T. (2004). Coping: Pitfalls and promise. *Annu. Rev. Psychol.*, 55, 745-774.
- Garcia, P. R. J. M., Restubog, S. L. D., Bordia, P., Bordia, S. ve Roxas, R. E. O. (2015). Career optimism: The roles of contextual support and career decision-making self-efficacy. *Journal of Vocational Behavior*, 88, 10-18.
- Gati, I. ve Asher, I. (2001). The PIC model for career decision making: Prescreening, In-depth exploration, and choice. In F. T. L. Leong ve A. Barak (Eds.), *Contemporary models in vocational psychology* (pp. 7-54). Mahwah, NJ: Erlbaum.

- Gati, I., Krausz, M. ve Osipow, S. H. (1996). A taxonomy of difficulties in career decision-making. *Journal of Counseling Psychology*, 43, 510–526.
- Gati, I. ve Tal, S. (2008). Decision-making models and career guidance. In J. Athanasou, ve R. Van Esbroeck (Eds.), *International Handbook of Career Guidance* (pp. 157-185). Berlin, Germany: Springer.
- Ginzberg, E. (1971). *Career guidance*. New York: McGraw- Hill.
- Gonzalez, A., Greenwood, G. ve WenHsu, J. (2001). Undergraduate students'goal orientations and their relationship to perceived parenting styles. *College Student Journal*, 35(2), 182-182.
- Gökalp, S. (2013). *Lisansüstü hemşirelik öğrencilerinin stresle başa çıkma tarzları, psikolojik güçlendirme ve çatışma yönetimi stilleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gushue, G. V., Clarke, C. P., Pantzer, K. M. ve Scanlan, K. R. L. (2006). Self-efficacy perceptions of barriers, vocational identity and the career exploration behavior of Latino/a high school students. *Journal of Career Development*, 34, 307-317.
- Gümüştekin, G. E. ve Gültekin, F. (2009). Stres kaynaklarının kariyer yönetimine etkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 147-158.
- Günalp, A. (2007). *Farklı anne baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki Çocukların özgüven duygusunun gelişimine etkisi (Aksaray ili örneği)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Güven, H. T. (2016). *Futbol hakemlerinin yaşam kalitesi düzeyleri ile stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Hackett, G. ve Betz, N. E. (1981). A self-efficacy approach to the career development of women. *Journal of Vocational Behavior*, 18, 326-339.

- Hackett, G. ve Byars, A. M. (1996). Social cognitive theory and the career development of African American women. *The Career Development Quarterly*, 44(4), 322-340.
- Hargrove, B. K., Creagh, M. G. ve Burgess, B. L. (2002). Family interaction patterns as predictors of vocational identity and career decision-making self-efficacy. *Journal of Vocational Behavior*, 61(2), 185-201.
- Hargrove, B. K., Inman, A. G. ve Crane, R. L. (2005). Family interaction patterns, career planning attitudes, and vocational identity of high school adolescents. *Journal of Career Development*, 31(4), 263-278.
- Hartung, P. J., Porfeli, E. J. ve Vondracek, F. W. (2005). Child vocational development: A review and reconsideration. *Journal of Vocational Behavior*, 66(3), 385-419.
- Hsieh, H. H. ve Huang, J. T. (2014). The effects of socioeconomic status and proactive personality on career decision self-efficacy. *The Career Development Quarterly*, 62(1), 29-43.
- Işık, E. (2010). *Sosyal bilişsel kariyer teorisi temelli bir grup müdahalesinin üniversite öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik ve mesleki sonuç beklenti düzeylerine etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Işık, E. (2012). The relationship of career decision self-efficacy, trait anxiety, and affectivity among undergraduate students. *Psychological Reports*, 111, 805-813.
- Işık, E. (2015). *Üniversiteye yeni başlayan öğrenciler için kariyer kararı verme yetkinliği programı*. Nobel Yayıncılık: Ankara.
- Jerusalem, M. ve Schwarzer, R. (1992). Self-efficacy as a resource factor in stress appraisal processes. In R. Schwarzer (Ed.). *Self-efficacy: Thought control of action*, 195-213.

- Jex, S. M., Bliese, P. D., Buzzell, S. ve Primeau, J. (2001). The impact of self-efficacy on stressor–strain relations: Coping style as an explanatory mechanism. *Journal of Applied Psychology*, 86(3), 401.
- Johnson, V. ve Pandina, R. J. (1991). Effects of the family environment on adolescent substance use, delinquency, and coping styles. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 17(1), 71-88.
- Kahramanol, B. (2016). *Aleksitimi, öfke ve öfke ifade tarzları ile stresle başa çıkma tarzları ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Karakuş, F. (2014). Üstün yetenekli çocukları olan anne babaların çocuklarının eğitimine yönelik algıları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(1), 289-304.
- Karasar, N. (2008), *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kardum, I. ve Krapić, N. (2001). Personality traits, stressful life events, and coping styles in early adolescence. *Personality and Individual Differences*, 30(3), 503-515.
- Keller, B. K. ve Whiston, S. C. (2008). The role of parental influences on young adolescents' career development. *Journal of Career Assessment*, 21(1), 211-219.
- Kesici, Ş. (2007). Ortaöğretim öğrencilerinin anne baba tutumlarının ve rehberlik ihtiyaçlarının mesleki karar verme zorluklarını yordaması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 329-339.
- Keskin, G. ve Çam, O. (2008). Ergenlerin ruhsal durumları ve anne baba tutumları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Anadolu psikiyatri dergisi*, 9(3), 139-147.
- Kim, Y. H. ve Choi, N. Y. (2016). The role of curiosity, avoidance, ethnic identity, and career barriers in asian american college students' career decision-making self-efficacy. *International Journal of Psychology*, 51, 631-642

- Kim, B., Jang, S. H., Jung, S. H., Lee, B. H., Puig, A. ve Lee, S. M. (2014). A moderated mediation model of planned happenstance skills, career engagement, career decision self-efficacy, and career decision certainty. *The Career Development Quarterly*, 62(1), 56-69.
- King, D. K., Glasgow, R. E., Toobert, D. J., Strycker, L. A., Estabrooks, P. A., Osuna, D. ve Faber, A. J. (2010). Self-efficacy, problem solving, and social-environmental support are associated with diabetes self-management behaviors. *Diabetes Care*, 33(4), 751-753.
- Klassen, R. M. ve Durksen, T. L. (2014). Weekly self-efficacy and work stress during the teaching practicum: A mixed methods study. *Learning and Instruction*, 33, 158-169.
- Kulaksızoğlu, A. (2004). *Ergenlik psikolojisi* (6. basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek danışmanlığı*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Küçüküran, G. (2005). Anne baba tutum ölçeği. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, 19, 238-250.
- Lamborn, S. D., Mounts, N. S., Steinberg, L. ve Dornbusch, S. M. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*, 62(5), 1049-1065.
- Lazarus, R. S. (2000). *Toward better research on stress and coping*. Hoboken, NJ: Wiley.
- Lazarus, R. S. ve Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal, and Coping*. New York: Springer.
- Lease, H. L. ve Dahlbeck., T. D. (2009). Parental influences, career decision-making attributions and self-efficacy: Differences for men and women? *Journal of Career Development*, 36, 95-112.

- Lent, R. W. (2005). A social cognitive view of career development and counseling. In S. D. Brown ve R. W. Lent (Eds.), *Career Development and Counseling: Putting Theory and Research to Work* (pp. 101-127). Hoboken, NJ: Wiley.
- Lent, R. W. ve Brown, S. D. (2006). On conceptualizing and assessing social cognitive constructs in career research: A measurement guide. *Journal Career Assessment*, 14, 12-35.
- Lent, R. W. ve Brown, S. D. (2013). Social cognitive model of career self-management: Toward a unifying view of adaptive career behavior across the life span. *Journal of Counseling Psychology*, 60(4), 557.
- Lent, R. W., Brown, S. D. ve Hackett, G. (1996). Career development from a Social cognitive perspective. In D. Brown L. Brooks, ve Associates (Eds.), *Career Choice and Development* (3rd ed). (pp.373–421). San Francisco: Jossey-Bass.
- Lent, W. R. ve Hackett, G. (1987). Career self-efficacy: Empirical status and future directions (Monografil). *Journal of Vocational Behavior*. 30, 347-382.
- Lent, R., Brown, S. D. ve Hackett, G. (2002), Toward a unifying Social cognitive theory of and career Academic interest, choice, and performance, *Journal of Vocational Behavior*, 45, 79-122.
- Locke, E. A. ve Latham, G. P. (1990). *A theory of goal setting ve Task performance*. Prentice-Hall, Inc.
- Luzzo, D. A. ve Day, M. A. (1999). Effects of Strong Interest Inventory feedback on career decision- making self-efficacy and social cognitive career beliefs. *Journal of Career Assessment*, 7, 1-17.
- Maccoby, E. E. ve Martin, J. A. (1983). *Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. Handbook of child psychology: Formerly carmichael's manual of child psychology*/Paul H. Mussen, editor.
- Malcolm, S., Huang, S., Cordova, D., Freitas, D., Arzon, M., Jimenez, G. L. ve Prado, G. (2013). Predicting condom use attitudes, norms, and control beliefs in Hispanic

- problem behavior youth the effects of family functioning and parent–adolescent communication about sex on condom use. *Health Education ve Behavior*, 40(4), 384-391.
- Marshall, K. (1999). Employment after childbirth. *Perspectives on Labour and Income*, 11(3), 18-25.
- Martocchio, J. J. (1994). Effects of conceptions of ability on anxiety, self-efficacy, and learning in training. *Journal of applied psychology*, 79(6), 819.
- Mason, M. J., Mennis, J., Linker, J., Bares, C. ve Zaharakis, N. (2014). Peer attitudes effects on adolescent substance use: the moderating role of race and gender. *Prevention Science*, 15(1), 56-64.
- Matsui, T. ve Onglatco, M. L. (1992). Career self-efficacy as a moderator of the relation between occupational stress and strain. *Journal of Vocational Behavior*, 41(1), 79-88.
- Matud, M. P. (2004). Gender differences in stress and coping styles. *Personality and individual Differences*, 37(7), 1401-1415.
- Mau, W. C. (2003). Factors that influence persistence in science and engineering career aspirations. *The Career Development Quarterly*, 51(3), 234-243.
- McCrae, R. R. ve Costa, P. T. (1986). Personality, coping, and coping effectiveness in an adult sample. *Journal of Personality*, 54(2), 385-404.
- Metheny, J. ve McWhirter, E. H. (2013). Contributions of social status and family support to college students' career decision self-efficacy and outcome expectations. *Journal of Career Assessment*, 21(3), 378-394.
- Michael, R., Most, T. ve Cinamon, R. G. (2013). The contribution of perceived parental support to the career self-efficacy of deaf, hard-of-hearing, and hearing adolescents. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 18(3), 329-343.

- Miller, S. R., Murry, V. M. ve Brody, G. H. (2005). Parents' problem solving with preadolescents and its association with social withdrawal at school: Considering parents' stress and child gender. *Fathering*, 3(2), 147.
- Morgan, T., Ness, D. ve Robinson, M. (2003). Students' help-seeking behaviours by gender, racial background, and student status. *Canadian Journal of Counselling*, 37(2), 151.
- Mullis, R. L. ve Chapman, P. (2000). Age, gender, and self-esteem differences in adolescent coping styles. *The Journal of Social Psychology*, 140(4), 539-541.
- Niles, S. G. ve Harris- Bowlsbey, J. (2013). 21. Yüzyılda kariyer gelişim müdahaleleri. F. Korkut-Owen (Ed). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Nota, L., Ferrari, L., Solberg, V. S. H. ve Soresi, S. (2007). Career search self-efficacy, family support, and career indecision with Italian youth. *Journal of Career Assessment*, 15, 181-193.
- Ogelman, H. G. ve Topaloğlu, Z. Ç. (2014). 4-5 Yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı düzeyleri ile anne-babalarının ebeveyn özyeterliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 241-271.
- Okutan, M. ve Tengilimoğlu, D. (2002). İş ortamında stres ve stresle başa çıkma yöntemleri: Bir alan uygulaması. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(3), 1-27.
- Oral, A. (2004). *Ergenlik döneminde stresle başa çıkma: Stresle başa çıkma programının geliştirilmesi ve etkililiğinin Değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Örücü, M. Ç. (2005). *The effects of stress management training program on perceived stress, self-efficacy and coping styles of university students* (Unpublished Doctoral Dissertation). Middle East Technical University, Ankara.

- Özdemir, F. (2016). *Palyatif bakım alan hastaların yakınlarının yaşadıkları psikososyal sorunlar ile dini başa çıkma tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özyürek, R. (2013). *Kariyer psikolojik danışmanlığı kuramları*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Paa, H. K. ve McWhirter, E. H. (2000). Perceived influences on high school students' current career expectations. *The Career Development Quarterly*, 49(1), 29-44.
- Palut, B. (2008). Düşünme stilleri ve anne baba tutumları arasındaki ilişki, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 01-11.
- Patton, W. ve Creed, P. A. (2001). Developmental issues in career maturity and career decision status. *The Career Development Quarterly*, 49, 336-351.
- Pedersen, S., Grønhøj, A. ve Thøgersen, J. (2015). Following family or friends. Social norms in adolescent healthy eating. *Appetite*, 86, 54-60.
- Penick, N. I. ve Jepsen, D. A. (1992). Family functioning and adolescent career development. *The Career Development Quarterly*, 40(3), 208-222.
- Pepper, J. K., McRee, A. L. ve Gilkey, M. B. (2014). Healthcare providers' beliefs and attitudes about electronic cigarettes and preventive counseling for adolescent patients. *Journal of Adolescent Health*, 54(6), 678-683.
- Pişkin, M. (2011). Kariyer gelişimini etkileyen faktörler. B. Yeşilyapark ve A.G. Niles (Eds). *Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı: Kuramdan Uygulamaya*. Pegem Akdemi: Ankara.
- Polat, F. B., Ardiç, K. ve Özdemir, Y. (2016). Bireysel kariyer planlamada etkili olan faktörlerin belirlenmesine yönelik bir araştırma. Sakarya devlet okulları örneği. *İşletme Bilimi Dergisi*, 4(1), 29-65.

- Robitschek, C. ve Cook, S. W. (1999). The influence of personal growth initiative and coping styles on career exploration and vocational identity. *Journal of Vocational Behavior*, 54(1), 127-141.
- Roe, A. (1957). Early determinants of vocational choice. *Journal of Counseling Psychology*, 4(3), 212.
- Ryan, N. E., Solberg, V. S. ve Brown, S. D. (1996). Family dysfunction, parental attachment, and career search self-efficacy among community college students. *Journal of Counseling Psychology*, 43(1), 84-89
- Saral, K. (2013). *Yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin stresle başa çıkma tarzları eğitim-öğretim yaşantılarında stresle başa çıkma ve sosyal karşılaştırma düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sarı S. V. (2014). *Sosyal bilişsel öğrenme teorisine Dayalı grup müdahalesinin üniversite öğrencilerinin kariyer araştırma öz yeterliklerine etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Savickas, M. L. (2002). Career construction. *Career Choice and Development*, 4, 149-205.
- Schwarzer, R. ve Hallum, S. (2008). Perceived teacher self-efficacy as a predictor of job stress and burnout: Mediation analyses. *Applied Psychology*, 57(1), 152-171.
- Selen-Sevinç, Ş. (2013). *Fibromiyalji sendromlu kadınlarda hastalık şiddeti ile stresle başa çıkma tarzları, kendilik algısı, dürtüsellik, algıladıkları sosyal destek ve psikopatolojinin ilişkisi* (Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi). Turgut Özal Üniversitesi Tıp Fakültesi, Bolu.
- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin kendilik algılarının anne baba tutumları ve bazı faktörlerle ilişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1-19.

- Shagle, S. C. ve Barber, B. K. (1993). Effects of family, marital, and parent-child conflict on adolescent self-derogation and suicidal ideation. *Journal of Marriage and the Family*, 55(4), 964-974.
- Sklar, L. S. ve Anisman, H. (1979). Stress and coping factors influence tumor growth. *Science*, 205(4405), 513-515.
- Soderstrom, M., Dolbier, C., Leiferman, J. ve Steinhardt, M. (2000). The relationship of hardiness, coping strategies, and perceived stress to symptoms of illness. *Journal of Behavioral Medicine*, 23(3), 311-328.
- Sovet, L. ve Metz, A. J. (2014). Parenting styles and career decision-making among French and Korean adolescents. *Journal Of Vocational Behavior*, 84(3), 345-355
- Stoltz, K. B., Wolff, L. A., Monroe, A. E., Farris, H. R. ve Mazahreh, L. G. (2013). Adlerian lifestyle, stress coping, and career adaptability: Relationships and dimensions. *The Career Development Quarterly*, 61(3), 194-209.
- Stumpf, S. A., Brief, A. P. ve Hartman, K. (1987). Self-efficacy expectations and coping with career-related events. *Journal of Vocational Behavior*, 31(1), 91-108.
- Super, D. (1957), *The psychogy of careers: An introduction of vocational development*, New York: Harper ve Brothers.
- Şahin, N. H. (2010). *Stresle başa çıkma olumlu bir yaklaşım*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Şeker, G. (2013). *Lise öğrencilerinde meslek kararı verme yetkinliği ve kariyer denetim odağının incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şendil, G. ve Kaya-Balkan, İ. (2005). *Anne baba olmak*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

- Taylor, K. M. ve Betz, N. E. (1983). Applications of self-efficacy theory to the understanding and treatment of career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 22(1), 63-81.
- Taylor, J., Harris, M. B. ve Taylor, S. (2004). Parents have their say... about their college-age children's career decisions. *Nace Journal*, 64(2), 15-21.
- Taylor, K. M. ve Pompa, J. (1990). An examination of relationships among career decisionmaking self-efficacy, career salience, locus of control, and vocational indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 37, 17-31.
- Toydemir, A. E. (2005). *Eğitim yaşantısında stres yaratan faktörler; KHO, HHO, DHO ve sivil üniversite öğrencileri karşılaştırması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kara Harp Okulu, Ankara.
- Turner, E. A., Chandler, M. ve Heffer, R. W. (2009). The influence of parenting styles, achievement motivation, and self-efficacy on academic performance in college students. *Journal of College Student Development*, 50(3), 337-346.
- Tuzgöl, M. (2016). Ana-baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(14), 40-41.
- Uludağ, F. (2016). *Kanser hastaları ve bakım veren yakınlarının tükenmişlik durumları ve stresle başa çıkma tarzları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aydın.
- Uysal, V. (2016). Gençlerde empati eğilimi, anne-baba tutumları ve dindarlık. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7, 7-40.
- Wadsworth, M. E., Raviv, T., Compas, B. E. ve Connor-Smith, J. K. (2005). Parent and adolescent responses to povertyrelated stress: Tests of mediated and moderated coping models. *Journal of Child and Family Studies*, 14(2), 283-298.

- Whiston, S. C. (1996). The relationship among family interaction patterns and career indecision and career decision-making self-efficacy. *Journal of Career Development, 23*(2), 137-149.
- Whiston, S. C. ve Keller, B. K. (2004). The influences of the family of origin on career development: A review and analysis. *The Counseling Psychologist, 32*, 493-568
- Wolfe, J. B. ve Betz, N. E. (2004). The relationship of attachment variables to career decision-making self-efficacy and fear of commitment. *The Career Development Quarterly, 52*(4), 363-369.
- Wolfradt, U., Hempel, S. ve Miles, J. N. (2003). Perceived parenting styles, depersonalisation, anxiety and coping behaviour in adolescents. *Personality and Individual Differences, 34*(3), 521-532.
- Woolfolk, R. L., Lehrer, P. M. ve Allen, L. A. (2007). Conceptual issues underlying stress management. *Personality and Individual Differences, 22*(7), 89- 97.
- Venn, G. (1968), İnsan, eğitim ve iş, (Çev. Haydar Taymaz), *Mesleki ve teknik öğretim kitapları*, (ss. 138-140), İstanbul: Ajans-Türk Matbaacılık.
- Yavuzer, H. (1992). *Resimleriyle çocuk*. Trabzon: Remzi Kitabevi.
- Yerlikaya, E. E. (2009). *Üniversite öğrencilerinin mizah tarzları ile algılanan stres, kaygı ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yılmaz, Ö. (2012). *Alkol bağımlısı olan erkeklerde kişilik özellikleri, stresle başa çıkma tarzları, intihar olasılığı ve depresif belirti düzeyinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Young, R. A., Friesen, J. D. ve Pearson, H. M. (1988). Activities and interpersonal relations as dimensions of parental behavior in the career development of adolescents. *Youth ve Society, 20*(1), 29-45.

- Young, R. A., Valach, L. ve Collin, A. (2002). A contextualist explanation of career. *Career Choice and Development*, 4, 206-252.
- Zeltzer, L., Kellerman, J., Ellenberg, L., Dash, J. ve Rigler, D. (1980). Psychologic effects of illness in adolescence. II. Impact of illness in adolescents—crucial issues and coping styles. *The Journal of Pediatrics*, 97(1), 132-138.
- Zhao, X., Lim, V. K. ve Teo, T. S. (2012). The long arm of job insecurity: Its impact on career-specific parenting behaviors and youths' career self-efficacy. *Journal of Vocational Behavior*, 80(3), 619-628.
- Zimmerman, B. J., Bandura, A. ve Martinez-Pons, M. (1992). Self-motivation for academic attainment: The role of self-efficacy beliefs and personal goal setting. *American Educational Research Journal*, 29(3), 663-676.

EKLER

Ek 1. Araştırma İzin Onay Belgesi

T.C.
KIRŞEHİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı :24512418-605-E.2474014
Konu :Rıfat Yusuf BAHADIR

02/03/2016

VALİLİK MAKAMINA

Mevlana Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Rıfat Yusuf BAHADIR'ın 02.03.2016 tarihli dilekçesi ile; ilimiz merkez Ortaöğretim öğrencilerine " Lise Öğrencilerinde kariyer kararı Yetkinlik Beklentisini Anne-Baba Tutumu ve Başa Çıkma Stilleri Açısından İncelenmesi"konulu anket çalışmasını yapması gerektiği bildirilmektedir.

Mevlana Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Rıfat Yusuf BAHADIR'ın ilimiz merkez Ortaöğretim öğrencilerine " Lise Öğrencilerinde Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisini Anne-Baba Tutumu ve Başa Çıkma Stilleri Açısından İncelenmesi" konulu anketi Mart-Mayıs 2016 tarihleri arasında, Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 07.03.2013 tarihli ve 3616 sayılı 2012/13 nolu genelge esaslarına göre, araştırmacının sorumluluğunda gönüllülük esasına göre anket çalışması yapması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarımıza arz ederim.

Osman ELMALI
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
02/03/2016

Gökhan GÜRBÜZEROL
Vali a.
Vali Yardımcısı

Terme Cad. 40200 Merkez/KIRŞEHİR
Elektronik Ağ:kirsehir.meb.gov.tr
e-posta: kirsehirmem@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Mustafa ÇELİK /Şube Md.
Tel: (0 386)2135150-1530
Faks: (0 386) 213 10 03

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 9a4b-17bc-3717-bfe5-2416 kodu ile teyit edilebilir.

Ek 2. Kişisel Bilgi Formu**Sevgili Öğrenciler,**

Sizlere sunulan “Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği” “Anne Baba Tutum Ölçeği” ve “Çocuk ve Ergenler İçin Başa Çıkma Ölçeği” kariyerinizi etkileyecek tercihler konusunda anne babanızın tutumlarını ve sorunlarla başa çıkma stillerinizi belirlemeyi aynı zamanda kariyer kararı yetkinlik beklentinizin ne düzeyde olduğunu ölçmeyi amaçlamaktadır.

Sizlerden istenilen bilgileri eksiksiz ve doğru olarak cevaplamanız araştırmanın verimliliği açısından önemli olacaktır. Lütfen her bir maddenin karşısındaki size uygun olan ifadeyi ölçeklerde istenen şekilde işaretleyiniz.

Araştırmaya sağladığınız katkı için teşekkür ederim.

Rifat Yusuf BAHADIR

Kişisel Bilgi Formu

- 1) Cinsiyet: K ( ) E ( )
- 2) Sınıf Düzeyi: 9 ( ) 10 ( ) 11 ( ) 12 ( )

Ek 3. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği

KARİYER KARARI YETKİNLİK BEKLENTİSİ ÖLÇEĞİ

© 2010 Erkan IŞIK

Aşağıda kariyer kararlarına ilişkin çeşitli görevler yer almaktadır. Lütfen her bir ifadeyi okuyun ve her bir görevi yerine getirmede kendinize ne ölçüde güvendiğinizi aşağıdaki 5 aralıklı ölçek üzerinde işaretleyiniz. Katkılarınız için hepimize teşekkürler.

	1-----	2-----	3-----	4-----	5
	Hiç		Çok Az		Çok
	Güvenmiyorum	Güvenmiyorum	Güveniyorum	Güveniyorum	Güveniyorum
1. İlginizi çeken işlerle ilgili bilgi toplamak için interneti kullanabilme	1	2	3	4	5
2. İlgilendiğiniz alanda kendinize bir bölüm seçebilme	1	2	3	4	5
3. Önünüzdeki 5 yıla ilişkin hedeflerinizle ilgili bir plan yapabilme	1	2	3	4	5
4. Seçtiğiniz alanda akademik sorunlar yaşarsanız atmanız gereken adımları belirleyebilme	1	2	3	4	5
5. Yeteneklerinizi doğru bir şekilde değerlendirebilme	1	2	3	4	5
6. İleride icra etmeyi düşündüğünüz mesleklerden birini seçerek karar verebilme	1	2	3	4	5
7. Seçtiğiniz bölümün eğitimini başarılı bir şekilde tamamlamak için ihtiyacınız olan adımları belirleyebilme	1	2	3	4	5
8. Bazen başarısızlık ve ümitsizlik yaşarsanız bile bölümünüzde ya da kariyer hedefinizde ısrarla çalışmaya devam edebilme	1	2	3	4	5
9. İdealinizdeki işin ne olabileceğini belirleyebilme	1	2	3	4	5
10. Önümüzdeki 10 yıl içerisinde bir meslekte olabilecek değişimlerle ilgili bilgi edinebilme	1	2	3	4	5
11. Tercih ettiğiniz yaşam stiline uygun bir kariyer seçebilme	1	2	3	4	5
12. İyi bir özgeçmiş hazırlayabilme	1	2	3	4	5
13. Seçtiğiniz bölüm sizi tatmin etmezse bölüm değişikliği yapabilme	1	2	3	4	5
14. Bir işte en çok neye değer verdiğinize karar verebilme	1	2	3	4	5
15. Bir işi yapan insanların yıllık ortalama kazançlarını öğrenebilme	1	2	3	4	5
16. Mesleki kariyeriniz konusunda bir karar verme ve bir daha bunun hakkında doğru muydu, yanlış mıydı diye düşünmeme	1	2	3	4	5
17. Girdiğiniz iş sizi tatmin etmezse iş değişikliği yapabilme	1	2	3	4	5
18. Mesleki kariyer hedefleriniz için nelerden vazgeçmeye hazır olduğunuzun ya da hazır olmadığının farkında olabilme	1	2	3	4	5
19. İlgilendiğiniz alanda şu anda çalışan biriyle konuşma	1	2	3	4	5
20. İlgilerinize uygun bir bölüm ya da kariyer seçebilme	1	2	3	4	5
21. Mesleki kariyer alternatiflerinizle ilgili iş bulabileceğiniz kurumları belirleyebilme	1	2	3	4	5
22. Yaşamak istediğiniz yaşam stilini belirleyebilme	1	2	3	4	5
23. Mezuniyet sonrası yüksek lisans, doktora, ya da uzmanlık eğitimi alabileceğiniz okullar hakkında bilgi toplayabilme	1	2	3	4	5
24. Başarılı bir iş görüşmesi gerçekleştirebilme	1	2	3	4	5
25. Seçtiğiniz bölüm ya da kariyerde başarılı olamazsanız, alternatif bir bölüm ya da kariyer belirleyebilme	1	2	3	4	5

Ek 4. Anne Baba Tutum Ölçeği

Sevgili Öğrenciler;

Aşağıdaki ifadeler anne babalarınızın sizlere karşı sergiledikleri davranışları göstermektedir. Bu davranışları dikkatle okuyun ve her ifadenin size uygunluk derecesini karşısındaki kutucuğa işaretleyin. Her ifadeyi mutlaka değerlendirin. Boş bırakmamaya özen gösterin.

Rifat Yusuf BAHADIR

Madde no	Tutumlar	Her zaman 5	Çoğunlukla 4	Fikrim yok 3	Ara sıra 2	Hiçbir zaman 1
1	Derslerimle ilgilenirler.					
2	Sınıfın en iyisi olmam konusunda bana baskı yaparlar.					
3	Derslerim konusunda ellerinden geleni yaparlar.					
4	Başkalarından daha iyi olmam için bana baskı yaparlar.					
5	Kötü not aldığım da eksiklerimi gidermeme yardımcı olurlar.					
6	Kötü not aldığım da beni sorguya çekerler.					
7	Öğrenmem için çaba sarf ederler.					
8	Her zaman daha fazlasını isterler.					
9	Düşük not istemediklerini söylerler.					
10	Başarısız olduğum durumlarda da yanımdadırlar.					
11	Veli toplantılarından sonra beni arkadaşlarımla kıyaslarlar.					
12	Okul ile ilgili problemlerimi çözmemde bana yardımcı olurlar.					
13	Başarısızlığarımda suçluluk duymama yol açarlar.					
14	Başarılı olmam için bana imkan sağlarlar.					
15	Başarısızlığarımda bana kızarlar.					
16	Başarısızlığarımda nedenlerini araştırırlar.					
17	Beni notlarımla değerlendirirler.					
18	Ev ödevlerimi yaparken gerektiğinde bana yol gösterirler.					
19	Baskı yapmanın başarıyı arttıracığını düşünürler.					
20	Kötü not alsam bile başaracağıma olan güvenleri tamdır.					
21	Onlar için not her şeydir.					
22	Okul ile ilgili problemlerime karşı ilgilidirler.					
23	Derslerimde kendimi aşmam gerektiğini söylerler.					
24	Başarılı olacağıma inanırlar.					
25	Ev ödevlerimi yapmam konusunda sürekli ikaz ederler.					
26	Başarılı olmamın neden gerekli olduğunu açıklarlar.					
27	Bize okuldan sorun getirme derler.					
28	Notun değil öğrenmenin önemli olduğunu söylerler.					
29	Başarılı olmam konusunda aşırı istekleri vardır.					
30	Kötü not almanın hayatın sonu olmadığını söylerler.					

Ek 5. Çocuk ve Ergenler İçin Başa Çıkma Ölçeği

KULLANILAN STRATEJİLER

<i>Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyun ve bir problemle karşılaştığımızda bu stratejilerden hangilerini ne sıklıkla yaptığımızı işaretleyiniz.</i>	Hiçbir Zaman	Ara Sıra	Çoğu Zaman	Her zaman
1. Yaşadığım problemi başka şeyler düşünüp başka şeyler yaparak unutmaya çalışırım.	0	1	2	3
2. Kendi başıma kalarak sorunu kendim çözmeye çalışırım.	0	1	2	3
3. Olayların olumlu taraflarını görmeye çalışarak olumlu sonuçlar üzerine odaklanmaya çalışırım.	0	1	2	3
4. Soruna kendim sebep olduğumu düşünerek kendimi suçlarım.	0	1	2	3
5. Yaşadığım sorun için başkalarını suçlarım.	0	1	2	3
6. Sorunun çözümü için başkalarının da fikrini alır ve uygun bir çözüm bulmaya çalışırım.	0	1	2	3
7. Öfkemi dışa vurur, etrafımdakilere bağırıp çağırır, çevremdeki eşyalara zarar veririm.	0	1	2	3
8. Kendi kendime sakin olmaya yönelik telkinde bulunur kendimi sakinleştirmeye çalışırım.	0	1	2	3
9. Olayın hiç yaşanmamış olmasını diler keşke değiştirebilseydim diye düşünürüm.	0	1	2	3
10. Arkadaşlarımdan, ailemden ya da tanıdığım diğer yetişkinlerden yardım isterim.	0	1	2	3
11. Yapabileceğim hiçbir şey olmadığını düşünüp durumu kabullenmeye çalışırım.	0	1	2	3

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Rifat Yusuf BAHADIR	İmza:	
Doğum Yeri:	KIRŞEHİR/MERKEZ		
Doğum Tarihi:	07.04.1992		
Medeni Durumu:	Evlü		

Öğrenim Durumu

Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Kılıçarslan İlköğretim Okulu		Kırşehir	2003
Ortaöğretim	Kılıçarslan Orta Okulu		Kırşehir	2006
Lise	Kırşehir Lisesi		Kırşehir	2010
Lisans	Giresun Üniversitesi	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Giresun	2010-2014
Yüksek Lisans	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Konya	2014-2018
İş Deneyimi:	Cizre Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü Şırnak/Cizre (2015-2017) Kırşehir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (2017-hala devam etmekteyim)			
İlgi Alanları:	Kariyer Danışmanlığı, Adleryan Terapi, Akılcı Duygusal Davranışsal Terapi, Bilişsel Terapi			
Tel:	05416115040			
Adres:	Kırşehir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi rybahadir@gmail.com			